

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
EDUKOLOGIJOS FAKULTETAS
EDUKOLOGIJOS KATEDRA

Jolanta Žukauskienė

Edukologijos (specializacija -
vaiko teisių apsaugos vadyba) studijų programos
magistrantūros studentė

**VAIKO TEISIŲ APSAUGOS TARNYBŲ VEIKLA
REALIZUOJANT VAIKŲ INSTITUCINĘ SOCIALINĘ GLOBĄ**

Magistro darbas

Mokslinė vadovė:
prof. habil. dr. A. Juodaitytė

Šiauliai, 2008

Darbas originalus Jolanta Žukauskienė

TURINYS

SANTRAUKA	3
SUMMARY.....	4
ĮVADAS.....	7
1. VAIKŲ GLOBOS ORGANIZAVIMO POLITIKA IR STRATEGIJA LIETUVOJE.....	12
1.1. Vaikų globos organizavimo politika.....	12
1.1.1. Vaikų globos samprata ir nustatymo principai.....	12
1.1.2. Vaikų globos rūšys ir formos.....	15
1.1.3. Vaikų globos organizavimo teisinis reglamentavimas.....	20
1.2. Vaikų globos reforma Lietuvoje.....	24
1.3. Vaikų globos statistika ir vaikų globos įstaigų finansavimas.....	26
1.4. Globėjų atranka ir pasirengimas	31
1.5. Vaikų laikinosios globos skubaus organizavimo bei planavimo procesai.....	34
1.6. Vaikų laikinosios globos planuotas organizavimas, vykdymas ir priežiūra.....	37
1.7. Vaikų nuolatinės globos organizavimas.....	39
1.8. Vaikų išėjimas iš globos namų.....	40
2. VAIKO TEISIŲ APSAUGOS TARNYBŲ VEIKLOS REALIZUOJANT VAIKŲ INSTITUCINĘ SOCIALINĘ GLOBĄ EMPIRINIS TYRIMAS.....	42
2.1. Tyrimo metodika ir tiriamųjų apibūdinimas.....	42
2.2. Tyrimo rezultatai:	48
2.2.1. Globotinių bendravimo su tėvais ir globėjais bruožai.....	49
2.2.2. Vaiko globėjo veiklos pobūdis.....	58
2.2.3. Globėjų ir globotinių bendravimas ir bendradarbiavimas su Vaiko teisių apsaugos tarnyba.....	64
IŠVADOS.....	71
REKOMENDACIJOS.....	74
LITERATŪRA.....	76
PRIEDAI.....	80

SANTRAUKA

Magistro darbo tema – “VAIKO TEISIŲ APSAUGOS TARNYBŲ VEIKLA REALIZUOJANT VAIKŲ INSTITUCINĘ SOCIALINĘ GLOBĄ”. Darbo autorė: Šiaulių universiteto, Edukologijos katedros magistrantūros studentė Jolanta Žukauskienė.

Istoriškai ir tradiciškai vaiko globa visada buvo jautri ir aktuali visuomenės problema, kuri neatsiejama nuo gailestingumo ir altruistinės pagalbos artimui. Per pastarąjį dešimtmetį padidėjęs beglobių vaikų skaičius verčia rūpintis vaiko globos sistemos optimizavimu, siekiant suteikti reikiamą socialinę pagalbą vaikui, likusiam be tėvų globos. Efektyvus institucinės socialinės vaiko globos realizavimas ypač svarbus vaikui, kuris patiria nuolatinę riziką tapti nepilnaverčiu visuomenės nariu. Lietuvoje ši problema mažai tyrinėjama. Šios situacijos svarba ir nepakankamas jos ištirtumo laipsnis įgalina atlikti tyrimus, kurie padėtų nustatyti Vaiko teisių apsaugos tarnybų veiklos efektyvumą realizuojant institucinę socialinę vaiko globą.

Tyrimo objektas - Vaiko teisių apsaugos tarnybų veikla realizuojant vaikų institucinę socialinę globą.

Tyrimo tikslas – teoriškai pagrįsti ir empiriškai ištirti Vaiko teisių apsaugos tarnybų veiklos realizuojant vaikų socialinę institucinę globą ypatumus.

Tyrimo uždaviniai: išnagrinėti mokslinę literatūrą ir teisinius dokumentus, reglamentuojančius vaiko teisių apsaugos sistemą bei vaiko institucinę socialinę globą; empiriškai ištirti vaiko teisių apsaugos tarnybų galimybes efektyvinant institucinės socialinės vaiko globos realizavimą; vaikų globos įstaigų ir Vaiko teisių apsaugos tarnybų bendradarbiavimo galimybes ir problemas; pateikti išvadas ir rekomendacijas efektyvinant ir sustiprinant institucinės socialinės vaiko globos galimybes.

Hipotezė – Vaiko teisių apsaugos tarnybų veikla realizuojant institucinę socialinę vaiko globą nėra pakankamai efektyvi, nes neatsižvelgiama į efektyvias organizavimo ir bendradarbiavimo su vaikų globos įstaigomis galimybes.

Tyrimo metodologija: tyrimas remiasi šiuolaikinės humanizmo teorijos idėjomis, kurios centre yra žmogus ir jo santykiai su socialine aplinka, kuriuos būtina analizuoti aptariant ir sprendžiant institucinės socialinės vaiko globos klausimus. Panaudoti šie **tyrimų metodai:** mokslinės literatūros, dokumentų ir ataskaitų analizė; anketinė vaikų globos įstaigų darbuotojai ir vaikų globos įstaigų globotinių/ rūpintinių apklausa; statistinė analizė.

Tyrimo bazė ir imtis. Tyrime dalyvavo 107 vaikai gyvenantys Šiaulių apskrities vaikų globos įstaigose ir 103 tų pačių vaikų globos įstaigų darbuotojai, tiesiogiai dirbantys su vaikais (administracijos darbuotojai, auklėtojai, socialiniai darbuotojai ir kt.).

Atliktas tyrimas yra ne tik naujas, bet ir reikšmingas teoriniu požiūriu. Taip pat tyrimo rezultatai, išvados ir rekomendacijos gali būti praktiškai naudingos specialistams (vaikų globos įstaigų darbuotojams, vaiko teisių apsaugos tarnybų specialistams, socialiniams darbuotojams ir kt.), kurie gali įtakoti efektyvesnį institucinės socialinės vaiko globos realizavimą.

Tyrimas

patvirtino darbo pradžioje keltą hipotezę. Vaiko teisių apsaugos tarnybų veikla realizuojant institucinę socialinę vaiko globą nėra pakankamai efektyvi, nes neatsižvelgiama į efektyvias organizavimo ir bendradarbiavimo su vaikų globos įstaigomis galimybes.

SUMMARY

The subject of the master's thesis is "THE ACTIVITY OF CHILDREN'S RIGHTS PROTECTION SERVICES IN IMPLEMENTING INSTITUTIONAL-SOCIAL CHILDREN CARE". The author of the thesis: Jolanta Žukauskienė, a master student at Šiauliai University, Department of Educology.

Child care has historically and traditionally always been a delicate and a topical problem of the society, coherent with mercifulness and altruistic help to a neighbour. The increase of the number of stray children in the recent decade necessitates optimization of a child care system in order to provide a child devoid of parents' custody with an adequate social assistance. An effective implementation of institutional-social child care is central to a child experiencing a continual risk of becoming an inferior member of society. The present issue is given little consideration in Lithuania. Significance of the situation and insufficient scope of its investigation enable the performance of a number of studies that would be helpful in establishing the operational efficiency of children's rights protection services in implementing institutional-social children care.

The object of the study: the activity of children's rights protection services in implementing institutional-social children care.

The aim of the study: theoretical substantiation and empirical investigation of the operational peculiarities of children's rights protection services in implementing institutional-social children care.

The goals of the study: the analysis of scientific literature and legal instruments regulating the child rights protection system and institutional-social children care; an empirical research into the possibilities of children's rights protection services in making the implementation of institutional-social child care more effective: cooperative opportunities and problems of child care institutions and children's rights protection services; presentation of conclusions and recommendations on intensification and enhancement of the possibilities of institutional-social child care.

Hypothesis: the activity of children's rights protection services in implementing institutional-social children care is not effective enough inasmuch as efficient organizational and cooperative opportunities of child care institutions are being ignored.

The technique of the study: the study is based on contemporary ideas of humanistic theory which focus on the individual and his relations with social environment. These relations require the analysis in discussing and tackling the issues of institutional-social children care. The following **methods of the study** were used: the analysis of scientific literature, documents and reports; a questionnaire survey of employees of child care institutions and wards of child care institutions; the statistical analysis.

The base and the sample of the study. The sample included 107 children residing at Šiauliai Regional child care institutions and 103 employees of the same institutions directly engaged in work with children (the management staff, educators, social workers, etc.).

The accomplished study is both, innovative and significant in theoretical terms. The findings, conclusions and recommendations of the given study can be practically beneficial to specialists (employees at child care institutions, specialists at children's rights protection services, social workers, etc.) who might be able to make influence on a more efficient implementation of institutional-social child care.

The study confirmed the initial hypothesis. The activity of children's rights protection services in implementing institutional-social children care is not effective enough inasmuch as efficient organizational and cooperative opportunities of child care institutions are being ignored.

SANTRUMPŲ IR SĄVOKŲ SĄRAŠAS

Santrumpų sąrašas:

EŽTK – Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija

JT – Jungtinės Tautos

LR – Lietuvos Respublika

VTAT – savivaldybės administracijos Vaiko teisių apsaugos tarnyba

VTAS - savivaldybės administracijos Vaiko teisių apsaugos skyrius

Sąvokų sąrašas:

Globojamas (rūpinamas) vaikas – vaikas, kuriam įstatymų nustatyta tvarka yra paskirta laikinoji arba nuolatinė globa ar rūpyba (LR Civilinis kodeksas, 2000).

Globėjas (rūpintojas) – asmuo, kuriam patikėta laikinoji ar nuolatinė vaiko globa (LR Civilinis kodeksas, 2000).

Nuolatinė vaiko globa - nustatoma be tėvų globos likusiems vaikams, kurie esamomis sąlygomis negali grįžti į savo šeimą, ir jų priežiūra, auklėjimas, teisių bei teisėtų interesų atstovavimas ir gynimas pavedamas kitai šeimai, šeimynai ar vaikų globos institucijai (Vaiko globos organizavimo nuostatai, 2002).

Rezidentinės paslaugos - tai stacionarios globos paslaugos, laikino apgyvendinimo paslaugos (LR Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas Nr. A1-207 „Dėl darbo su socialinės rizikos šeimomis metodinių rekomendacijų patvirtinimo“, 2003).

Socialinės paslaugos – socialinės pagalbos vaikams suteikimas įvairiomis nepiniginėmis formomis, siekiant patenkinti gyvybinius poreikius ir sudaryti žmogaus orumo nežeminančias gyvenimo sąlygas, kai žmogus pats to nesugeba padaryti (Ten pat).

Socialinės rizikos šeima – šeima, kurioje vyrauja krizė dėl to, kad vienas ar keli šeimos nariai piktnaudžiauja alkoholiu, narkotinėmis, psichotropinėmis ar toksinėmis medžiagomis arba (ir) yra priklausomi nuo azartinių lošimų, arba (ir) dėl negalios, skurdo, socialinių įgūdžių stokos negali ar nemoka prižiūrėti vaikų, arba (ir) naudoja psichologinę, fizinę ar seksualinę prievartą, arba (ir) gaunamą valstybės paramą panaudoja ne šeimos interesams (Ten pat).

Socialiniai partneriai – valstybės ir savivaldybių įstaigos, nevyriausybinės institucijos ir organizacijos, susijusios su vaiko teisių apsauga, su kuriomis savivaldybė arba jos įgaliota Vaiko teisių apsaugos tarnyba yra sudariusi terminuotą (neterminuotą) bendradarbiavimo sutartį dėl vaiko globos organizavimo, priežiūros, vaiko globėjų parinkimo, jų pasirengimo (Vaiko globos organizavimo nuostatai, 2002).

Šeimyna – nevyriausybinių institucijų, organizacijų ir fizinių asmenų įsteigta vaikų globos įstaiga, įregistruota Juridinių asmenų registre ir įstatymų nustatyta tvarka turinti užtikrinti likusio be tėvų globos vaiko priežiūrą, auklėjimą, atstovavimą jam, jo teisėms ir teisėtiems interesams (Vaiko globos organizavimo nuostatai, 2002).

Vaikas – tai žmogus, neturintis 18 metų, jeigu pagal įstatymus jo pilnametystė nepripažįstama anksčiau (LR Civilinis kodeksas, 2000).

Vaiko globa (rūpyba) – tai likusio be tėvų globos vaiko, teisės aktų nustatyta tvarka patikėto fiziniam ar juridiniam asmeniui, priežiūra, auklėjimas ir ugdymas, kitų jam tinkamų dvasiškai ir fiziškai augti sąlygų sudarymas ir palaikymas, jo asmeninių, turtinių teisių bei teisėtų interesų gynimas ir atstovavimas jiems (Ten pat).

Vaiko globa institucijoje - tai vaiko globos modelis, kai vaikas yra globojamas įvairaus tipo vaikų globos įstaigose (Ten pat).

Vaikų globos įstaiga – tai vaikų globos namai, specialieji vaikų auklėjimo ir globos namai, vaikų dienos centras arba kiti juridiniai asmenys, teisės aktų nustatyta tvarka turintys teisę vykdyti vaikų globą (Ten pat).

Vaiko globa šeimynoje - globos forma, kai juridinis asmuo (šeimyna) globoja šešis ir daugiau vaikų (bendras vaikų skaičius šeimynoje su savais vaikais - ne daugiau kaip dvylika vaikų) šeimos aplinkoje (Ten pat).

Vaiko globa šeimoje – ne daugiau kaip penkių vaikų globa (bendras vaikų skaičius šeimoje su savais vaikais – ne daugiau kaip penki vaikai) natūralioje šeimos aplinkoje (Ten pat).

Vaiko laikinoji globa - laikinai likusio be tėvų globos vaiko, įstatymų nustatyta tvarka patikėto fiziniam arba juridiniam asmeniui, priežiūra, auklėjimas ir ugdymas, kitų jam tinkamai dvasiškai ir fiziškai augti sąlygų sudarymas ir palaikymas, jo asmeninių, turtinių teisių bei teisėtų interesų gynimas ir atstovavimas jiems (Ten pat).

Vaiko teisių apsaugos tarnyba - institucija savivaldybės teritorijoje įgyvendinanti pagrindines Jungtinių Tautų Organizacijos 1989 metų Vaiko teisių konvencijos nuostatas, besirūpinanti vaiko teisių apsauga, įstatymų nustatyta tvarka teisinėmis priemonėmis ginanti ir atstovaujanti vaiko teisėms bei jo teisėtiems interesams, organizuojanti ir prižiūrinti be tėvų globos likusių vaikų globą (Vaiko globos organizavimo nuostatai, 2002).

IVADAS

Mokslinės problemos aktualumas. Istoriskai ir tradiciškai vaiko globa visada buvo jautri ir aktuali visuomenės problema, kuri neatsiejama nuo gailestingumo ir altruistinės pagalbos artimui. Per pastarąjį dešimtmetį padidėjęs beglobių vaikų skaičius verčia rūpintis vaiko globos sistemos optimizavimu, siekiant suteikti reikiamą socialinę pagalbą vaikui, likusiam be tėvų globos.

Lietuva, formuodama savo politiką dėl vaikų, taip pat remiasi JTO Vaiko teisių konvencijoje suformuluotomis vertybėmis ir principais. Globos namuose gyvenančių vaikų teisės bei jų įgyvendinimas – viena iš Lietuvos politikos dėl vaikų sričių, kurioje jau nemažai padaryta, daug daroma ir labai daug dar reikės padaryti. Bet vien įstatymais reglamentuoti vaiko globą nepakanka. Turi būti sukurta veiksminga globos sistema, įgyvendinanti kvalifikuotą pagalbą tėvų globos netekusiems vaikams. Sėkmingą tokios sistemos funkcionavimą lemia ne tik valstybės politika ir parama, bet ir visos visuomenės aktyvus dalyvavimas. Moksliniai tyrimai šioje srityje padeda išryškinti beglobių vaikų skaičiaus Lietuvoje didėjimo priežastis, jų ugdymo ypatumus, globos sistemos organizavimo principus, tikslus ir t.t. Visa tai turi rasti atgarsį širdyse tų žmonių, kurie tiesiogiai bendrauja ir bendradarbiauja, kurie auklėja ir moko vaikus, netekusius svarbiausios vertybės – tėvų meilės ir šilumos. Todėl svarbiu Lietuvos švietimo tikslu turėtų būti vaiko globą įgyvendinančių ugdytojų (įtėvių, globėjų, auklėtojų, pedagogų, soc. darbuotojų, soc. pedagogų, gydytojų ir pan.) paruošimas, remiantis moksliniu jų funkcijų aprašymu.

Ekonominės ir socialinės permainos, didelis nedarbas ir turtinė gyventojų diferenciacija neigiamai paveikė nemažą dalį šeimų: mažėja gimstamumas, daugėja nedarnių (asocialių) šeimų. Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos duomenimis, per metus tėvų globos vidutiniškai netenka apie 3 tūkst. vaikų, ir šis skaičius nemažėja. Todėl gana svarbi vieta socialinės paramos sistemoje tenka vaiko globos organizavimui.

Vaikas visapusiškai ir harmoningai vystytis gali tik augdamas šeimoje. Šeima yra svarbiausia terpė, kurioje vaikas gali sėkmingai augti, vystytis ir tobulėti. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos 20 straipsnis numato, kad vaikas, kuris laikinai ar visam laikui yra netekęs savo šeimos aplinkos arba kuris dėl savo interesų negali toje aplinkoje būti, turi teisę į ypatingą valstybės teikiamą apsaugą ir paramą. Valstybės, vadovaudamosios savo įstatymais, pasirūpina tokio vaiko alternatyvia priežiūra, kuria yra laikoma globa.

Vaiko teisių apsaugos problematika Lietuvoje tampa vis aktualesnė. Nors šalyje atkūrus Nepriklausomybę pradėta ir toliau vykdoma teisinė, ekonominė, socialinė reforma, tačiau kol kas dar tik kuriama darni ir veiksminga vaiko teisių apsaugos sistema, kuri užtikrintų realią ir visapusišką paramą vaikams.

Stiprinant institucijų, atsakingų už vaiko teisių įgyvendinimą ir jų apsaugą, veiklą, ypatingą dėmesį reikia skirti įstatyminės bazės tobulinimui, veiklos koordinacijai bei kryptingumui. Nors Lietuvoje svarbiausieji vaiko teises ginantys įstatymai priimti, sukurta institucinė vaiko teisių apsaugos sistema, tačiau vaiko teisių gynimas lieka problemiškas, ir ypač tai susiję su šeima – jos gyvenimo sąlygomis, tėvų užimtumu ir t.t.

Lemiamą įtaką vaiko teisėms užtikrinti turi bendra ekonominė ir socialinė padėtis – nedarbas, skurdas ir pan., taigi iš esmės reikėtų imtis priemonių šiuos veiksnius mažinti. Vaiko padėties gerinimu rūpinasi visos valstybės, savivaldybių institucijos, siekdamos padėti jauniems žmonėms išnaudoti ir apsaugoti savo galimybes bei teisę įgyti išsilavinimą, gauti darbą, tenkinti kultūrinius poreikius, dalyvauti šalies gyvenime. Lietuvoje atsakomybė už vaiko teisių įgyvendinimą tenka įvairioms institucijoms. Institucijos, besirūpinančios vaiko teisėmis, vykdo ir įgyvendina valdžios politiką, Konstitucijos, įstatymų ir kitų teisės aktų nuostatas. Sprendžiant vaiko teisių ir jų apsaugos problemas, svarbu užtikrinti tinkamą šių institucijų funkcionavimą, koordinuoti jų veiklą. Institucijų veikla turėtų būti efektyvi šiais jų veiklos lygmenimis:

- Nacionaliniu lygmeniu, arba visos valstybės mastu;
- Savivaldybių lygmeniu, atsižvelgiant į teritorinį pasiskirstymą;
- Kitų institucijų, kurių veikla susijusi su vaiko teisių apsauga, lygmeniu.

Nacionaliniu lygmeniu vaiko teisių apsaugai efektyvinti 1993 metų spalio 19 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu Nr. 782 „Dėl priemonių vaiko teisių apsaugai gerinti“ buvo nutarta įsteigti Vaiko teisių apsaugos tarnybą prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos. Jame numatyta, kad centrinė vaiko teisių apsaugos institucija teiks metodinę pagalbą rajonų, miestų savaivaldybėms ir jose veikiančioms vaiko teisių apsaugos institucijoms.

Pagrindinės centrinės vaiko teisių apsaugos institucijos funkcijos:

- atstovauti vaiko teisėms ir interesams Lietuvos Respublikos Seime ir LR Vyriausybėje;
- teikti pasiūlymus dėl vaiko teisių apsaugos gerinimo;
- koordinuoti ministerijų, savivaldybių ir kitų valstybinių institucijų bei visuomeninių organizacijų veiklą ir vadovauti rengiant bei įgyvendinant tikslines programas vaiko teisių apsaugos srityje;
- rengti norminių aktų projektus vaiko teisių apsaugos klausimais ir rūpintis jų priėmimu bei įgyvendinimu.

2001 metų kovo mėn. Vaiko teisių apsaugos tarnyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos buvo panaikinta, o 2006 m. naujai įkurta Valstybės vaiko teisių ir įvaikinimo tarnyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos.

Bendradarbiaudama su valstybės ir savivaldybės institucijomis bei įstaigomis ir nevyriausybinėmis organizacijomis (NVO), kurios rūpinasi vaiko teisių apsauga, įgyvendina

prevencines priemones, Vaiko teisių apsaugos tarnyba savo veiklą vysto vadovaudamasi Lietuvos Respublikos Konstitucija, įstatymais, poįstatyminiais aktais, kitais norminiais dokumentais bei 2002 m. gruodžio 17 d. LR Vyriausybės nutarimu Nr. 1983 patvirtintais bendraisiais VTAT nuostatais.

Pagal minėtus nuostatus tarnyba, vykdydama jai pavestus uždavinius, įstatymų ir kitų teisės aktų nustatyta tvarka atlieka funkcijas, kurių viena iš pagrindinių - organizuoti likusių be tėvų globos vaikų laikiną ir nuolatinę globą (rūpybą) bei atlikti vaikų laikinosios ir nuolatinės globos (rūpybos) priėmimą šeimose, šeimynose, valstybės ir savivaldybės institucijose bei įstaigose, nevyriausybinių institucijų, organizacijų ir fizinių asmenų įsteigtose vaikų globos įstaigose.

Vaiko institucinę socialinę globą grindžia šie teisiniai dokumentai: Lietuvos Respublikos (toliau LR) Civilinis kodeksas, LR Civilinio kodekso komentaras, LR Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas, LR Vyriausybės nutarimas „Dėl vaiko globos organizavimo nuostatų patvirtinimo“, LR Vyriausybės nutarimas „Dėl vaiko globos organizavimo nuostatų patvirtinimo“ pakeitimo, LR Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas „Dėl vaiko laikinosios globos (rūpybos) nuostatų patvirtinimo“, LR Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas „Dėl bendrųjų valstybės ir savivaldybių vaikų globos namų nuostatų patvirtinimo“ bei Jungtinių Tautų Vaiko teisių Konvencija.

Šiame darbe taip pat naudota Lietuvos Respublikos valstybės kontrolės parengta Valstybinio audito ataskaita apie vaiko globos organizavimą, Žmogaus teisių stebėjimo instituto tyrimo ataskaita apie vaiko teisių padėtį Lietuvos stacionariose globos ir ugdymo įstaigose, ataskaita dėl Jungtinių Tautų (toliau JT) Vaiko teisių komiteto išvadų įgyvendinant JT Vaiko teisių konvenciją Lietuvoje, Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos informaciniai pranešimai.

Mokslinių tyrimų vaiko institucinės socialinės globos srityje nėra daug: R. Pabedinskienės (2000), G. Kvieskienės (2000) bei G. Sagačio (2006) moksliniai straipsniai išsamiai atskleidžiantys vaiko globos organizavimo teorinius metmenis, vaiko globos tendencijas, vaiko atskyrimo nuo tėvų ir alternatyviosios globos organizavimo, vaiko paėmimo iš šeimos pagrindinius aspektus bei naujas Europos žmogaus teisių konvencijos taikymo galimybes, G. Sakalausko knyga „Vaiko teisių apsauga Lietuvoje“ (2000) bei D. Snieškienės daktaro disertacija „Vaikų globa šeimose kaip socialinis veiksmas“ (2001) itin išsamiai atskleidžianti institucinės globos organizavimo pakeitimo globa šeimose svarbos priežastis ir kita.

Tyrimo

problema: Vaiko teisių apsaugos tarnybų (skyrių) funkcijos realizuojant kokybišką institucinę

vaiko globą nėra pakankamai efektyvios, nes nepakankama įstatyminė bazė, reglamentuojanti Vaiko teisių apsaugos tarnybų veiklą vaikų institucinės socialinės globos srityje; be to, trūksta vadybinės patirties bendradarbiaujant su vaikų globos įstaigomis.

Tyrimo objektas – Vaiko teisių apsaugos tarnybų veikla realizuojant vaikų institucinę socialinę globą.

Tyrimo tikslas – teoriškai pagrįsti ir empiriškai ištirti Vaiko teisių apsaugos tarnybų veiklos realizuojant vaikų socialinę institucinę globą ypatumus.

Darbe siekiama spręsti šiuos uždavinius:

1. Išnagrinėti mokslinę literatūrą ir teisinius dokumentus, reglamentuojančius vaiko teisių apsaugos sistemą bei vaiko institucinę socialinę globą;
2. Empiriškai ištirti vaiko teisių apsaugos tarnybų galimybes efektyvinant institucinės socialinės vaiko globos realizavimą; vaikų globos įstaigų ir Vaiko teisių apsaugos tarnybų bendradarbiavimo galimybes ir problemas.
3. Pateikti išvadas ir rekomendacijas efektyvinant ir sustiprinant institucinės socialinės vaiko globos galimybes.

Hipotezė – Vaiko teisių apsaugos tarnybų veikla realizuojant institucinę socialinę vaiko globą nėra pakankamai efektyvi, nes neatsižvelgiama į efektyvias organizavimo ir bendradarbiavimo su vaikų globos įstaigomis galimybes.

Tyrimo metodologija: tyrimas remiasi šiuolaikinės humanizmo teorijos idėjomis, kurios centre yra žmogus ir jo santykiai su socialine aplinka, kurias būtina analizuoti aptariant ir sprendžiant institucinės socialinės vaiko globos klausimus. Panaudoti šie **tyrimų metodai:**

- mokslinės literatūros, dokumentų ir ataskaitų analizė;
- anketinė vaikų globos įstaigų darbuotojų ir vaikų globos įstaigų globotinių/ rūpintinių apklausa;
- statistinė analizė: skaičiuoti kiekvienos gradacijos absoliutieji bei santykiniai dažniai;
- atlikta faktorinė ir koreliacinė analizės.

Surinktų duomenų statistinė analizė buvo atlikta naudojant SPSS (Statistical Package for Social Science) programinę įrangą. Tyrimo metu gautiems duomenims apdoroti, sisteminti ir grafiškai vaizduoti naudotos Windows Microsoft ir Windows Microsoft Exel programos.

Tyrimo bazė ir imtis. Tyrime dalyvavo 107 vaikai gyvenantys Šiaulių apskrities vaikų globos įstaigose ir 103 tų pačių vaikų globos įstaigų darbuotojai, tiesiogiai dirbantys su vaikais (administracijos darbuotojai, auklėtojai, socialiniai darbuotojai ir kt.).

Tyrimo etapai. Tyrimas buvo organizuotas trimis etapais:

Pirmame etape (2006 - 2007 m.) buvo analizuojama pedagoginė, psichologinė, sociologinė, metodinė literatūra, interneto duomenų bazės. Mokslinės literatūros studijos ir

analizė leido tiksliau suformuluoti tyrimo problemą, išsikelti hipotezę, tikslą, uždavinius bei sukurti tyrimo instrumentą.

Antrajame etape (2007 m.) buvo kuriama diagnostinio tyrimo metodika, tikslinamas tyrimo instrumentas. 2008 m. sausio mėn. atliktas diagnostinis tyrimas, kurio tikslas - atskleisti Vaiko teisių apsaugos tarnybų galimybes efektyvinant institucinės socialinės vaiko globos realizavimą bei vaikų globos įstaigų ir Vaiko teisių apsaugos tarnybų bendradarbiavimo ypatumus.

Trečiajame etape (2008 m.) buvo atlikta tyrimo duomenų statistinė analizė. Remiantis gautais rezultatais tikrinta hipotezė, suformuluotos išvados ir rekomendacijos Vaiko teisių apsaugos tarnybų specialistams, vaikų globos įstaigų darbuotojams ir kitiems specialistams, dirbantiems su globos įstaigose globojamais vaikais.

Tyrimo naujumas ir reikšmingumas. Lietuvoje atliktų tyrimų, susijusių su Vaiko teisių apsaugos tarnybų veikla efektyvinant institucinės socialinės vaiko globos realizavimą, apžvalga atskleidė, kad ši tema yra mažai tyrinėta. Todėl atliktas tyrimas yra ne tik naujas, bet ir reikšmingas teoriniu požiūriu. Taip pat tyrimo rezultatai, išvados ir rekomendacijos gali būti praktiškai naudingos specialistams (vaikų globos įstaigų darbuotojams, vaiko teisių apsaugos tarnybų specialistams, socialiniams darbuotojams ir kt.), kurie gali įtakoti efektyvesnę institucinės socialinės vaiko globos realizavimą.

Darbo struktūra. Magistro darbą sudaro įvadas, 2 skyriai, išvados, rekomendacijos, literatūros sąrašas, 2 priedai. Darbe pateiktos 4 lentelės, 33 paveikslai.

1. VAIKŲ GLOBOS ORGANIZAVIMO POLITIKA IR STRATEGIJA LIETUVOJE

Vaiko globos organizavimo proceso pagrindas yra vaiko globos teoriniai pagrindai. Todėl pirmame darbo skyriuje atskleisime vaiko globos sampratą, aptarsime vaiko globos nustatymo principus, pristatysime vaiko globos rūšis bei formas, be to išnagrinėsime vaikų globos organizavimo teisinį reglamentavimą, aptarsime vaikų globos reformą Lietuvoje bei vaikų laikinosios ir nuolatinės globos organizavimo procesus.

1.1.Vaiko globos organizavimo politika

1.1.1.Vaiko globos samprata ir nustatymo principai

Vaiko globa (rūpyba) – globa nustatoma vaikams, kurie neturi keturiolikos metų, rūpyba – vaikams, sulaukusiems keturiolikos metų (LR Civilinis kodeksas, 2000).

Toliau darbe vietoj sąvokos vaiko globa (rūpyba) bus vartojama sąvoka vaiko globa.

Globojamas vaikas – tai toks vaikas, kuriam įstatymų nustatyta tvarka nustatyta globa.

P. L. Bergeris (1999) teigia, kad šis pasaulis sukurtas žmonių, apgyvendintas žmonių ir savo ruožtu kuria žmones nenutrūkstančiame istorijos procese. Šiuo požiūriu vaiko globa yra žmonių kūrybos produktas, kuris pastaruoju metu tapo vienu iš aktualiausių vaiko gerovės klausimų (Pabedinskienė R. Vaiko globos teoriniai metmenys, Pedagogika, 2004, Nr.73, p.28).

Vaiko globa – tai likusio be tėvų globos vaiko, įstatymų nustatyta tvarka patikėto fiziniam arba juridiniam asmeniui, priežiūra, auklėjimas ir ugdymas, kitų jam tinkamų dvasiškai ir fiziškai augti sąlygų sudarymas ir palaikymas, jo asmeninių, turtinių teisių bei teisėtų interesų gynimas ir atstovavimas jiems (Dėl vaiko globos organizavimo nuostatų patvirtinimo, LR Vyriausybės nutarimas, 2002).

Vaiko globos tikslas – užtikrinti vaiko auklėjimą ir priežiūrą aplinkoje, kurioje jis galėtų saugiai tinkamai augti, vystytis ir tobulėti.

Vaiko globos uždaviniai:

- Paskirti vaikui globėją, kuris rūpintųsi, auklėtų, jam atstovautų ir gintų jo teises ir teisėtus interesus;
- sudaryti vaikui gyvenimo sąlygas, kurios atitiktų jo amžių, sveikatą ir išsivystymą;
- rengti vaiką savarankiškam gyvenimui šeimoje ir visuomenėje (LR Civilinio

kodekso komentaras, Trečioji knyga, 2002, p. 477).

G. Sagatys: „Vaiko atskyrimas nuo šeimos aplinkos galimas tik tuo atveju, kai valstybė gali pagrįsti, jog tai yra „būtina demokratinėje visuomenėje“, siekiant apsaugoti vaiko ar (ir) tėvų interesus, o pats apribojimas yra taikomas pagal įstatymus“ (Sagatys G., *Vaiko teisė į šeimos ryšius. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos įgyvendinimas Lietuvoje*, Vilnius, 2006, p. 226).

Vaiko globą galima nagrinėti keturiais aspektais: socialiniu - istoriniu, pedagoginiu, teisiniu bei ekonominiu.

Vaiko globa yra viena iš prevencinių priemonių siekiant apsaugoti socialiai nuskriaustus vaikus. Valstybė, ratifikavusi Jungtinių Tautų (toliau JT) Vaiko teisių konvenciją, įsipareigojo užtikrinti visapusišką paramą vaikui, dėl įvairių socialinių, ekonominių, moralinių priežasčių netekusiam tėvų globos. Įgyvendinat šią konvencijos nuostatą, pastaraisiais metais vaiko globa tapo viena iš aktualiausių vaiko gerovės klausimų.

Istoriškai globos namų funkcija buvo dvejopa – pasirūpinti apleistais vaikais ir apsaugoti visuomenę nuo socialiai nepriimtino elgesio pasižyminčių vaikų bei paauglių. Stacionarių vaikų globos įstaigų tyrimai įvairiose šalyse parodė, kad tokiose įstaigose yra labai sunku užtikrinti vaiko gerovę, teises ir visavertį vystymąsi. Vadovaujantis šiuolaikiniu požiūriu, akivaizdžia tiesa yra tapusi idėja, kad vaikai turi augti šeimoje, nes nė viena įstaiga negali pakeisti šeimyninės aplinkos. Maždaug nuo XX amžiaus 7-ojo dešimtmečio visoje Europoje gerokai sumažėjo globos namų ir padaugėjo vaikų, globojamų šeimose. Ši tendencija buvo grindžiama nuostata, kad jeigu vaikas dėl kokių nors priežasčių nebegali gyventi savo biologinėje šeimoje, tai būtina pasirūpinti, jog jis būtų globojamas kuo artimesnėje šeimai aplinkoje – pas tėvius, globėjus, giminaičius. Kitas lygiagrečiai vykęs procesas – tai didelių globos namų keitimas mažomis, namų aplinką primenančiomis globos įstaigomis, kuriose auga, pvz., 3-4 vaikai (Žmogaus teisių stebėjimo institutas, *Stacionarių vaikų globos ir ugdymo įstaigų veiklos teisinis reglamentavimas*, tyrimo ataskaita, 2006, p.19).

R. Pabedinskienė: „Vaiko globos nustatymo principai pirmą kartą buvo suformuluoti LR vaiko globos įstatyme (1998), siekiant nustatyti pagrindinius kriterijus vaiko globos organizavime (Pabedinskienė R., 2004, p. 130).

Pagal LR civilinį kodeksą (2001) vaiko globos steigimo principai yra penki:

• **Vaiko interesų pirmumas**

Atliekant bet kokius su vaiku susijusius veiksmus, turi būti atsižvelgiama į svarbiausią kriterijų - vaiko interesus. LR aukščiausiojo teismo senato 1999 m. gruodžio 31 d. nutarime Nr. 24 „Dėl įstatymų taikymo teismų praktikoje nagrinėjant įvaikinimo bylas“ (1999) aiškinama, kad

vaiko interesai - tai pirmiausia įstatymuose numatytos vaiko teisės ir galimybė šias teises įgyvendinti konkrečioje situacijoje. Vaiko interesai yra nustatyti JT Vaiko teisių konvencijos nuostatuose, kuri reglamentuoja pagrindines vaiko teises ir laisves, tačiau šių teisių ir laisvių įgyvendinimas yra numatytas ir kituose teises aktuose, pavyzdžiui, LR švietimo įstatyme, LR civiliniame kodekse ir t. t. Todėl kiekvienu atveju nustatant vaiko globą yra būtina išnagrinėti vaiko interesus ir jų įgyvendinimo galimybes kiekvienoje konkrečioje situacijoje ir priimti labiausiai vaiko interesus atitinkantį sprendimą.

• **Pirmumo teisę tapti vaiko globėjais turi vaiko artimieji giminaičiai, jeigu tai atitinka vaiko interesus.**

JT Vaiko teisių konvencijoje yra įtvirtinta principinė nuostata, kad ne vienas vaikas negali būti paliktas be globos ir priežiūros. Tačiau vaikui, netekusiam tėvų globos, ypač aktualu parinkti tinkamus globėjus. Atsižvelgiant į vaiko interesus yra būtina (jeigu yra galimybė) išsaugoti vaiko giminystės ryšius, tai susiję su vaiko teise išsaugoti savo identiškumą, todėl pirmumo teisę tapti vaiko globėjais yra teikiama vaiko artimiesiems giminaičiams. Tokiu būdu yra išsaugomas vaiko identiškumas bei nenutrūksta giminystės ryšiai“ (Pabedinskienė R., 2004, p. 130). Tačiau įstatymų leidėjas numatė, kad šio principo gali būti nesilaikoma, jeigu jo laikymasis neatitiktų vaiko interesų. (pvz., jeigu artimieji giminaičiai neturi tinkamų gyvenimo sąlygų, kad vaikas galėtų deramai augti ir būtų tenkinami jo egzistencijos poreikiai, jeigu gyvenimas su artimaisiais giminaičiais keltų pavojų jo sveikatai ir pan.) (LR Civilinio kodekso komentaras, Trečioji knyga, 2002, p. 479).

• **Vaiko globa šeimoje.**

Nuo pat pirmųjų kūdikio gyvenimo akimirų prasideda jo socializacijos procesas, kurį galima apibūdinti kaip egzistuojančių elgesio normų ir vertybių sistemų, socialinių vaidmenų interiorizaciją, socialinės patirties perėmimą bei atgaminimą asmenybės veiklos ir bendravimo metu. Taigi šeima yra svarbiausia terpė, kurioje vaikas gali sėkmingai augti, vystytis ir tobulėti. Nesant galimybei vaikui augti savo tėvų šeimoje, pirmumo teisę teikiama vaiko globai šeimoje, kurioje jis galėtų tinkamai augti ir vystytis.

• **Brolių ir seserų neišskyrimas, išskyrus tuos atvejus, kai tai pažeidžia vaiko interesus.**

Pagal JT Vaiko teisių konvencijos nuostatas (1995), atsižvelgiant į vaiko interesus, tai yra vaiko teisę išsauganti savo identiškumą ir šeimos ryšius, jam likus be tėvų globos, negalima vaiko išskirti su broliais ir seserimis. Tokiu būdu organizuojant vaiko globą yra būtina ieškoti galimybių brolius ir seseris įkurdinti vienoje globos vietoje (šeimoje, šeimynoje ar institucijoje). Šis principas iš esmės pakeitė tarybinių metų vaikų globos organizavimo nuostatas, kuriomis

vadovaujantis broliai ir seserys būdavo išskiriami dėl vaikų amžiaus skirtumų (Pabedinskienė R., 2004, p. 130).

Brolių ir seserų neišskyrimo principas nėra taikomas tais atvejais, kai tai pažeidžia vaiko interesus, pvz.: vaikas yra laisvės atėmimo vietoje ar dėl sveikatos būklės vaikui yra reikalinga nuolatinė medicininė priežiūra ir globa ar ir kt. (Kvieskienė G., Pabedinskienė R., 2002, p. 50)

Vaikui,

galinčiam išreikšti savo nuomonę, suteikiama galimybė būti išklausytam, ir jo nuomonė yra svarbi priimant sprendimus.

Nustatant globos rūšį ir formą, skiriant globėją, naikinant globą vaikui, sugebančiam išreikšti savo nuomonę, turi būti suteikiama galimybė būti išklausytam, ir jo nuomonė yra svarbi priimant sprendimą.

Remiantis šiuolaikiniais pagalbos vaikams principais tenka pripažinti, kad paslaugos vaikams ir šeimai yra glaudžiai susijusios. Vienoje šios sistemos pusėje yra universalios visiems teikiamos prevencinės paslaugos (pirminė prevencija) – ugdymas ir sveikatos priežiūra. Šių paslaugų funkcija – apsaugoti šeimą nuo tapimo problemine, rizikos šeima. Jeigu to padaryti nepavyksta, turėtų būti teikiamos antrinės prevencijos paslaugos, kurios leistų neatskirti vaiko nuo šeimos. Tuo atveju, jeigu abiejuose etapuose patiriama nesėkmė ir tenka vaiką atskirti nuo šeimos, reikia kuo labiau stengtis sutrumpinti šį periodą iki minimumo (tretinė prevencija). Tais atvejais, kai atskyrus vaiką nuo šeimos nepavyksta jo sugrąžinti atgal, vaikas turėtų būti įvaikinamas, suteikiant jam stabilią šeimyninę aplinką.

Institucinė vaikų globa yra dviejų prevencinių etapų nesėkmės rezultatas, rodantis, kad buvo dedama per mažai pastangų teikiant paramą šeimai ir siekiant jos vientisumo išsaugojimo. Tai, kad vaikas yra apgyvendinamas stacionarioje globos institucijoje ir ją palieka tik sulaukęs pilnametystės, byloja apie rimtas spragas vaikų globos sistemoje (Žmogaus teisių stebėjimo institutas, *Stacionarių vaikų globos ir ugdymo įstaigų veiklos teisinis reglamentavimas*, tyrimo ataskaita, 2006, p.11).

1.1.2. Vaiko globos rūšys ir formos

Lietuvoje vaikų globa skirstoma pagal rūšis ir formas. Laikinoji ir nuolatinė globa bei globa šeimoje, šeimynoje ir vaikų globos institucijoje (LR Civilinis kodeksas, 2000). Šioje darbo dalyje aptarsime vaiko globos rūšis ir formas.

Vaiko laikinoji globa. Vaiko laikinoji globa yra apibrėžiama kaip „laikina likusio be tėvų globos vaiko, įstatymų nustatyta tvarka patikėto fiziniam arba juridiniam asmeniui, priežiūra, auklėjimas ir ugdymas, kitų jam tinkamai dvasiškai ir fiziškai augti sąlygų sudarymas

ir palaikymas, jo asmeninių, turtinių teisių bei teisėtų interesų gynimas ir atstovavimas jiems“ (Dėl vaiko laikinosios globos (rūpybos) nuostatų patvirtinimo, 2002).

Įvardijami du vaiko laikinosios globos tikslai:

- užtikrinti vaiko auklėjimą ir priežiūrą šeimos, šeimynos ar vaikų globos įstaigos aplinkoje, kurioje jis galėtų saugiai bei tinkamai augti, vystytis ir tobulėti, iki bus sugrąžintas į savo tėvų šeimą;
- įvertinti vaiko tėvų šeimoje susiklosčiusią padėtį bei jos galimybes susigrąžinti vaiką ir padėti šeimai to siekti.

Kadangi labai svarbus laikinosios vaiko globos siekis yra padėti šeimai susigrąžinti vaiką, vienas iš jai keliamų uždavinių yra šalinti vaiko laikinosios globos nustatymo priežastis ir mobilizuoti vaiko tėvų artimiausios aplinkos bendruomenės pastangas, suteikiant šeimai valstybės garantuojamas socialines paslaugas vaiko nepriežiūrai šalinti, ir jį tėvams sugrąžinti (Žmogaus teisių stebėjimo institutas, *Stacionarių vaikų globos ir ugdymo įstaigų veiklos teisinis reglamentavimas*, tyrimo ataskaita, 2006, p. 12).

Vaikui gali būti skubiai arba planuotai suteikta laikinoji globa šeimoje, šeimynoje ar vaikų globos įstaigoje. Ją savivaldybės teritorijoje organizuoja ir prižiūri savivaldybės Vaiko teisių apsaugos tarnyba (toliau VTAT) (Dėl vaiko laikinosios globos (rūpybos) nuostatų patvirtinimo, 2002).

Vaiko laikinoji globa baigiasi, kai vaikas:

- gražinamas tėvams;
- sulaukia pilnametystės arba emancipuojamas;
- nustatoma nuolatinė globa;
- įvaikinamas;
- susituokia (*Šeimos teisė: vaikų ir moterų teisių apsauga*, 2005, p. 141).

Vaiko nuolatinė globa. Nuolatinė vaiko globa nustatoma be tėvų globos likusiems vaikams, kurie esamomis sąlygomis negali grįžti į savo šeimą, ir jų priežiūra, auklėjimas, teisių bei teisėtų interesų atstovavimas ir gynimas pavedamas kitai šeimai, šeimynai ar vaikų globos institucijai (LR Civilinis kodeksas, 2000).

Vaiko nuolatinės globos nustatymo pagrindai yra penki - kai vaiko:

- 1) abu tėvai arba turėtas vienintelis iš tėvų yra miręs;
- 2) abu tėvai arba turėtas vienintelis iš tėvų teismo paskelbti mirusiais arba pripažinti nežinia kur esančiais;
- 3) vaikas įstatymų nustatyta tvarka atskirtas nuo tėvų;
- 4) tėvystės ar artimos giminystės ryšiai nuo vaiko radimo dienos nenustatyti per tris mėnesius;

5) tėvai arba turimas vienintelis iš tėvų nustatyta tvarka pripažinti neveiksniais.

Vaiko nuolatinė globa baigiasi, kai vaikas:

- 1) sulaukia pilnametystės arba emancipuojamas;
- 2) gražinamas tėvams;
- 3) įvaikinamas;
- 4) susituokia (Kvieskienė G., Pabedinskienė R., 2002, p. 55).

Vaiko laikinosios ir nuolatinės globos nustatymo skirtumai. Laikinosios ir nuolatinės vaiko globos nustatymo tvarka ir pagrindai skiriasi. Visų pirma, laikinoji globa nustatoma ir globėjas skiriamas rajono (miesto) savivaldybės administracijos direktoriaus įsakymu pagal rajono, miesto VTAT teikimą (Civilinis kodeksas, 2000). Nuolatinė vaiko globa steigama ir globėjas skiriamas teismo nutartimi pagal rajono (miesto) VTAT arba prokuroro pareiškimą (ten pat). Taigi laikinoji globa steigama administracine tvarka, o nuolatinė globa - teismo tvarka (Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso komentaras, Trečioji knyga, 2002, p. 483).

Antra, skiriasi laikinosios ir nuolatinės globos nustatymo pagrindai. Laikinoji globa nustatoma, kai dėl tam tikrų priežasčių nepilnametis laikinai patenka į padėtį, kai jo tėvai negali vykdyti jam savo pareigų tiek dėl nuo jų valios nepriklausančių aplinkybių (pvz. ligos, suėmimo), tiek dėl tokių aplinkybių, kurios priklauso nuo jų valios (pvz. tėvai nesirūpina vaiku, vartoja psichinį ar fizinį smurtą). Nustatant laikinąją globą paprastai dar nėra aišku, ar priežastys ir aplinkybės, dėl kurių ji nustatoma, bus ilgesnį laiką ar nuolat. Pavyzdžiui, dingus be žinios vaiko tėvams ar vieninteliam iš tėvų, vaikas patenka į padėtį, kai reikia steigti jam globą, kad globėjas galėtų juo rūpintis. Tačiau tėvams arba vieninteliam iš jų atsiradus laikinoji globa baigsis. Ir, atvirkščiai, jeigu tėvai bus pripažinti nežinia kur esančiais ar paskelbti mirusiais, bus nustatoma nuolatinė globa. Pagrindai nustatyti nuolatinę globą yra tokie, kuriems esant visą arba tam tikrą ilgesnį laiką tėvai negalės rūpintis vaiku (pvz. jie mirę, pripažinti neveiksniais, vaikas atskirtas nuo jų ir pan.).

Atkreiptinas dėmesys, kad abi globos rūšys yra savarankiškos, t. y. nebūtina iš pradžių nustatyti laikinąją globą, o paskui - nuolatinę globą. Kokios rūšies globą nustatyti, priklauso nuo atitinkamos padėties, į kurią patekęs vaikas, ir nuo esamų pagrindų (Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso komentaras, Trečioji knyga, 2002, p. 484).

Vaiko globa šeimoje. R. Pabedinskienė: „Vaiko globa šeimoje - tai globos modelis, kai vaikas yra globojamas natūralioje šeimos aplinkoje (senelių, brolio / sesers, tetos / dėdes, globėjų šeimoje bei šeimynoje)“ (Pabedinskienė R., 2004, p. 130).

Pasak psichologo G. Valicko (1997), nuo pat pirmųjų kūdikio gyvenimo akimirku prasideda jo socializacijos procesas, kurį galima apibūdinti kaip egzistuojančių elgesio normų ir vertybių sistemų, socialinių vaidmenų interiorizaciją, socialinės patirties perėmimą bei atgaminimą

asmenybės veiklos ir bendravimo metu. Taigi šeima yra svarbiausia terpė, kurioje vaikas gali sėkmingai augti, vystytis ir tobulėti (Kvieskienė G., Pabedinskienė R., 2002, p. 50). D. Snieškienė: „Ir tyrėjai ir praktikai daro išvadą, kad vaikams, netekusiems biologinių tėvų, geriausia aplinka vystytis, ugdytis ir augti yra šeima“ (Kvieskienė G., Pabedinskienė R., 2002, p. 50). Todėl, nesant galimybių vaikui augti savo tėvų šeimoje, pirmumo teisė teikiama vaiko globai šeimoje, jeigu tai nepažeidžia vaiko interesų (Kvieskienė G., Pabedinskienė R., 2002, p. 50).

Vaiko globa šeimoje - ne daugiau kaip penkių vaikų globa (bendras vaikų skaičius šeimoje su savais vaikais - ne daugiau kaip penki vaikai) natūralioje šeimos aplinkoje (*Šeimos teisė: vaikų ir moterų teisių apsauga*, 2005, p. 142). Bendras vaikų skaičius gali būti didesnis, kai neišskiriami broliai ir seserys (Pabedinskienė R., 2002, p. 131).

Apibendrinant tikslinga akcentuoti, kad kiekvienas vaikas turi teisę augti šeimoje ir valstybės vaikų globos organizavimo politika turėtų būti vykdoma, siekiant, kad ši teisė būtų įgyvendinama.

Vaiko globa šeimynoje. Vaiko globa šeimynoje - globos forma, kai juridinis asmuo (šeimyna) globoja šešis ir daugiau vaikų (bendras vaikų skaičius šeimynoje su savais vaikais - ne daugiau kaip dvylika vaikų) šeimos aplinkoje. Bendras vaikų skaičius gali būti didesnis, kai neišskiriami broliai ir seserys, arba mažesnis, jeigu globojamas neįgalus vaikas (Dėl Šeimynų nuostatų patvirtinimo, 2002). G. Kvieskienė monografijoje „Socializacija ir vaiko gerovė“ šeimyną apibūdina kaip unikalią Europos patirties atžvilgiu vaikų globos instituciją, kurioje siekiama sukurti šeimyninę aplinką, labiausiai atitinkančią vaikų psichologinius bei socialinius poreikius (Pabedinskienė R., 2004, p. 132).

Taigi šeimyninis vaiko globos organizavimo modelis apibūdinamas, kaip vaiko globa natūralioje šeimos aplinkoje, labiausiai atitinkanti vaiko psichologinius bei socialinius poreikius.

Vaiko globa vaikų globos institucijoje. R. Pabedinskienė: „Vaiko globa institucijoje - tai vaiko globos modelis, kai vaikas yra globojamas įvairaus tipo vaikų globos įstaigose“ (Ten pat, p. 130).

Likęs be tėvų globos vaikas apgyvendinamas valstybinėje arba nevyriausybinėje vaikų globos institucijoje, kai nėra galimybės jo globoti šeimoje arba šeimynoje (Kvieskienė G., Pabedinskienė R., 2002, p. 51).

Vaikų globos įstaiga – tai vaikų globos namai, specialieji vaikų auklėjimo ir globos namai, vaikų dienos centras arba kiti juridiniai asmenys, teisės aktų nustatyta tvarka turintys teisę vykdyti vaikų globą.

Vaikų globos institucijas galima skirstyti pagal du kriterijus:

- institucijos pavaldumą (steigėją);
- teikiamų paslaugų pobūdį.

Vaikų globos institucijas pagal pavaldumą galima skirti į tris kategorijas:

- valstybiniai (ministerija, apskritis, savivaldybė);
- savivaldybiniai (savivaldybiniai vaikų globos namai, vaikų globos grupės);
- nevalstybiniai (nevyriausybinių organizacijų, religinės bendruomenės, privatus asmuo).

Pastaraisiais metais vaikų nukreipimas į valstybines vaikų globos institucijas sudarė 54 proc. nuo bendro vaikų skaičiaus nukreipto į globos institucijas; apie 33 proc. vaikų buvo nukreipti į savivaldybinio pavaldumo globos institucijas ir tik 13 proc. vaikų pateko į nevyriausybines vaikų globos institucijas (2006-2007 metų Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos socialinio pranešimo duomenimis).

Vaikų globos įstaigų steigimą Lietuvoje lėmė ir skatino daugelis socialinių veiksnių. Iš sovietmečio paveldėta institucinė globa iki šiol dar nėra reformuota. Todėl susiduriama su įvairiomis problemomis – finansavimo, priežiūros, darbuotojų kvalifikacijos ir kt. (Pabedinskienė R., 2002, p. 132-133).

Vaikų globos namai – tai socialinės globos įstaiga, kurioje ilgesniam ar trumpesniam laikui apgyvendinami ir globojami likę be tėvų globos vaikai.

Į globos namus patenka vaikai, laikinai ar visam laikui netekę tėvų globos. Pastebima tendencija, kad didelė dalis šių vaikų turi tėvus – tik maždaug 1 iš 13 globos įstaigose apgyvendintų vaikų yra našlaitis. Dažnai vaikas perkeliamas į globos namus pernelyg skubotai, nepanaudojus visų galimybių išvengti vaiko institucionalizavimo. Nors vaikas taip pat gali būti globojamas šeimoje ar šeimynoje, palyginus su globos namais, globotinių skaičius jose sudaro tik maždaug 10 proc. visų Lietuvoje globojamų vaikų. Retas vaikas, patekęs į globos namus, vėliau sugrįžta į šeimą (*Žmogaus teisių stebėjimo institutas, Stacionarių vaikų globos ir ugdymo įstaigų veiklos teisinis reglamentavimas*, tyrimo ataskaita, 2006, p. 28).

Visos vaikų globos institucijos teikia rezidentines (stacionarios globos) paslaugas. Rezidentinės paslaugos - tai stacionarios globos paslaugos, laikino apgyvendinimo paslaugos. Šias paslaugas gaunantis asmuo yra paslaugas teikiančios įstaigos rezidentas, t. y. nuolatinis gyventojas. Ši paslauga asmeniui teikiama visą parą. Gyvenimo įstaigoje laikotarpis gali būti ribotas arba neribotas.

R. Pabedinskienė: „Vaikų globos institucijose be stacionarios globos papildomai yra teikiamos švietimo, sveikatos priežiūros ir reabilitacijos paslaugos, kurios lemia institucijos tipą. Pavyzdžiui, vaikų globos namai teikia tik stacionarios globos paslaugas, o specialioji mokykla - internatas vaikams, turintiems specialiųjų poreikių - sudaro sąlygas mokytis pagal specialiojo ugdymo programas; taip pat čia papildomai teikiamos sveikatos priežiūros ir reabilitacijos paslaugos kaip bendrojo lavinimo mokykloje: internate vaikai yra globojami ir mokosi pagal

bendrojo lavinimo programas“ (Pabedinskienė R., 2004, p. 133).

Nors vaikų globos namai gali būti skirtingo pavaldumo, tačiau jie turi vadovautis vieningais vaiko globos nustatymo bei organizavimo reikalavimais. 2003 m. vasario 6 d. LR Vyriausybės nutarimu vaiko teisių apsaugos valdymo sritis priskirta Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai (Dėl vaiko teisių apsaugos valdymo srities priskyrimo Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai ir kitų ministerijų kompetencijos nustatymo, 2003). Ministerija formuoja ir įgyvendina socialinę politiką, rūpinasi vaikų, jaunimo ir šeimos socialinės apsaugos funkcionavimu, koordinuoja vaiko teisių apsaugos politikos įgyvendinimą, kaupia bei sistemina informaciją vaiko teisių apsaugos klausimais, koordinuoja socialinės globos įstaigų veiklą, rūpinasi socialinių paslaugų infrastruktūros plėtra (Dėl Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos nuostatų patvirtinimo, 2002).

Apibendrinant galima teigti, kad pagrindiniai globos formų skirtumai yra tokie: šeimoje gali būti globojami ne daugiau kaip penki vaikai, o šeimynoje, kuri yra juridinis asmuo, gali būti globojama nuo šešių vaikų, bet ne daugiau kaip dvylika, įskaitant ir savus vaikus.

Be to, reikia pažymėti, kad vaiko globos diferencijavimą į laikinąją ir nuolatinę globos rūšis bei tris vaiko globos formas lėmė keletas priežasčių:

- 1) laikinosios globos įvedimas suteikė galimybę vaikui, dažniausiai iš socialinės rizikos šeimos, galutinai nenutraukti giminystės santykių su šeima, o esant galimybei grįžti į savo šeimą;
- 2) tokiu būdu įteisinta vaiko globa šeimynoje ir nevyriausybinėje vaikų globos institucijoje, nes iki to momento buvo pripažinta globa tik valstybiniuose vaikų globos namuose ir šeimoje;
- 3) užsienio šalių patirtis (Kvieskienė G., Pabedinskienė R., 2002, p.52).

1.1.3. Vaikų globos organizavimo teisinis reglamentavimas

G. Kvieskienė, R. Pabedinskienė: „Vaikai – ypatingas teisės subjektas. Jie labiausiai pažeidžiami, negali patys apsiginti ar apginti savo teisėtų interesų. Būtent todėl jiems visų pirma reikalinga ypatinga tėvų, visuomenės ir valstybės apsauga ir pagalba“ (Ten pat, p.52).

Pagrindiniai teisės aktai, reglamentuojantys vaiko globos organizavimą, yra Civilinis kodeksas, Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas, 2002 m. kovo 27 d. Vyriausybės nutarimu patvirtinti Vaiko globos organizavimo nuostatai, reglamentuojantys likusio be tėvų globos vaiko globos organizavimo principus, vaiko globėjo atrankos, pasirengimo, skyrimo, atleidimo arba nušalinimo nuo pareigų, vaiko nuolatinės globos nustatymo ir pasibaigimo tvarką bei Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymu patvirtinti Vaiko laikinosios globos nuostatai, reglamentuojantys vaiko laikinosios globos skubaus nustatymo, vaiko laikinosios globos

planavimo, vaiko laikinosios globos planuoto nustatymo, vaiko laikinosios globos vykdymo, vaiko gyvenamosios vietos keitimo, vaiko laikinosios globos priežiūros ir vaiko laikinosios globos pasibaigimo tvarką (Dėl vaiko laikinosios globos (rūpybos) nuostatų patvirtinimo, 2002).

Vienas iš svarbiausių tarptautinės politikos sprendimų, turėjusių įtakos vaikų globai šeimose yra 1992 m. pasirašyta JT Vaiko teisių Konvencija. Ne visi vaikai dėl įvairiausių priežasčių gali gyventi ir augti šeimose, kuriose jie gimė, todėl šioje Konvencijoje yra įtvirtinta principinė nuostata, kad nė vienas vaikas negali būti paliktas be globos ir priežiūros (Sakalauskas G., 2000, p. 26). Valstybės dalyvės įsipareigoja teikti vaikui tokią apsaugą ir globą, kokios reikia jo gerovei, atsižvelgdamos į jo tėvų, globėjų ar kitų asmenų, atsakančių už jį pagal įstatymą, teises ir pareigas, ir tam tikslui imasi atitinkamų teisinių ir administracinių priemonių (Vaiko teisių Konvencija, 1995).

Pagal JT Vaiko teisių konvenciją viena iš pagrindinių vaiko teisių yra teisė suformuluoti savo pažiūras ir laisvai jas reikšti visais su juo susijusiais klausimais. JT Vaiko teisių konvencijoje nurodyta, jog vaikui būtinai turi būti suteikiama galimybė būti išklausytam tiesiogiai arba per atstovą ar atitinkamą instituciją bet kokio su juo susijusio teismo ar administracinio nagrinėjimo metu (Pabedinskienė R., 2004, p. 130).

Prisiimdama tarptautinius įsipareigojimus pagal Europos žmogaus teisių konvenciją (toliau EŽTK), Lietuva įsipareigojo imtis priemonių, būtinų garantuoti joje įtvirtintas žmogaus teises. Kadangi pati EŽTK yra „gyvas instrumentas“, evoliucionuojantis kartu su visuomenės ir teisinio mąstymo pokyčiais, tinkamas jos nuostatų įgyvendinimas sunkiai išivaizduojamas be nuolatinio atsižvelgimo į Teismo praktiką. Valstybės, šeimos ir individo interesų pusiausvyros problema ypač išryškėja valstybės institucijoms priimant ir įgyvendinant sprendimus dėl vaiko atskyrimo nuo šeimos. Europos Žmogaus teisių teismo praktika leidžia suformuluoti keletą principų, susijusių su valstybės pareiga užtikrinti žmogaus teisę į šeimos gyvenimo gerbimą, įtvirtintą EŽTK 8 straipsnyje. Šių principų turinys atskleidžiamas sprendžiant vaiko atskyrimo nuo tėvų pagrindų, globos nustatymo ir jos įgyvendinimo tvarkos, pakeičiamosios globos pabaigos ir vaiko grąžinimo į šeimą klausimus. Žmogaus teisių standartai, išgryninti Teismo praktikoje, kelia griežtus reikalavimus galimai valstybės intervencijai į šeimą: valstybės institucijų sprendimai dėl vaiko atskyrimo nuo šeimos laikomi išimtinė priemone, kurios taikymas privalo būti proporcingas siekiamiems tikslams, norint apsaugoti vaiko interesus. Nuo tada, kai valstybės (savivaldybių) institucijos sužino (objektyvusis kriterijus) arba privalo sužinoti (subjektyvusis kriterijus) apie vaiko teisių pažeidimus šeimoje, jos turi imtis veiksmingų priemonių šiems pažeidimams pašalinti, pradedant valstybės pagalba šeimai, baigiant vaiko atskyrimu nuo neigiamos šeimos aplinkos. Valstybės institucijų pasyvumas ar nepakankamas taikomų priemonių veiksmingumas gali reikšti pozityviųjų įsipareigojimų nevykdymą (Sagatys G., 2005,

p. 11-12, 15-17).

Lietuva, ratifikuodama JT Vaiko teisių konvenciją įsipareigojo padaryti viską, kad būtų įgyvendintos Konvencijoje numatytos, pripažintos vaiko teisės. JT Vaiko teisių komitetas šių metų pradžioje įvertino kaip Lietuvos Respublika vykdo šį įsipareigojimą bei užtikrina JT Vaiko teisių konvencijos nuostatų įgyvendinimą, pateikdamas išvadas dėl Lietuvos Respublikos II - III jungtinės ataskaitos dėl JT Vaiko teisių konvencijos nuostatų įgyvendinimo Lietuvoje (JT Vaiko teisių konvencijos įgyvendinimas Lietuvoje,

<http://projects.5ci.lt/socpedagogika/index.asp?TopicID=3&DL=L&ArticleID=2440&SearchTXT>

Pagrindinės problemos įgyvendinant JT Vaiko teisių konvencijos nuostatas:

- Nepakankamas ir gana chaotiškas vaiko teisių apsaugos, vaiko gerovės užtikrinimo finansavimas;
- bendradarbiavimo ir koordinavimo, sprendžiant su vaikais susijusius klausimus, trūkumas tiek horizontaliame, tiek vertikaliame lygmenyje;
- neužtikrinamas vaiko nuomonės, pažiūrų gerbimas ir vertinimas, prioritetinio vaiko interesų principo įgyvendinimas (Ten pat).

Analizuojant JT Vaiko teisių komiteto išvadas dėl JT Vaiko teisių Konvencijos įgyvendinimo Lietuvoje norėčiau akcentuoti pagrindines JT Vaiko teisių komiteto pastabas ir pasiūlymus (Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos vaikų ir jaunimo skyrius, *Institucijų atsakymai dėl Jungtinių Tautų Vaiko teisių komiteto išvadų įgyvendinant JT Vaiko teisių konvenciją Lietuvoje*, 2006 m. liepos 18 d., <http://www.socmin.lt/index.php?-566024928>). Komitetas rekomenduoja: užtikrinti, kad apgyvendinimas vaikų globos namuose būtų naudojamas tik kaip kraštutinė priemonė, t.y. kai rekomenduoja specialistai ir tai neprieštaruja vaiko interesams; sistemiškai atlikti periodinius vaikų apgyvendinimo globos namuose patikrinimus; įvykdyti alternatyvios vaikų globos sistemos reformą, siekiant užtikrinti, kad tinkamam sistemos funkcionavimui ir monitoringui (stebėsenai) vykdyti pakaktų kvalifikuotų specialistų bei būtų skiriama pakankamai lėšų; užtikrinti, kad vaikai, jei jie auga globos namuose, gyventų mažose grupėse ir jais būtų rūpinamasi individualiai, kad apgyvendinimas globos institucijose neigiamai nepaveiktų tėvų – vaikų santykių ir kad prioritetas būtų teikiamas šeimos suvienijimui arba šeimos aplinkos sukūrimui; teikti tikslias paslaugas vaikams, kurie greitai taps suaugusiais ir paliks globos namus, bei skatinti jų reintegravimąsi į visuomenę; stiprinti ir remti globėjų sistemą, parengti globėjų sistemos kokybės standartus ir žymiai sutrumpinti laiką, kurį tėvų neprižiūrimi vaikai praleidžia globos namuose; teikti atitinkamą socialinę ir ekonominę paramą socialinės rizikos šeimoms, įskaitant paramos tinklo įkūrimą ir darbo galimybių tokioms šeimoms sudarymą; apsvarstyti specialaus fondo įsteigimo galimybes, kuris leistų teikti socialines paslaugas šeimai kritinėse situacijose.

Atitinkamai reaguojant į komiteto rekomendacijas valstybės institucijos pateikia naujas priemones dėl komiteto pastabų įgyvendinimo. Pagrindinės iš jų yra: *Vaiko teisių apsaugos kontrolierė*. Siūloma Komiteto siūlymų, susijusių su globos institutu, tinkamą įgyvendinimą numatyti rengiamojoje Vaiko globos sistemos reorganizavimo strategijoje. Taip pat rengiant minėtą Strategiją atsižvelgti į Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje atlikto apibendrinimo, Valstybės kontrolės atlikto audito bei kitus tyrimus dėl vaiko globos organizavimo Lietuvoje. Siūloma paspartinti Šeimynų įstatymo derinimą (tikslinimą) ir priėmimą. Atsižvelgiant į prasidėjusius vaiko globos sistemos pertvarkymo procesus, siūloma pakoreguoti Vaiko gerovės valstybės politikos strategijos įgyvendinimo priemonių 2005-2012 metų plane numatytą globėjų parengimo sistemos sukūrimo ir įgyvendinimo terminą, jį sutrumpinant ir paankstinant. Vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, globėjų rengimo problema turi būti pradėta spręsti nedelsiant. Atsižvelgiant į tai, kad panašų į Komiteto pasiūlymą dėl specialaus fondo, kuris leistų teikti socialines paslaugas šeimai kritinėse situacijose, yra ne kartą išsakyusios nevyriausybinės organizacijos, siūloma pradėti aktyvias ir pagrįstas diskusijas dėl panašaus fondo poreikio bei šiuo metu valstybės garantuojamos (teikiamos) pagalbos krizėje atsidūrusiai šeimai veiksmingumo ir pakankamumo. *Savivaldybės*. Siekia, kad vaikai kuriems reikalinga globa, būtų apgyvendinami šeimynose, kuriose sukuriama šeimos aplinka. Gyvenimas tokiose šeimose, jiems padėtų lengviau integruotis į visuomenę sukakus pilnametystei. Siūlo teikti pakankamą finansavimą Vaikų globos namams, kad visiems vaikams būtų sudaryta galimybė gyventi mažose grupelėse. Siūloma nekurti specialių fondų minimumų, o vadovautis bendromis finansavimo metodikomis ir pareigomis., vykdyti socialinio būsto programą (Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos vaikų ir jaunimo skyrius, *Institucijų atsakymai dėl Jungtinių Tautų Vaiko teisių komiteto išvadų įgyvendinant JT Vaiko teisių konvenciją Lietuvoje*, 2006 m. liepos 18 d., <http://www.socmin.lt/index.php?-566024928>).

Aptartos priemonės turėtų būti kuo skubiau įgyvendintos, nes esama padėtis neteikia gerų prognozių. Tai patvirtina ir Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje atlikti tyrimai dėl situacijos apskričių ir savivaldybių vaikų globos namuose ir, dėl situacijos vaiko globos srityje, kurie atskleidė daug įvairių trūkumų, sudarančių prielaidas piktnaudžiauti vaiko globa, vaiko paėmimu iš šeimos. Pažymėtina, kad valstybėje iki šiol nėra patvirtinta vaiko paėmimo iš šeimos tvarka, aiškūs ir plečiamai neinterpretuojami kriterijai, užtikrinantys, kad vaiko paėmimas iš šeimos yra būtinas ir atitinka vaiko interesus (JT Vaiko teisių konvencijos įgyvendinimas Lietuvoje, <http://projects.Sci.lt/socpedagogika/index.asp?TopicID=3&DL=L&ArticleID=2440&SearchTXT>

G. Sagatys: „Net Europos Žmogaus Teisių Teismas konstatuoja, kad valstybių institucijos sprendamos vaiko paėmimo iš šeimos tikslingumo klausimą naudojami plačia veikimo laisve (Sagatys G., 2002, p. 90-92). Taigi vaiko atskyrimas nuo šeimos aplinkos derinasi su Konvencija

tik tuo atveju, kai valstybė gali pagrįsti, jog tai yra „būtina demokratinėje visuomenėje“ siekiant apsaugoti vaiko interesus, o pati priemonė taikoma pagal įstatymus, esant pakankamai rimtam jos taikymo pagrindui“ (Sagatys G., 2003, p. 29-30). Todėl priimant sprendimą dėl vaiko paėmimo iš šeimos yra ypatingai aktualu užtikrinti, kad išskiriamos šeimos nariai galėtų dalyvauti priimant šį sprendimą arba, kad jie galėtų kitokiu būdu pareikšti savo nuomonę. Taip pat šiuo atveju turi būti išklausa ir įvertinama vaiko nuomonė.

Šiuo metu mes turime labai silpnai išvystytą ir sunkiai plėtojamą socialinių paslaugų ir pagalbos vaikui ir šeimai tinklą. Valstybė neskatina nevyriausybinių organizacijų veiklos, vis dar trūksta socialinių darbuotojų ir kitų vaiko teisių apsaugos srities specialistų. Sprendžiant pagalbos šeimai ir vaikui mechanizmo kūrimo, įgyvendinimo problemas pasigendama iniciatyvų ir aktyvumo (JT Vaiko teisių konvencijos įgyvendinimas Lietuvoje, <http://projects.Sci.lt/socpedagogika/index.asp?TopicID=3&DL=L&ArticleID=2440&SearchTXT>)

Apie vaiko globos sistemos reformavimo poreikį, pabrėžiant vaiko apsaugos bei aprūpinimo principus, kalbama ir 2003 m. Seimo nutarimu patvirtintoje Vaiko gerovės valstybės politikos koncepcijoje. Vadovaudamasi Lietuvos Respublikos Seimo 2003 m. gegužės 20 d. nutarimo Nr. IX-1569 „Dėl Vaiko gerovės valstybės politikos koncepcijos patvirtinimo“ Lietuvos Respublikos Vyriausybė nutaria patvirtinti vaiko gerovės valstybės politikos strategiją.

Vaiko gerovės valstybės politikos koncepcijos tikslas – pasiekti politinį susitarimą dėl vaiko gerovę lemiančių vertybių, nuostatų ir numatyti vaiko gerovės įgyvendinimo gaires. Koncepcija – tai vaiko politikos ateities išvalgos. Vadovaujantis Koncepcija, nuosekliai įgyvendinant JT Vaiko teisių konvenciją, daromos nuoseklios reformos, kuriamos strategijos, įgyvendinimo planai, įstatymų bei lydimųjų teisės aktų pakeitimai (Dėl Vaiko gerovės valstybės politikos strategijos ir jos įgyvendinimo priemonių 2005-2012 metų plano patvirtinimo, 2005).

Vis dėlto teigiami, nors ir nežymūs pokyčiai vaiko teisių apsaugos srityje yra, jie džiugina ir skatina dirbti toliau, tikėti, kad galima sukurti gražesnę rytojų vaikams ir leisti jiems džiaugtis vaikyste.

1.2. Vaikų globos reforma Lietuvoje

1998 m. priimtas LR vaiko globos įstatymas pradėjo vaiko globos sistemos reformą, kurios pagrindiniai akcentai yra šie:

- Priėmė nuostatą, kad kiekvienam likusiam be tėvų globos vaikui būtų nustatyta globa ir paskirtas globėjas.
- Suteikė prioritetą vaiko globai šeimoje, kaip alternatyvinei institucinei globai.
- Įteisino vaiko globą šeimynoje ir nevyriausybiniame vaiko globos institucijoje.

▪Nustatė dvi vaiko globos rūšis - laikiną ir nuolatinę globas ir įteisino tris vaiko globos formas - šeimoje, šeimynoje, institucijoje.

▪Padidino vaiko globos pašalpą nuo 1,5 MGL iki 4 MGL per mėnesį, taip pat įteisino nuostatą, kad vaiko globos pašalpa eina paskui vaiką, kad ir kur jis yra globojamas - šeimoje, šeimynoje ar nevyriausybinėje vaiko globos institucijoje (Kvieskienė G., Pabedinskienė R. 2002, p. 56).

G. Kvieskienė, R. Pabedinskienė: „LR vaiko globos įstatymo įsigaliojimas iš esmės nepalietė tarybiniais laikais susiformavusios vaiko institucinės globos sistemos. 1997 m. valstybinės vaiko globos ir ugdymo institucijos su steigėjo teisėmis buvo perduotos apskričių pavaldumui, o šios nesiėmė reformuoti minėtų institucijų. Vienas iš pagrindinių akcentų yra tai, kad šiose institucijose teikiamos mišrios paslaugos (švietimo, socialines ir medicininės paslaugos), iš vienos pusės, tai yra patogu, nes vaikas visas reikalingas paslaugas gauna vienoje vietoje, ypač jei vaikas su negalia. Antra vertus, tokios institucijos (specialiosios internatinės mokyklos) yra labai uždaros, sunku įvertinti jų paslaugų kokybę, nes vaikas dažniausiai čia yra globojamas ir mokomas. Tokių institucijų auklėtiniams sulaukus pilnametystės sunku integruotis į visuomenę, sunku rasti darbą, nes dažnai įgyta specialybė nėra paklausī“ (Kvieskienė G., Pabedinskienė, min. veik., p. 56).

Be to, vaikų globos namų veiklos ir juose teikiamų socialinių paslaugų teisinis reglamentavimas iki šiol dar nėra pakankamas:

- ✓nepatvirtinta vaikų, kuriems nustatyta globa, nukreipimo į vaikų globos namus tvarka;
- ✓nenustatyti vaikų globos namuose teikiamų socialinių paslaugų standartai;
- ✓nenustatyta globos namuose socialinių paslaugų kokybės užtikrinimo sistema;
- ✓nepatvirtinta vaikų globos namų akreditavimo tvarka (Lietuvos Respublikos valstybės kontrolė, *Vaiko globos organizavimas*, Valstybinio audito ataskaita, 2004, p. 7, www.vkontrolė.lt/veikla_ataskaita.php?718).

Tačiau dauguma valstybinių vaiko globos ir ugdymo institucijų savo iniciatyva dalyvauja įvairiose programose, po truputį keičia nusistovėjusias auklėjimo bei vidaus tvarkos nuostatas. Vaiko globos namuose vaikai apgyvendinami šeimynomis, tai yra taikomas brolių ir seserų neišskyrimo principas. Šeimynose gyvena įvairaus amžiaus 10-12 vaikų. Tokioms šeimynoms yra skiriamos patalpos (poilsio kambarys, miegamieji, vonia, tualetas bei virtuvė), kuriomis naudojasi tik šeimynos nariai. Taip vaikai gyvena daugumoje globos institucijų (51%). 27% institucijų tik iš dalies taiko šeimynų principą, o 21% visai netaiko.

Dauguma savivaldybių, kurių teritorijoje yra valstybiniai vaiko globos namai, nėra suinteresuotos steigti šeimynų ar stacionarių savivaldybinių vaiko globos namų. Maždaug pusėje savivaldybių stengiamasi palaikyti ir remti globos šeimose ir šeimynose organizavimą, tačiau kai

kuriose savivaldybėse globos steigimas šeimose netgi stabdomas arba reikalaujama vaiką nukreipti į stacionarias globos institucijas.

Vertinant vaiko globos sistemos formavimosi tendencijas galima daryti bendrą išvadą, kad dėl vaiko globos reformos padaugėjo vaikų, kuriems buvo nustatyta globa, ir grįžusių į savo šeimą iš visų tipų vaiko globos institucijų (Kvieskienė G., Pabedinskienė R., 2002, p. 57-58). Šį procesą galima vertinti kaip esminį vaiko globos koncepcijos kitimą teigiama linkme.

1.3. Vaiko globos statistika ir vaikų globos įstaigų finansavimas

Vaiko globos statistika. Vaiko globos organizavimo sistemos strategijai atskleisti reikia išsamios ir patikimos informacijos apie globojamus vaikus, globėjų atranką be mokymus, vaikų globos įstaigas, vaiko globos rūšių organizavimo, vykdymo bei priežiūros procesus, teikiamas socialines paslaugas ir vaikų globos finansavimą.

Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos duomenimis, 2005 m. pradžioje Lietuvoje buvo 14,5 tūkst. be tėvų globos likusių vaikų. 43 proc. jų buvo globojami įvairiose vaikų globos įstaigose (Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga, Apskričių ir savivaldybių globos namai, Informaciniai pranešimai, p. 1, <http://vaikams.lrs.lt/apibendrinimai/apskr%20ir%20sav%20gl%20namai.htm>).

Maždaug kas tryliktas netekęs tėvų globos vaikas buvo našlaitis. Didžiausia netekusių globos vaikų dalis yra iš socialinės rizikos šeimų. Į savivaldybių vaikų teisių apsaugos tarnybų įskaitą 2004 m. pabaigoje įrašyta 16,9 tūkst. socialinės rizikos šeimų, jose augo 36,9 tūkst. Vaikų (Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, Lietuvos vaikai 2005 (statistikos rinkinys), p. 21).

Savivaldybių VTAT duomenimis, 2004 m. pabaigoje buvo 14.5 tūkst. našlaičių ir tėvų globos netekusių vaikų (2003 m. - 14,1 tūkst.), iš jų 55 procentai buvo globojami šeimose, 2 procentai - šeimynose, 43 procentai – įvairiose vaikų globos įstaigose. Šeimose buvo globojami 8,0 tūkst. vaikų iki 18 metų amžiaus, tai 200 vaikų daugiau nei 2003 m. (žr. 1 priedą). Apie tris ketvirtadalius šeimose globojamų vaikų globojo artimi giminaičiai.

Nestacionarios socialinės paslaugos vaikams. 2004 m. dienos centruose lankėsi 7,4 tūkst. vaikų iš socialinės rizikos šeimų ir 1.5 tūkst. neįgalių vaikų, tai atitinkamai 7 ir 67 procentais daugiau nei 2003 m. Daugiau nei pusė dienos centruose socialines paslaugas teikusių darbuotojų dirbo savanoriais. Nakvynės namuose bei krizių centruose laikiną nakvynę ar kitas socialines paslaugas gavo tūkstantis vaikų iš socialinės rizikos šeimų (2003 m. - 0,9 tūkst.)(Ten pat, p.21).

Lietuvoje yra 54 valstybiniai globos namai: 32 steigėjos – apskritys, 22 – savivaldybės. (Žmogaus teisių stebėjimo institutas, *Stacionarių vaikų globos ir ugdymo įstaigų veiklos teisinis*

reglamentavimas, tyrimo ataskaita, p.1,

<http://www.hrmi.lt/admin/Editor/assets/vaiko%20teisniu%20padetis%202010x210%200620.teisins%20reglamentavimas.pdf>).

Vaikų globos įstaigos. 2004 m. pabaigoje vaikų globos įstaigos veikė daugumoje savivaldybių. Vaikų globos namuose buvo apgyvendinta apie 93 procentus visų juose esančių vietų (2003 m. - 90%).

2004 m. nuolatinės globos vaikų namuose apsigyveno 1417 vaikų, iš jų du trečdaliai (67%) atvyko iš tėvų namų. 845 vaikai į globos namus pateko dėl to, kad tėvai, globėjai nesirūpino vaiku, netinkamai auklėjo (žr. 2 priedą). 2004 m. pabaigoje nuolatinės globos vaikų namuose gyveno 4615 vaikų, tai 78 vaikais mažiau nei 2003 m. Nuolatinės globos vaikų namuose 94 procentai vaikų buvo našlaičiai ir netekę tėvų globos (2003 m. - 82%). Kiti vaikai globos namuose dažniausiai gyveno dėl socialinių šeimos problemų (Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės. Lietuvos vaikai 2005 (statistikos rinkinys) P. 22.).

Per 2004 m. laikinosios vaikų globos namuose laikiną prieglobstį gavo 905 vaikai, iš jų dauguma (84%) atvyko iš tėvų namų. 417 vaikų į globos namus pateko dėl to, kad tėvai, globėjai nesirūpino vaiku, netinkamai auklėjo. 2004 m. pabaigoje laikinosios globos vaikų namuose gyveno 409 vaikai (2003 m. - 373), iš jų 89 procentai (2003 m. - 91%) buvo našlaičiai ir netekę tėvų globos. Be to veikė 24 vaikų globos grupės prie vaikų darželių, jose laikinai buvo apgyvendinti 256 vaikai (2003 m. - atitinkamai 25 ir 295) (žr. 1 priedą).

2004 m. pabaigoje veikė 40 šeimyninių vaikų globos namų (šeimynų), juose gyveno 309 vaikai, tai 20 vaikų mažiau nei 2003 m.

Beveik nekinta globos įstaigų tinklas neįgaliesiems. 2004 m. pabaigoje veikė 4 globos namai vaikams ir jaunimui su negalia, juose gyveno 711 neįgalių vaikų ir jaunuolių.

Bendrojo lavinimo ir specialiosiose internatinėse mokyklose bei specialiojo ugdymo centruose 2004 - 2005 mokslo metų pradžioje gyveno 4 tūkst. vaikų, iš jų 1,2 tūkst. (29%) - našlaičiai ir tėvų globos netekę vaikai (Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės. Lietuvos vaikai 2005 (statistikos rinkinys). P. 22). 2006 m. pabaigoje gyveno 4,3 tūkst. neįgalių vaikų, iš jų maždaug penktadalis – našlaičiai ir tėvų globos netekę vaikai.

Šie skaičiai rodo gana liūdną Lietuvos situaciją.

Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos duomenimis, pernai 6 procentais sumažėjo per metus tėvų globos netekusių vaikų skaičius. 2006 m. buvo 3,0 tūkst. tokių vaikų, iš jų trečdalis – vaikai iki 7 metų amžiaus. Šeimų (asmenu) globai buvo perduoti 1309 vaikai, iš jų tris ketvirtadalius paėmė globoti artimi giminaičiai. Kiti vaikai buvo apgyvendinti įvairiose vaikų globos įstaigose.

2007 m. pradžioje buvo 13,3 tūkst. be tėvų globos likusių vaikų, iš jų daugiau kaip pusė

buvo globojami šeimose, 2 procentai – šeimynose ir 40 procentų – įvairiose vaikų globos įstaigose. Pernai vaikų globos namuose buvo apgyvendinta apie 1,7 tūkst. vaikų, iš jų beveik trys ketvirtadaliai į globos namus pateko iš savo šeimos. 2006 m. pabaigoje, kaip ir 2005 m., globos namuose gyveno 6,1 tūkst. vaikų. Apie 90 procentų vaikų globos namų gyventojų buvo tėvų globos netekę vaikai, kuriems buvo paskirta globa arba kurie buvo apgyvendinti vaikų globos namuose, kol bus išspręstas jų globos klausimas. Maždaug dešimtadalis šių vaikų buvo našlaičiai. Kiti vaikai globos namuose gyveno dėl įvairių socialinių problemų šeimose.

1 lentelė

Vaikai, netekę tėvų globos

	2005	2006
Per metus netekę tėvų globos vaikai	3209	3006
iš jų iki 7 metų amžiaus	1196	1052
Nukreipta šeimų (asmenų) globai	1383	1309

Lentelė sudaryta remiantis Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos duomenimis (Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, Socialinių paslaugų teikimo statistiniai duomenys, <http://www.socmin.lt/index.php?-1574340774>).

Lyginant 2000 - 2006 metų duomenis (2000 - 2004 metų duomenys pateikti 4 Priede) akivaizdžiai matyti, kad pastaraisiais metais vyrauja tėvų globos netekusių vaikų skaičius nežymaus mažėjimo ir nukreiptų šeimų globai skaičiaus nežymaus didėjimo tendencijos. Ši situacija nėra optimistiškai nuteikianti, tačiau vis dėlto suteikianti viltį, kad padėtis gali pasikeisti teigiama linkme.

Vaiko globos finansavimas. Lietuva 1995 m. ratifikavusi JT Vaiko teisių konvenciją įsipareigojo užtikrinti visapusišką paramą vaikui dėl įvairių socialinių, ekonominių, moralinių priežasčių netekusiam tėvų globos (Pabedinskienė R. Koks turėtų būti vaiko globos krepšelis. http://www.vpu.lt/socpedagogika/file/vaiko_globos_krepshelis_straipnis.doc).

Našlaitį ar likusį be tėvų globos ir rūpybos vaiką įstatymų nustatyta tvarka išlaiko valstybė. Kiekvienam tokiam vaikui, neatsižvelgiant į globos formą, valstybės ir vietos savivaldos institucijos turi užtikrinti vienodas materialines sąlygas (LR vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas, 2006).

Vaikui, globojamam šeimoje, šeimynoje ar nevyriausybinėje vaikų globos institucijoje (įstaigoje), jo globos laikotarpiu skiriama 4 MGL dydžio (520 Lt) išmoka per mėnesį (Statistikos departamentas. Socialinė apsauga Lietuvoje 2004, p. 46).

Globos išmoka neskiriama, jei vaikas yra sulaikytas, suimtas, atlieka bausmę, paskelbta jo paieška ar teismo pripažintas nežinia kur esančiu, bei, jei vaiko laikinoji globa nustatyta tėvų

prašymu dėl jų laikino išvykimo iš Lietuvos Respublikos (Socialinės apsaugos ir darbo ministerija. Tėvų globos netekusiems vaikams, <http://www.socmin.lt/index.php?-1727746305>).

Kai išmokos gavėjas, gaunantis globos išmoką, įstatymų nustatyta tvarka gauna našlaičių pensiją ir (arba) vaiko išlaikymui kas mėnesį mokamą periodinę išmoką, vaiko globos išmokos dydis yra lygus skirtumui tarp išmokos gavėjui nustatyto vaiko globos išmokos dydžio ir gaunamos našlaičių pensijos bei (arba) vaiko išlaikymui kas mėnesį mokamos periodinės išmokos dydžio (LR Valstybinių pašalpų šeimoms, auginančioms vaikus, įstatymo pakeitimo įstatymas, 2004).

Jei pasibaigus vaiko globai dėl pilnametystės, emancipacijos ar santuokos sudarymo jis toliau nenutrūkstamai mokosi dieninėje bendrojo lavinimo mokykloje ar mokosi profesinės, aukštesniosios ar aukštosios mokyklos dieniniame skyriuje ir nedirba kol mokosi, bet ne ilgiau kaip jam sukanka 24 metai skiriama ir mokama 4 MGL dydžio per mėnesį išmoka. Ši išmoka neskiriama ir nemokama daugiau kaip du kartus įstojusiems į tos pačios pakopos mokyklą ar įstojusiems į žemesnės pakopos mokyklą (Ivaikinimo tarnyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, Išmokos globojamiems vaikams, http://www.ivaikinimas.lt/document_db/tfiles/389.doc).

Likusiam be tėvų globos vaikui, sulaukusiam pilnametystės, nustatyto dydžio pašalpa mokama pačiam, kol jis mokosi dieninėje bendrojo lavinimo mokykloje arba ją baigus iki tų pačių metų rugsėjo 1 d., jeigu jis tuo metu nedirba (Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso komentaras, Trečioji knyga, 2002, p. 514).

Globojamam vaikui, kuris nuolat arba darbo dienomis išlaikomas (nakvynė ir maistas) valstybės ar savivaldybės finansuojamoje įstaigoje, nustatyta išmoka skiriama už laikotarpį, kai vaikas būna pas globėją ir negauna vaiko maistpinigių už tą laikotarpį. Išmokos dydis apskaičiuojamas proporcingai to mėnesio kalendorinių dienų, kurias vaikas buvo pas globėją skaičiui.

Globos išmoką skiria ir moka administracija tos savivaldybės, kurios teritorijoje asmuo, turintis teisę gauti šia išmoką, deklaruoja gyvenamąją vietą.

Vaiko globos išmoka skiriama nuo rajono savivaldybės administracijos direktoriaus įsakyme nurodytos vaiko laikinosios globos steigimo dienos arba nuo teismo sprendimo nustatyti vaikui nuolatinę globą įsigaliojimo dienos. Kai savivaldybės vaiko laikinosios globos nustatymo diena nenurodyta, išmoka skiriama nuo įsakymo priėmimo dienos. Likusiam be tėvų globos vaikui, sulaukusiam pilnametystės, nustatyto dydžio išmoka mokama jam pačiam pateikus prašymą (Atmintinė vaikų globėjams, 2005, p. 10).

Vaikų globos įstaigos yra finansuojamos iš Lietuvos valstybės biudžeto lėšų, savivaldybių biudžeto lėšų ir kitų šaltinių. Pagrindinis apskričių vaikų globos namų finansavimo

šaltinis – valstybės biudžeto lėšos, kurių asignavimų valdytojai yra apskričių viršininko administracijos. Pagrindinis savivaldybių vaikų globos namų finansavimo šaltinis – savivaldybių biudžetai, kurių asignavimų valdytojai yra vaikų globos namai. Todėl vaikų globos namų finansavimas skiriasi, priklausomai nuo apskrities ar savivaldybės biudžeto ir požiūrio į socialines paslaugas, teikiamas vaikų globos namuose (Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga, Apskričių ir savivaldybių globos namai, Informaciniai pranešimai, <http://vaikams.lrs.lt/apibendrinimai/apskr%20ir%20sav%20g1%20namai.htm>).

Valstybiniai vaikų globos namai finansuojami pagal programas. Apskričių viršininko administracijos valstybės biudžeto skirtas lėšas paskirsto pavaldžių vaikų globos namų veiklai vykdyti. Vaikų globos namai rengia programų išlaidų sąmatas, neviršijant šioms programoms patvirtintų bendrųjų asignavimų.

Nėra vieningos vaikų globos ar ugdymo įstaigų finansavimo sistemos, todėl skirtingo pavaldumo vaikų globos įstaigose gyvenančių vaikų išlaikymui yra skiriamos nevienodos lėšos. Finansavimo sistema orientuota į globos įstaigos išlaikymą paliekant nedidelę dalį lėšų, tiesiogiai tenkančių vaiko pagrindinėms reikmėms tenkinti (Žmogaus teisių stebėjimo institutas, Stacionarių vaikų globos ir ugdymo įstaigų veiklos teisinis reglamentavimas, tyrimo ataskaita, <http://www.hrmi.lt/project.php?strid=1191&id=3946>).

Socialinių paslaugų Lietuvoje finansavimo sistema lemia, kad savivaldybės, siekdamos taupyti savo lėšas, suinteresuotos siųsti globos reikalingus vaikus į apskričių globos namus. Organizuodama vaiko globą šeimoje savivaldybė turi skirti 520 litų per mėnesį vaiko globos pašalpą. Tuo tarpu atidavus vaiką globoti apskrities vaikų globos namus, tai savivaldybei nieko nekainuoja. Savivaldybės, kurių teritorijoje yra apskričių vaikų globos namai, vengia steigti savo globos namus, šeimynas ar atiduoti vaikus globoti į šeimas, nes paprasčiau ir pigiau atiduoti vaiką globoti į apskrities instituciją (Žalimienė L., 2003, p. 78).

Alternatyvios stacionarios – globos šeimoje ir šeimynose – plėtojimą objektyviai stabdo tiek bendrai savivaldybių, tiek konkrečiai VTAT padėtis. Savivaldybių biudžetai sunkiai pajėgia finansuoti daugelį socialinių savivaldybės reikmių, tarp jų ir plėsti vaikų globos šeimose paslaugas. Globa šeimose ir šeimynose dabar plėtojama dažniausiai tik tuo atveju, jeigu atsiranda rėmėjai arba patį vaiką globoti norinti šeima yra labai aktyvi ir siekia įtvirtinti globą, nors ir sunkiai gauna paramą iš savivaldybės.

Apibendrinant akcentuotina, kad vyriausybė turėtų iš esmės peržiūrėti ilgus metus nesikeičiantį atgyvenusį biudžeto lėšų skirstymo principą, kai didžioji lėšų dalis atitenka esamoms stacionarioms vaikų globos įstaigoms išlaikyti, o naujoms alternatyvoms, nukreiptoms į efektyvią institucionalizacijos prevenciją, lėšų arba visai neskiriama, arba skiriama minimaliai. Ši ydinga praktika turėtų būti pakeista moderniu programiniu principu, prioritetą teikiant efektyvių prevencinių programų plėtrai bendruomenėse, įtraukiant į šį tęstinį procesą visų lygių valdžios institucijas ir

bendruomenines organizacijas. Dar kartą norėtuši pabrėžti, kad nuo tos akimirkos, kai vaikas yra paimamas iš šeimos, juo rūpinasi valstybė, kuri turi teisiškai puikiai suorganizuotą vaikų globos sistemą, kuri ne visada veikia vaiko naudai (Ten pat, p. 78). Pastebėtina, kad pagal esamą tvarką iš valstybės biudžeto (savivaldybės biudžeto) finansuojami vaikų globos namai, o ne vaikui teikiamos socialinės paslaugos. Tokia sistema neskatina efektyviai naudoti turimus išteklius. Nėra vieningos vaikų globos įstaigų finansavimo sistemos, todėl nevienodas finansavimas skirtingo pavaldumo vaikų globos namuose. Finansavimo sistema orientuota į globos įstaigos išlaikymą (pastatų išlaikymo, komunalinių paslaugų, darbo užmokesčio ir kt. išlaidoms), paliekant nedidelę dalį lėšų, tiesiogiai tenkančių vaiko pagrindinėms reikmėms tenkinti (Apskričių ir savivaldybių globos namai. Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga. Informaciniai pranešimai <http://vaikams.lrs.lt/apibendrinimai/apskr%20ir%20sav%20gl%20namai.htm>).

1.4. Globėjų atranka ir pasirengimas

Pirmiausia, atrenkant globėjus reikia išsiaiškinti ar šie asmenys gali tapti globėjais ar negali. Reikalavimai, keliami svetimiems asmenims, norintiems globoti vaikus, ir vaikų artimiesiems giminaičiams, pareiškusiems norą globoti, skiriasi. Vaiko globėju gali tapti asmuo, sulaukęs 21 metų, o jeigu vaiką globoti pageidauja artimas giminaitis, jis globėju gali tapti sulaukęs 18 metų. Artimieji giminaičiai turi pirmumo teisę tapti vaiko globėjais. Jiems taip pat netaikomas reikalavimas, kad vienam šeimos nariui tektų ne mažiau kaip 14 kv.m. bendro naudingo ploto. Artimiesiems giminaičiams nereikalingi mokymai. Visi kiti asmenys, norintys tapti vaikų globėjais, turi šiai veiklai pasirengti. Asmenų, norinčių tapti vaikų globėjais, atranką ir mokymus rengia rajono (miesto) VTAT ar socialinė tarnyba. Asmenys, norintys tapti vaiko globėjais, turi būti mokomi ir gauti pažymą, kad tinka globoti vaiką (Atmintinė vaikų globėjams, 2005, p.18).

Vaiko globėju negali būti skiriamas asmuo: neturintis dvidešimt vienerių metų, išskyrus atvejus, kai globoti pageidauja artimasis giminaitis; pripažintas neveiksnium arba ribotai veiksnium; nuo kurio buvo atskirtas vaikas; buvęs tėviu (įmote), jeigu jo tėvų valdžia buvo apribota dėl to, kad tėvis (įmotė) netinkamai atliko savo pareigas arba jis buvo atskirtas nuo vaiko; jeigu asmuo, buvęs globėju, netinkamai atliko savo pareigas, neužtikrino globotinio teisių ir interesų apsaugos, naudojosi globėjo teisėmis savanaudiškais tikslais ir todėl tos teisės buvo atimtos, jis negali būti vėl skiriamas vaiko globėju; teistas už tyčinius nusikaltimus; sulaukęs šešiasdešimt penkerių metų arba vyresnis, išskyrus artimąjį giminaitį, jei jis nori laikinai globoti jaunesnį kaip dešimties metų vaiką; sergantis chronišku alkoholizmu, narkomanija, psichinėmis ar kitomis ligomis, kurių sąrašą tvirtina Vyriausybės įgaliota institucija (Vaikų gerovės centras „Pastogė“,

Jei apsisprendėte tapti globėjais, http://www.pastoge.lt/apsisprendete_tapti_globejais).

VTAT arba jos įgalioti socialiniai partneriai (vadovaudamiesi nuostatomis, kurios įtvirtina vaiko globos nustatymo principus ir nustato asmenis, kurie gali ar negali būti skiriami vaiko globėju) ieško ir parenka vaiko globėją, atsižvelgdami į jo asmenines savybes, sveikatos būklę, sugebėjimą būti vaiko globėju, jo santykius su netekusiu tėvų globos vaiku bei vaiko interesus (Dėl vaiko globos organizavimo nuostatų patvirtinimo, 2002). Pastaroji informacija gaunama, pateikus reikiamus dokumentus bei individualių pokalbių su galimais globėjais metu. Pokalbių metu bendraujama tokiomis temomis: apsisprendimas globoti, tarpusavio santykiai, kartu gyvenantys vaikai, šeimos gyvenimo būdas, požiūris į vaikų auklėjimą, finansinės galimybės ir kitomis.

Fizinis asmuo, norintis tapti vaiko globėju, turi VTAT arba jos įgaliotiems socialiniams partneriams pateikti šiuos dokumentus: prašymą, kuriame nurodoma pageidaujamų globoti ir auklėti vaikų skaičius, jų amžius, globos rūšis; Sveikatos apsaugos ministerijos nustatytos formos sveikatos pažymėjimą; kartu gyvenančių vyresnių kaip 16 metų asmenų rašytinį sutikimą; paso kopiją; gyvenimo aprašymą (vardas, pavardė, gimimo data ir vieta, gyvenamoji vieta, adresas, šeiminei padėtis, išsimokslinimas, darbo patirtis); pažymą apie šeimos sudėtį; santuokos liudijimo kopiją, jeigu esate susituokę; teismo sprendimo dėl santuokos nutraukimo arba ištuokos liudijimo kopiją, jeigu esate išsituokę; teismo sprendimo dėl santuokos pripažinimo negaliojančia kopiją, jeigu teismas santuoką pripažino negaliojančia; teismo sprendimo dėl sutuoktinių gyvenimo skyrium kopiją, jeigu yra teismo sprendimas dėl sutuoktinių gyvenimo skyrium; sutuoktinio mirties liudijimo kopiją, jeigu esate našlys (našlė); kartu su jumis gyvenančių kitų asmenų sąrašą; dokumentus apie asmens, norinčio tapti vaiko globėju, ir kitų jo šeimos narių gaunamas pajamas; dokumentus apie asmens, norinčio tapti vaiko globėju, ir jo šeimos gyvenamąsias patalpas; dokumentus, įrodančius artimo giminaičio, norinčio tapti vaiko globėju, giminystę su vaiku (Vaikų gerovės centras „Pastogė“, Jei apsisprendėte tapti globėjais, http://www.pastoge.lt/apsisprendete_tapti_globejais).

Juridinis asmuo, norintis tapti vaiko globėju, turi kreiptis į VTAT arba į jos įgaliotus socialinius partnerius ir pateikti prašymą, kuriame nurodoma pageidaujamų globoti ir auklėti vaikų skaičius, jų amžius, globos rūšis. Juridinis asmuo, norintis tapti vaiko globėju, prie prašymo turi pateikti šiuos dokumentus: juridinio asmens registravimo pažymėjimą; įstatų, steigimo sandorio arba bendrųjų nuostatų kopijas; finansavimo šaltinių pažymą, patalpų, kuriose gyvens globojami vaikai, nuosavybės ar patikėjimo teisę patvirtinančių dokumentų ar nuomos ar panaudos sutarčių kopijas; pažymą, patvirtinančią, kad patalpos, kuriose gyvens globojami vaikai, atitinka saugos darbe, techninius, sanitarijos ir higienos reikalavimus (Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso komentaras, Trečioji knyga, 2002, p. 504).

VTAT arba jos įgalioti socialiniai partneriai, gavę reikiamus dokumentus, per 7 kalendorines dienas kreipiasi įstatymų nustatyta tvarka į Informatikos ir ryšių departamentą prie LR Vidaus reikalų ministerijos, kad ši išduotų pažymą apie asmenį norintį tapti vaiko globėju, ir apie kartu su juo gyvenančius asmenis, - ar jie nėra teisti, nėra padarę administracinių teisės pažeidimų; ištiria fizinio asmens, norinčio tapti vaiko globėju, buities ir gyvenimo sąlygas ir surašo buities ir gyvenimo sąlygų patikrinimo aktą (kiekvienam fiziniam asmeniui, išskyrus vaiko artimuosius giminaičius, turi tekti ne mažiau kaip 14 kv. metrų bendro naudingo ploto, o kai norima globoti skirtingų lyčių vaikus, nustatant jiems nuolatinę globą, turi būti sudarytos sąlygos gyventi atskiruose kambariuose) (Dėl vaiko globos organizavimo nuostatų patvirtinimo, 2002).

Po to, kai pateikti reikiami dokumentai, VTAT, išnagrinėjusi visą surinktą informaciją bei atsižvelgdama į darbuotojo, atlikusio atranką, išvadas, per 37 dienas (nuo dokumentų pristatymo dienos) informuoja asmenys apie tinkamumą tapti vaiko globėju, o esant neigiamam sprendimui nurodo motyvus, dėl kurių asmuo negali tapti globėju. Kitais žodžiais tariant, VTAT priima sprendimą dėl asmens dalyvavimo ar nedalyvavimo tolesniame pasirengimo globoti vaikus procese (Atmintinė vaikų globėjams, 2005, p. 22).

Deja šiandien dar ne visos Respublikos VTAT gali surengti savo savivaldybėje globėjų mokymus. Tačiau pamažu atsiranda vis daugiau pajėgių tarnybų arba jų socialinių partnerių, kurie imasi šios veiklos. Todėl pareiškėjas, norintis tapti vaiko globėju, pateikęs savo gyvenamosios vietos savivaldybės VTAT rekomendaciją, gali būti mokomas bei rengiamas kitoje savivaldybėje ir ten gauti išvadą apie pasirengimą globoti vaikus. Praktika parodė, kad ilgiau išlieka ir geriau įsisavinamos žinios, kurios pateikiamos naudojantis ne paskaitų metodu, bet rengiant mokymus grupėse. Mokymų metu nagrinėjamos temos: globos įtaka vaikui ir jo šeimai; įstatymai ir kiti teisės aktai, reglamentuojantys vaiko teisių apsaugą bei globą; smurtas prieš vaiką ir pagalba jam ir kitos.

Mokymai yra atrankos sudėtinė dalis, nes žmonės turi galimybę gerai apgalvoti savo sprendimą, apsvarstyti galimybes, kritiškai įvertinti savo jėgas ir pasiryžimą priimti į namus svetimą vaiką.

Mokymų pabaigoje parengiama ir užpildoma patvirtintos formos išvada apie asmenų pasirengimą, žinias bei kompetenciją tapti vaiko globėju. VTAT, šalia kitų dokumentų pateikia šią išvadą siūlydama steigti globą konkrečiam vaikui (Atmintinė vaikų globėjams, 2005, p. 22,27).

1.5. Vaiko laikinosios globos skubaus organizavimo bei planavimo procesai

Mokymo, auklėjimo, sveikatos priežiūros, policijos ir kitokių institucijų darbuotojai, taip pat kiti asmenys, turintys duomenų apie nepilnamečius, likusius be tėvų globos, taip pat apie būtinumą ginti nepilnamečių teises ir interesus privalo apie tai nedelsdami informuoti valstybinę vaiko teisių apsaugos instituciją pagal vaiko ar savo gyvenamąją vietą (Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso komentaras, Trečioji knyga, 2002, p. 480).

Gavus informaciją apie tėvų ar kito teisėto vaiko atstovo smurtavimą prieš vaiką ar kitokį piktnaudžiavimą tėvų valdžia ir dėl to kylančią realią grėsmę vaiko sveikatai ar gyvybei arba rastą vaiką, VTAT arba tarnyba kartu su policija nedelsdama vyksta į vaiko namus ar kitą jo buvimo vietą. VTAT turi:

- paimti vaiką iš šeimos ar kitos jo buvimo vietos;
- surašyti Vaiko padėties įvertinimo aktą;
- surašyti Vaiko teisių apsaugos tarnybos sprendimą dėl vaiko paėmimo iš šeimos ar kitos jo buvimo vietos;
- organizuoti vaiko laikiną apgyvendinimą šeimoje, šeimynoje ar vaikų globos įstaigoje;
- surašyti Vaiko laikino apgyvendinimo aktą;
- informuoti vaiko tėvus ar kitus teisėtus jo atstovus apie vaiko paėmimą ir laikiną jo apgyvendinimą (Dėl vaiko laikinosios globos (rūpybos) nuostatų patvirtinimo, 2002).

VTAT, paėmusi vaiką ir jį laikinai apgyvendinusi šeimoje, šeimynoje ar vaikų globos institucijoje rengia savivaldybės administracijos direktoriaus įsakymo dėl vaiko laikinosios globos nustatymo projektą.

VTAT arba jos įgalioti socialiniai partneriai vaiko laikino apgyvendinimo dieną savivaldybės administracijos direktoriui pateikia: vaiko gimimo liudijimą arba asmens tapatybės kortelę ar kitą asmens tapatybę patvirtinantį dokumentą (jeigu turi); Vaiko padėties įvertinimo aktą; Vaiko teisių apsaugos tarnybos sprendimą dėl vaiko paėmimo iš šeimos ar kitos jo buvimo vietos; Vaiko laikino apgyvendinimo aktą; kitus susijusius su vaiku turimus dokumentus (Ten pat).

Savivaldybės administracijos direktoriaus įsakymu bei VTAT teikimu skubiai per 3 darbo dienas nuo vaiko laikino apgyvendinimo: nustatoma vaiko laikinoji globa; vienas iš šeimos ar šeimynos atstovų arba vaikų globos įstaiga (kurioje vaikas laikinai apgyvendintas) skiriama vaiko globėju, iki fizinis arba juridinis asmuo bus parinktas, parengtas ir paskirtas vaiko globėju teisės aktų nustatyta tvarka;

Surašomas administracijos direktoriaus įsakymas dėl vaiko laikinosios globos

nustatymo ir vaiko globėjo skyrimo.

Savivaldybės administracijos direktoriaus įsakymu ir VTAT teikimu skubos tvarka nustačius vaiko laikinąją globą ir paskyrus vaiko globėją, ne vėliau kaip per 30 kalendorinių dienų nuo vaiko laikinosios globos nustatymo VTAT arba jos įgalioti socialiniai partneriai: apie vaiką ir jo artimuosius giminaičius skubiai surenka „vaiko laikinosios globos“ nuostatuose nurodytus dokumentus; sudaro Vaiko laikinosios globos planą.

Savivaldybės administracijos direktoriaus įsakymu skubos tvarka nustačius vaiko laikinąją globą ir laikinai paskyrus vaiko globėją, VTAT arba jos įgalioti socialiniai partneriai ieško bei parenka vaiko globėją ir gavę „vaikų laikinosios globos“ nuostatuose nurodytus dokumentus kreipiasi į savivaldybės administracijos direktorių dėl fizinio arba juridinio asmens skyrimo vaiko globėju.

VTAT teikimu fizinis arba juridinis asmuo skiriamas vaiko globėju nuo fizinio arba juridinio asmens prašymo skirti vaiko globėju įregistravimo dienos savivaldybėje jos administracijos direktoriaus įsakymu dėl vaiko laikinosios globos nustatymo daliniu pakeitimu, pakeičiant 3 punktą (vaiko globėjo skyrimas). Savivaldybės administracijos direktoriaus įsakymu fizinį arba juridinį asmenį paskyrus vaiko globėju, vaiko laikinas apgyvendinimas šeimoje ar šeimynoje arba vaikų globos įstaigoje pasibaigia ir VTAT arba jos įgalioti socialiniai partneriai vaiką perduoda globoti paskirtajam vaiko globėjui (Dėl vaiko laikinosios globos (rūpybos) nuostatų patvirtinimo, 2002).

Taigi nuo tos akimirkos, kai vaikas yra paaimamas iš šeimos (gatvės, yra atvedamas arba ateina pats), iki jam yra nustatoma laikinoji globa, yra organizuojamas laikinas vaiko apgyvendinamas šeimoje, šeimynoje ar globos namuose. Šeimų, šeimynų ir vaikų globos įstaigų, galinčių priimti likusį be tėvų globos vaiką bet kuriuo paros metu, sąrašą VTAT siūlymu tvirtina savivaldybės administracijos direktorius. Vaiko teisių apsaugos tarnyba surašo sprendimą dėl vaiko paėmimo iš šeimos ar kitos jo buvimo vietos ir apie tai informuoja vaiko tėvus ar kitus jo teisėtus atstovus. Tuomet rengiamas savivaldybės administracijos direktoriaus įsakymas dėl laikinosios globos nustatymo. Pagal galiojančias teisės normas, tai turi būti padaryta per 3 darbo dienas nuo vaiko laikino apgyvendinimo, o per 30 kalendorinių dienų nuo laikinosios globos nustatymo savivaldybės VTAT arba jos įgalioti socialiniai partneriai sudaro vaiko laikinosios globos planą (Žmogaus teisių stebėjimo institutas, Stacionarių vaikų globos ir ugdymo įstaigų veiklos teisinis reglamentavimas, tyrimo ataskaita, p. 29).

Apgyvendinant globos namuose vaiką, kuriam nustatyta laikinoji globa, reikalingi šie dokumentai:

1. Savivaldybės administracijos direktoriaus įsakymas dėl vaiko laikinosios globos nustatymo ir globėjo paskyrimo.

2. Apskritis viršininko administracijos vaiko kelionės lapas į globos namus (kai vaikas apgyvendinamas valstybės vaikų globos namuose).

3. Kiti su vaiku ir jo artimais giminaičiais susiję dokumentai, kuriuos pateikia savivaldybių VTAT (Dėl bendrųjų valstybės ir savivaldybių vaikų globos namų nuostatų patvirtinimo, 2005).

Paprastai vaikai atsiduria globos namuose savivaldybių VTAT darbuotojų iniciatyva. Kai išskyla būtinybė paaimti vaiką iš šeimos, atliekama vaiko atvejo peržiūra. Kadangi iki šiol nėra patvirtinta vaiko paaimimo iš šeimos metodika, kiekviena Vaiko teisių apsaugos tarnyba veikia pagal savo nustatytą procedūrą. Pvz., neaišku, kas turi būtinai dalyvauti vaiko atvejo peržiūroje, ir pan. Kadangi savivaldybių VTAT darbuotojai neturi aiškių darbo gairių, jie neretai patenka į dviprasmišką padėtį ir yra priversti priimti individualų sprendimą pagal susiklosčiusias aplinkybes (Žmogaus teisių stebėjimo institutas, Stacionarių vaikų globos ir ugdymo įstaigų veiklos teisinis reglamentavimas, tyrimo ataskaita, p.29)

VTAT arba jos įgalioti socialiniai partneriai, laikinai apgyvendinę vaiką, apie vaiką, jo tėvų šeimą bei artimuosius giminaičius skubiai surenka „Vaiko laikinosios globos nuostatuose“ numatytus dokumentus. Vadovaudamiesi surinktais dokumentais ir planuodami vaiko laikinąją globą, VTAT arba jos socialiniai partneriai sudaro Vaiko laikinosios globos planą, numatydami asmenį, kuris vadovaus Vaiko laikinosios globos plano sudarymui ir jo vykdymo priežiūrai. VTAT arba jos įgalioti socialiniai partneriai, sudarydami Vaiko laikinosios globos planą, pasikviečia: vaiko tėvus; socialinį darbą su vaiku ir jo šeima dirbantį asmenį; vaiko globėjus; vaiką, gebantį išreikšti savo nuomonę, ir kai tai neprieštarauja vaiko interesams; vaiką globojamos institucijos atstovą, VTAT atstovą (kai Vaiko globos planą organizuoja jos įgaliotas socialinis partneris) ir kitus susijusius su vaiku ir jo šeima asmenis bei organizacijų atstovus (Dėl vaiko laikinosios globos (rūpybos) nuostatų patvirtinimo, 2002).

Vaiko laikinosios globos planą sudaro trys dalys: informacija apie vaiką, jo tėvų šeimą bei artimuosius giminaičius; vaiko laikinosios globos (rūpybos) planuojami sprendimai ir Vaiko laikinosios globos peržiūra.

VTAT arba jos įgalioti socialiniai partneriai Vaiko laikinosios globos plano pirmojoje dalyje apie vaiką ir jo tėvų šeimą bei artimuosius giminaičius pateikia turimą informaciją, kuri surašoma tik sudarant Vaiko laikinosios globos planą ir papildoma, kai turima pirminė informacija pasikeičia; antrojoje dalyje planuoja Vaiko laikinosios globos sprendimus, atsižvelgdami į vaiko poreikius, nuomonę ir pageidavimus bei įvertindami esamą padėtį tėvų šeimoje ir numatydami konkrečius vaiko tėvų, socialinio darbuotojo ir vaiko globėjo veiksmus; trečiojoje dalyje organizuoja Vaiko laikinosios globos peržiūrą.

VTAT arba jos įgalioti socialiniai partneriai, sudarydami Vaiko laikinosios globos

planą, būtinai atsižvelgia į vaiko interesus ir vaiko (gebančio išreikšti) nuomonę dėl vaiko globos rūšies ir formos nustatymo bei vaiko globėjo skyrimo. Vaiko nuomonė yra protokoluojama ir pridedama prie kitų vaiko dokumentų (Šeimos teisė: vaikų ir moterų teisių apsauga, 2005, p. 381-383).

1.6. Vaiko laikinosios globos planuotas organizavimas, vykdymas bei priežiūra

Vaikui gali būti skubiai arba planuotai suteikta laikinoji globa šeimoje, šeimynoje ar vaikų globos įstaigoje. Ją savivaldybės teritorijoje organizuoja ir prižiūri savivaldybės Vaiko teisių apsaugos tarnyba (Dėl vaiko laikinosios globos (rūpybos) nuostatų patvirtinimo, 2002). Šiame poskyryje aptarsime planuotą laikinosios globos organizavimo procesą.

VTAT arba jos įgalioti socialiniai partneriai, gavę informaciją apie pastovų pavojų vaiko fizinei ar psichinei sveikatai, planuoja vaiko laikinosios globos nustatymą ir apie vaiką ir jo tėvų šeimą bei artimuosius giminaičius surenka „Vaiko laikinosios globos nuostatuose“ nurodytus dokumentus. VTAT arba jos įgalioti socialiniai partneriai, planuodami vaiko laikinosios globos nustatymą iki bus nustatyta vaiko laikinoji globa, sudaro Vaiko laikinosios globos planą, remiantis „Vaiko laikinosios globos nuostatuose“ nustatyta tvarka. (žiūrėti 7 Priedą)

VTAT arba jos įgalioti socialiniai partneriai, vadovaudamiesi Vaiko globos organizavimo nuostatais dėl fizinio arba juridinio asmens skyrimo vaiko globėju, surenka šiuos dokumentus: fizinio arba juridinio asmens prašymą globoti vaiką; kartu su vaiko būsimoju globėju gyvenančių vyresnių kaip 16 metų asmenų rašytinį sutikimą; Sveikatos apsaugos ministerijos nustatytos formos sveikatos pažymėjimą; Vaiko globos organizavimo nuostatuose nurodytus dokumentus; VTAT arba jos įgalioto socialinio partnerio sprendimą dėl fizinio asmens teikimo tapti vaiko globėju pirminės atrankos pagal socialinės apsaugos ir darbo ministro patvirtintą formą; Vaiko globos organizavimo nuostatų 17 punkte nurodytą Vaiko teisių apsaugos sprendimą dėl fizinio arba juridinio asmens tinkamumo skirti vaiko globėju pagal socialinės apsaugos ir darbo ministro patvirtintą formą ir kitus su vaiko būsimoju globėju susijusius dokumentus.

VTAT, gavusi nurodytus dokumentus dėl vaiko laikinosios globos nustatymo ir dokumentus dėl fizinio arba juridinio asmens skyrimo vaiko globėju, kreipiasi į savivaldybės administracijos direktorių.

Vaiko laikinoji globa nustatoma ir fizinis arba juridinis asmuo skiriamas vaiko globėju nuo prašymo nustatyti vaikui laikinąją globą įregistravimo dienos savivaldybėje jos administracijos direktoriaus įsakymu pagal vietos Vaiko teisių apsaugos tarnybos teikimą.

Savivaldybės administracijos direktoriaus įsakymu, VTAT teikimu vaikui nustatoma vaiko laikinoji globa ir paskiriamas vaiko globėjas iki teismo tvarka vaikas bus atskirtas nuo tėvų

(tėvo ar motinos) arba iki teismas priims sprendimą dėl laikino ar neterminuoto tėvų valdžios apribojimo (Dėl vaiko laikinosios globos (rūpybos) nuostatų patvirtinimo, 2002).

Savivaldybės administracijos direktoriaus įsakymu paskirtojo vaiko globėjo įgaliojimai baigiasi kai vaikas: gražinamas tėvams; sulaukia pilnametystės arba emancipuojamas; nustatoma nuolatinė globa; įvaikinamas; susituokia (LR Civilinis kodeksas, 2000).

VTAT arba jos įgalioti socialiniai partneriai, įgyvendindami vaiko laikinosios globos tikslą – gražinti vaiką į šeimą – konsultuojant vaiko tėvus visais jiems rūpimais klausimais, tarpininkaujant ir skatinant vaiko tėvus spręsti įsidarbinimo, skolų panaikinimo, gydymo nuoturimų priklausomybių ir kitus šeimos klausimus bei organizuojant kitą šeimai reikalingą pagalbą, padeda vaiko tėvams vykdyti Vaiko laikinosios globos plane priimtus sprendimus, vykdo socialinio darbo su globojamu vaiku funkcijas, o tėvai stengiasi spręsti Vaiko laikinosios globos plane numatytas užduotis ir įgyvendinti numatytas nuostatas.

VTAT arba jos įgalioti socialiniai partneriai prižiūri vaiko laikinąją globą šeimoje, šeimynoje ar vaikų globos įstaigoje, siekdami įvertinti vaiko globos kokybę, kiekvieną kartą, kai aplanko vaiką šeimoje, šeimynoje ar vaikų globos įstaigoje, surašo Vaiko aplankymo aktą ir vadovaudamiesi vaiko globos kokybės įvertinimais, pagal būtinybę peržiūri Vaiko laikinosios globos planą ir jį atitinkamai pataiso (*Šeimos teisė: vaikų ir moterų teisių apsauga*, 2005, p. 385-388).

Vaiko laikinosios globos peržiūra organizuojama Vaiko laikinosios globos plane nustatytu laiku; arba praėjus 6 mėnesiams nuo vaiko laikinosios globos nustatymo; ar dėl kitų svarbių priežasčių (keičiasi vaiko gyvenamoji vieta ir kt.) (Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso komentaras, Trečioji knyga, 2002, p. 501).

Vaiko laikinosios globos plano trečiąją dalį - peržiūrą sudaro: vaiko poreikių įvertinimas; vaiko ir jo tėvų pokyčių įvertinimas ir sprendimai. VTAT arba jos įgalioti socialiniai partneriai, atlikdami Vaiko laikinosios globos peržiūrą pasikviečia vaiko tėvus, socialinį darbą su vaiku ir jo šeima dirbantį asmenį; vaiko globėjus; vaiką, gebantį išreikšti savo nuomonę, ir kai tai neprieštarauja vaiko interesams; vaiką globojamos institucijos atstovą; kitus susijusius su vaiku ir jo šeima asmenis bei organizacijų atstovus. VTAT specialistas primena peržiūros dalyviams Vaiko laikinosios globos plano antrosios dalies sprendimus ir užduotis; išklauso socialinį darbą su vaiku ir jo tėvų šeima dirbančio darbuotojo informaciją bei nuomonę apie vaiko ir jo tėvų šeimos pokyčius; išklauso vaiko globėjo informaciją ir nuomonę apie vaiką; vaiko tėvų (tėvo ir motinos) nuomonę apie santykius su vaiku ir globėju; peržiūri vaiko aplankymo aktus; vaiko tėvų šeimos aplankymo aktus; išklauso kitus susijusius su vaiku ir jo tėvų šeima dalyvius ir remiantis gauta informacija priima sprendimus: dėl vaiko gražinimo tėvams, vaiko laikinosios globos tęsimo arba nuolatinės nustatymo arba kreipimosi į teismą dėl: vaiko atskyrimo nuo tėvų

(tėvo ar motinos), laikino ar neterminuoto tėvų valdžios apribojimo, tėvų pripažinimo neveiksniais, tėvų pripažinimo nežinia kur esančiais, tėvų paskelbimo mirusiais; taip pat bendravimo su tėvais, tėvų numatomų veiksmų, vaiko ugdymosi/mokymosi vietos, medicininių poreikių, socialinio darbuotojo numatomų veiksmų; kitos peržiūros vietos ir datos (Šeimos teisė: vaikų ir moterų teisių apsauga, min. veik., p. 388-389).

1.7. Vaiko nuolatinės globos organizavimas

Vaiko nuolatinė globa nustatoma teismo nutartimi pagal Vaiko teisių apsaugos tarnybos arba prokuroro pareiškimą (Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso komentaras, Trečioji knyga, 2002, p. 495). Siekdama, kad būtų nustatyta vaiko nuolatinė globa, Vaiko teisių apsaugos tarnyba apie vaiką ir jo artimuosius giminaičius surenka šiuos dokumentus: vaiko gimimo liudijimo ar kito asmens tapatybę patvirtinančio dokumento kopiją; išrašo iš vaiko gimimo įrašo kopiją; Sveikatos apsaugos ministerijos nustatytos formos sveikatos pažymėjimą; vaiko tėvų ar vienintelio iš turėtų tėvų mirties liudijimo, teismo sprendimo dėl turėto vienintelio iš tėvų ar vaiko tėvų paskelbimo mirusiais arba pripažinimo nežinia kur esančiais, dėl vaiko atskyrimo nuo tėvų, dėl laikino ar neterminuoto tėvų valdžios apribojimo, dėl tėvų arba turimo vienintelio iš tėvų pripažinimo neveiksniais kopijas; dokumentų dėl tėvystės ar artimos giminystės ryšių nenustatymo per 3 mėnesius nuo vaiko radimo dienos kopijas; informaciją apie vaiko brolius, seseris ir senelius bei jų gyvenamąją vietą, jeigu buvo nustatyta laikinoji globa - visų susijusių su vaiko laikinąja globa dokumentų kopijas (vaiko padėties įvertinimo aktas, pirminės atrankos sprendimo dėl fizinio asmens tinkamumo tapti vaiko globėju, išvados dėl būsimojo globėjo pasirengimo ir kt.), dokumentus apie vaikui priklausančias pinigines išmokas ir kitą.

VTAT, nustačiusi ar įstatymų nustatyta tvarka gavusi informaciją apie būtinybę nustatyti vaikui nuolatinę globą ir priėmusi arba įvertinusi pirminės atrankos sprendimą dėl fizinio asmens teikimo tapti vaiko globėju, išvadą apie būsimojo globėjo pasirengimą bei institucijų, susijusių su vaiko teisių apsauga, rekomendacijas arba išnagrinėjusi juridinio asmens pateiktus dokumentus per 7 kalendorines dienas priima sprendimą dėl asmens tinkamumo skirti vaiko globėju. Priėmusi sprendimą dėl fizinio ar juridinio asmens tinkamumo skirti vaiko globėju, teikia pareiškimą teismui dėl vaiko nuolatinės globos nustatymo (Dėl vaiko globos organizavimo nuostatų patvirtinimo, 2002).

Nagrinėjant nuolatinės vaiko globos steigimo bylą, privalo dalyvauti rajono (miesto) valstybinės vaiko teisių apsaugos institucijos atstovas, kuris teikia išvadą teisme, prokuroras, jeigu jis yra pareiškėjas dėl globos skyrimo, taip pat asmuo, kurį rekomenduojama skirti globėju (Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso komentaras, Trečioji knyga, 2002, p. 495). Nustačius vaiko nuolatinę globą, VTAT arba jos įgalioti socialiniai partneriai ne rečiau kaip kartą per

metus aplanko globojamą vaiką šeimoje, šeimynoje arba vaikų globos įstaigoje. Nustačius vaiko nuolatinę globą, VTAT sudaro, saugo ir nuolat papildo vaiko nuolatinės globos bylą, kurioje laikomi vaiko teisių apsaugos tarnybos išvados apie vaiko nuolatinės globos nustatymo reikalingumą, teismo nutarties dėl vaiko nuolatinės globos nustatymo ir globėjo skyrimo kopijos ir kiti (Dėl vaiko globos organizavimo nuostatų patvirtinimo, 2002).

1.8. Vaikų išėjimas iš globos namų

Vaikas išleidžiamas iš globos namų, kai: grąžinamas tėvams pasibaigus vaiko globai; įvaikinamas; sulaukia pilnametystės arba pripažįstamas veiksniu (emancipuojamas); susituokia; laikinai globos namuose apgyvendintam vaikui yra priimamas sprendimas ir nustatoma laikinoji arba nuolatinė globa šeimoje ar šeimynoje arba kitoje vaikų globos institucijoje; globos namai gauna savivaldybės Vaiko teisių apsaugos tarnybos sutikimą dėl leidimo rūpinamam vaikui, sulaukusiam 16 m., gyventi skyrium nuo rūpintojo; teismo nutartimi arba savivaldybės administracijos direktoriaus įsakymu yra keičiamas vaiko globėjas; baigia bendrojo lavinimo mokyklą (**Dėl bendrųjų valstybės ir savivaldybių vaikų globos namų nuostatų patvirtinimo, 2005**).

Laikinosios globos steigimas yra ypač naudingas vyresniems vaikams, kai slaptas įvaikinimas jau neįmanomas, arba tuomet, kai dar yra vilties sugrąžinti vaiką į biologinę šeimą. Kaip jau buvo minėta, globos šeimose ir šeimynose steigimas nėra proteguojama globos forma Lietuvoje, ir retas vaikas palieka įstaigą dėl šios priežasties. Dar rečiau vaikams nusišypso galimybė išeiti iš šių namų dėl to, kad jų tėvams panaikinamas tėvų valdžios apribojimas, nes socialinis darbas su šeima, iš kurios buvo paimtas vaikas, yra minimalus.

Įvaikinimo gali tikėtis mažamečiai vaikai, jeigu jie yra našlaičiai arba neginčytinai aišku, kad jų neįmanoma sugrąžinti į šeimą. Tam yra būtinas teismo sprendimas dėl tėvų valdžios panaikinimo ir nuolatinės globos steigimo. Pasitaiko, kad vaikus metų metais „laikiniai“ globoja globos namai, nors vilties sugrįžti į šeimą nėra. Taip jie netenka galimybės būti įvaikinti.

Iš paprastų globos namų vaikai gali būti perkelti į kitus globos namus, jeigu, pvz., tenai gyvena jų broliai ar seserys. Iš globos namų vaikai taip pat gali būti perkelti ir į kitokio tipo įstaigas, pvz. specialiąsias mokyklas. Perkėlimui į kitas įstaigas galioja atitinkama tvarka – reikia vaiko arba jo globėjų raštiško prašymo ir steigėjo leidimo. Jeigu nustatoma, kad vaikai turi specialiųjų poreikių, jie yra siunčiami į įstaigas, kurios gali juos patenkinti. Išsiunčiant vaikus į kitokio pobūdžio įstaigas – dažniausiai sugriežtinto režimo (dabar – socializacijos centrus) – pastebima tendencija „atsikratyti“ nepaklusniausiais, kitaip tariant – „pailsėti“ nuo problemų (Žmogaus teisių stebėjimo institutas, Stacionarių vaikų globos ir ugdymo įstaigų veiklos teisinis reglamentavimas, tyrimo ataskaita, p. 31).

Pilnametystės sulaukusių ir globos namus palikusių buvusių globotinių integravimasis į visuomenę dažniausiai yra problemiškas – jaunuoliai neturi nei reikiamų įgūdžių, nei sąlygų prisitaikyti visuomenėje ir gyventi visavertį gyvenimą. Kaip jau buvo minėta, šių daugialypių problemų priežastis – valstybės nesugebėjimas suteikti probleminėms šeimoms adekvatų socialinių paslaugų kompleksą.

Siekdamas parengti pasiūlymus dėl vaikų globos organizavimo valstybinėse ir nevyriausybinėse vaikų globos institucijose sistemos tobulinimo, Darbo ir socialinių tyrimų institutas atliko mokslinį tyrimą, kurio rezultatai rodo, kad į globos institucijas dažniausiai patenka vaikai iš socialinės rizikos šeimų (Dėl našlaičių ir tėvų globos netekusių vaikų rėmimo ir integravimo į visuomenę 2005-2008 metų programos patvirtinimo, 2004). Neretai jie socialiai apieisti, patyrę fizinę ir psichologinę prievartą, dėl to labiau psichologiškai pažeidžiami, jiems trūksta socialinių įgūdžių. Gyvendami vaikų globos institucijoje, vaikai ne visada gali patys naudotis buitine technika ir atlikti kitus buitines darbus. Jie nežino, kaip pasinaudoti institucijų ir organizacijų teikiamomis įvairiomis paslaugomis ir lengvatomis. Tai lemia vaiko dienos veiklos, patalpų aplinkos organizavimas įvairaus tipo vaikų globos institucijose. Savarankiško gyvenimo ir bendravimo šeimoje įgūdžių, noro toliau mokytis, įgyti profesiją ypač stokoja dideliuose vaikų globos namuose ilgus metus gyvenę tėvų globos netekę asmenys (Ten pat).

Analizuojant esamą situaciją akivaizdžiai matyti, kad priimti ir taikomi „Vaiko globos organizavimo nuostatai“ neužtikrina absoliučios vaiko globos organizavimo kokybės.

Iš globos įstaigų išėjusių auklėtinių ateitis yra labai miglota. Vaikas paprastai iš anksto statomas į eilę bendrabučiu gauti, nes vienkartinės įsikūrimo pašalpos būstui įsigyti (netgi ilgesnį laiką nuomotis) neužtenka. Be to, išėję iš globos įstaigų, jaunuoliai pradeda savarankišką gyvenimą nemokėdami naudotis pinigais (vaikų globos namų auklėtiniams tik nuo 2008 m. sausio mėnesio, po dešimties metų pertraukos pradėti skirti kišenpinigiai, kuriuos vaikai gali išleisti savo nuožiūra. Kas mėnesį 14-18 metų globotiniams skiriama po 52 Lt.). Taigi, galima teigti, kad vienintelis jų turtas – vienkartinė 6500 litų įsikūrimo pašalpa (Žmogaus teisių stebėjimo institutas, Stacionarių vaikų globos ir ugdymo įstaigų veiklos teisinis reglamentavimas, tyrimo ataskaita, p. 31).

Ši išmoka grynaisiais pinigais neišmokama, išskyrus atvejus, kai lieka nepanaudota mažesnė negu 1 MGL dydžio išmokos dalis, kuri gali būti išmokama grynaisiais pinigais pačiam išmokos gavėjui (Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, Socialinės garantijos, <http://www.socmin.lt/index.php?251390589>).

2. VAIKO TEISIŲ APSAUGOS TARNYBŲ VEIKLOS REALIZUOJANT VAIKŲ INSTITUCINĘ SOCIALINĘ GLOBĄ EMPIRINIS TYRIMAS

2.1. Tyrimo metodika ir tiriamųjų apibūdinimas

Išanalizavus pagrindinius Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos, Žmogaus teisių stebėjimo instituto atliktų tyrimų bei Valstybės kontrolės atlikto audito pagrindinius aspektus, paaiškėjo gana sudėtinga, sukelianti daug neigiamų pasekmių, bendroji situacija vaikų globos organizavimo procese. Todėl išsiaiškinus bendruosius vaikų globos organizavimo proceso aspektus, svarbu išsamiai išanalizuoti vaikų globos organizavimo procesų efektyvumo laipsnį bei vaiko teisių apsaugos tarnybų veiklos aspektus realizuojant vaikų institucinę socialinę globą. Šiam tikslui pasiekti Šiaulių apskrities vaikų globos įstaigose buvo atliktas vaikų globos organizavimo proceso efektyvumo tyrimas.

Atliekant vaiko socialinės institucinės globos organizavimo proceso empirinį tyrimą, siekta išsiaiškinti VTAT galimybes efektyvinant institucinės socialinės vaiko globos realizavimą bei vaikų globos įstaigų ir VTAT bendradarbiavimo ypatumus bei pateikti rekomendacijas, kurios galėtų padėti normalizuoti VTAT vykdomus vaiko globos organizavimo procesus vaikų institucinės socialinės globos srityje.

Respondentams apklausti buvo parengtas tyrimo instrumentas – anketa. Metodas pasirinktas dėl galimybės per trumpą laiko tarpą apklausti reikiamą skaičių respondentų, duomenims apdoroti buvo galima naudoti įvairias kompiuterines apdorojimo programas, analizuojant, išskirti vyraujančias nuomones, nuostatas, požūrius bei tendencijas. Be to, akcentuotina, kad anketos – anoniminės. Todėl tikėtina, kad respondantai laisviau reišė savo nuomonę, pateikė tikslesnę ir išsamesnę informaciją, o gauti duomenys bei atlikta analizė realiai atspindės situaciją ir tendencijas.

Vaiko globėjo/ rūpintojo anketa – pusiau uždaro tipo (1 priedas) - sudaro 5 diagnostinių konstrukto klausimynas. Pirmasis skirtas demografinėms charakteristikoms nustatyti: lytis; amžius; užimamos pareigos; išsilavinimas; darbo patirtis. Antrasis skirtas aptarti vaiko globėjo (vaikų globos įstaigos darbuotojo) veiklos organizavimą. Kiti diagnostiniai konstruktoai skirti išsiaiškinti globėjo nuomonę apie: vaiko globos organizavimą (trečiasis), pagalbos globojamam vaikui tobulinimą (ketvirtasis), bendradarbiavimo tobulinimo su VTAT galimybes (penktasis).

Globojamo/ rūpinamo vaiko anketa – pusiau uždaro tipo (2 priedas) - sudaro 4 diagnostinių konstrukto klausimynas. Pirmasis skirtas demografinėms charakteristikoms nustatyti: lytis; amžius; gimimo eiliškumas šeimoje, brolių ir seserų skaičius, gyvenimo globos įstaigoje laikas. Kiti diagnostiniai konstruktoai skirti išsiaiškinti vaiko nuomonę apie: santykius su tėvais (antrasis), gyvenimo globos įstaigoje kokybę (trečiasis), bendravimą su VTAT (ketvirtasis).

Tyrimas buvo organizuotas trimis etapais:

Pirmajame etape (2006 - 2007 m.) buvo analizuojama pedagoginė, psichologinė, sociologinė, metodinė literatūra, interneto duomenų bazės. Mokslinės literatūros studijos ir analizė leido tiksliau suformuluoti tyrimo problemą, išsikelti hipotezę, tikslą, uždavinius bei sukurti tyrimo instrumentą.

Antrajame etape (2007 m.) buvo kuriama diagnostinio tyrimo metodika, tikslinamas tyrimo instrumentas. 2008 m. sausio mėn. atliktas diagnostinis tyrimas, kurio tikslas - atskleisti Vaiko teisių apsaugos tarnybų galimybes efektyvinant institucinės socialinės vaiko globos realizavimą bei vaikų globos įstaigų ir Vaiko teisių apsaugos tarnybų bendradarbiavimo ypatumus.

Trečiajame etape (2008 m.) buvo atlikta tyrimo duomenų statistinė analizė. Remiantis gautais rezultatais tikrinta hipotezė, suformuluotos išvados ir rekomendacijos Vaiko teisių apsaugos tarnybų specialistams, vaikų globos įstaigų darbuotojams ir kitiems specialistams, dirbantiems su vaikų globos įstaigose globojamais vaikais.

Iš viso tyrime dalyvavo 210 respondentų, iš kurių 107 - vaikai, gyvenantys Šiaulių apskrities vaikų globos įstaigose, ir 103 - tų pačių vaikų globos įstaigų darbuotojai, tiesiogiai dirbantys su vaikais (administracijos darbuotojai, auklėtojai, socialiniai darbuotojai ir kt.).

Prieš prasidedant tyrimui buvo gautas visų tyrimo dalyvių sutikimas dalyvauti tyrime, atskleistas tyrimo tikslas ir jo reikšmingumas.

Tyrimo duomenims apdoroti buvo taikyti aprašomieji ir daugiamačiai statistikos metodai – faktorinė ir koreliacinė analizės.

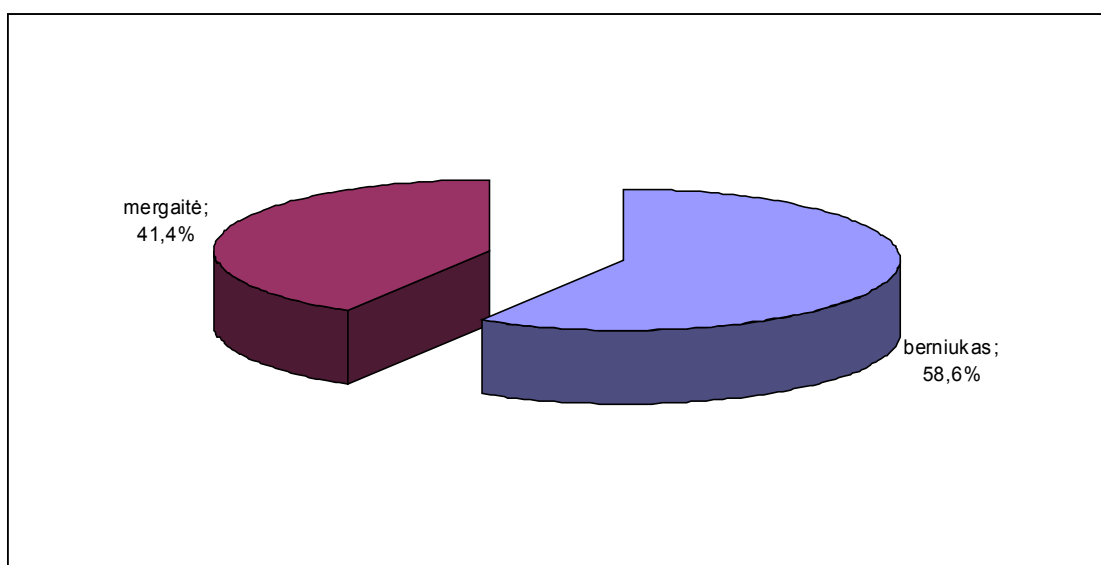
Tyrimo kintamųjų vidinei struktūrai tirti panaudotas faktorinės analizės metodas. Faktorinė analizė naudota norint sumažinti tyrimo pirminių kintamųjų kiekį ir sudaryti naujas skales, leidžiančias „minimaliai prarandant informacijos pakeisti charakterizuojančių požymių aibę kelių faktorių rinkiniu“ (Čekanavičius, Murauskas, 2002). Tyrime naudotas pagrindinių komponenčių metodas ir VARIMAX rotacija. Faktorinė analizė ne tik parodo statistinio ryšio tarp kelių požymių stiprumą (koreliacijos koeficientų reikšmes), bet ir leidžia išryškinti požymių tarpusavio priklausomybės dėsningumus (Merkys, 1995; Анастаси, Урбина, 2001; Бурлачук, Морозов, 1999).

Kintamųjų tinkamumą faktorinei analizei, rodo KMO (Kaizer-Meyer-Olkin) koeficientas. Kuo šio koeficiento reikšmė artimesnė vienetui, tuo labiau matrica tinkama faktorinei analizei (jei $KMO < 0,5$ - faktorinė analizė nepriimtina). Kitas svarbus rodiklis, pateikiamas faktorinės analizės proceso metu, yra faktoriaus aprašomoji sklaida. Šis dydis rodo, kokią dalį visumos (%) paaiškina tiriamasis objektas. Faktorių gali būti interpretuotinas, jei paaiškina ne mažiau kaip 10% sklaidos.

Atliekant faktorinę analizę Pagrindinių komponenčių (Principal Components) modeliu

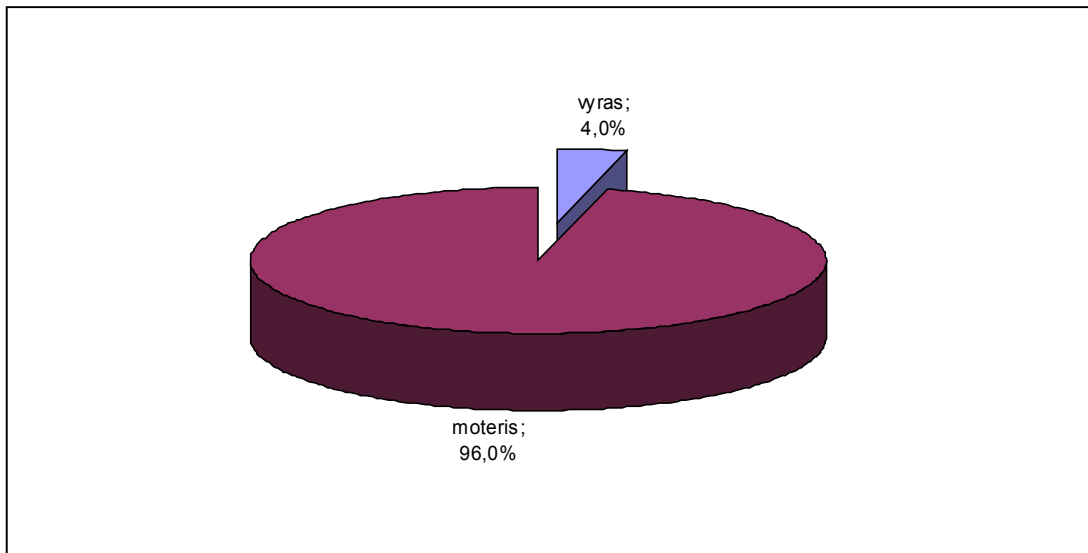
gautas testo užduoties faktorinis svoris L išreiškiamas koreliacijos koeficientu tarp kintamojo ir ekstrahuoto faktoriaus. Koeficiento reikšmės gali svyruoti nuo -1 iki +1. Jei kintamieji koreliuoja su juo, tenkindami sąlygą $L > 0,5$, tai faktorius statistiškai yra tinkamas. Koreliacinė analizė naudota tiesiniam statistinio ryšio stiprumui tarp požymių nustatyti. Jei analizuojami požymiai matuoti rangine skale, stiprumas reiškiamas *Spearman* koreliacijos koeficientu.

Tiriamųjų apibūdinimas. Tyrime dalyvavo dvi grupės respondentų: vaikai, kuriems nustatyta laikinoji ar nuolatinė globa/ rūpyba Šiaulių apskrities vaikų globos įstaigose, ir tų pačių vaikų globos įstaigų darbuotojai, tiesiogiai dirbantys su vaikais (administracijos darbuotojai, auklėtojai, socialiniai darbuotojai ir kt.). Tyrime dalyvavo 107 globotiniai - vaikai: 58,6% berniukų ir 41,4% mergaičių (žr. 1 pav.), ir 103 globėjai - vaikų globos įstaigos darbuotojai: 96,0% moterų ir 4,0% vyrų (žr. 2 pav.).

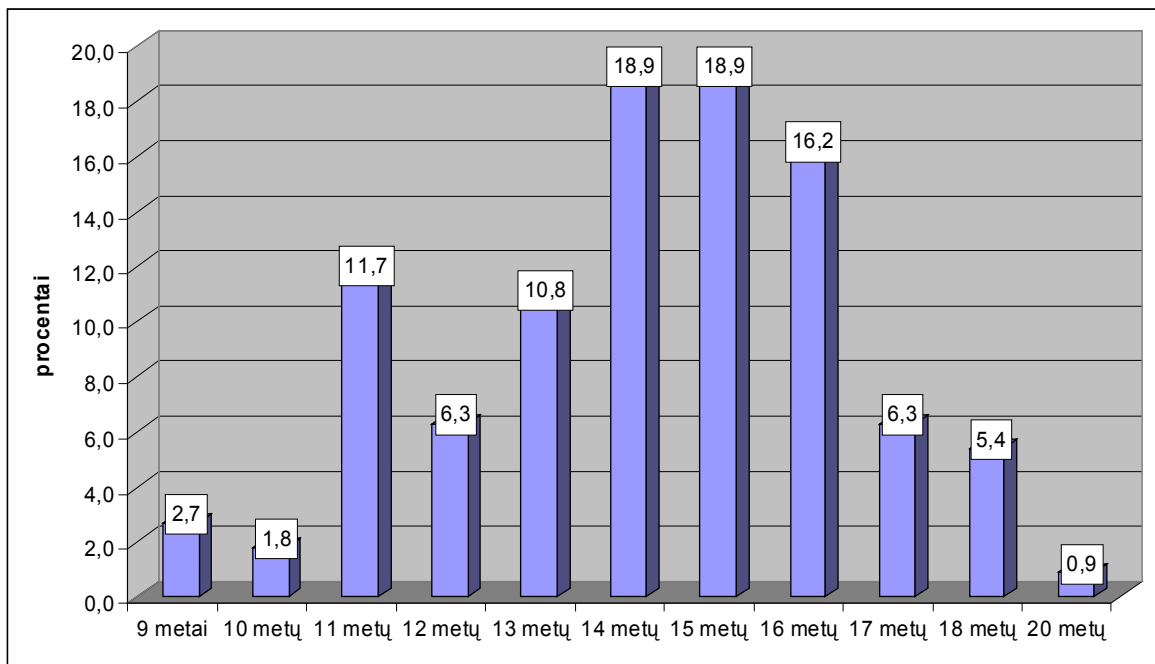

1 pav. Globotinių pasiskirstymas pagal lytį (N=107)

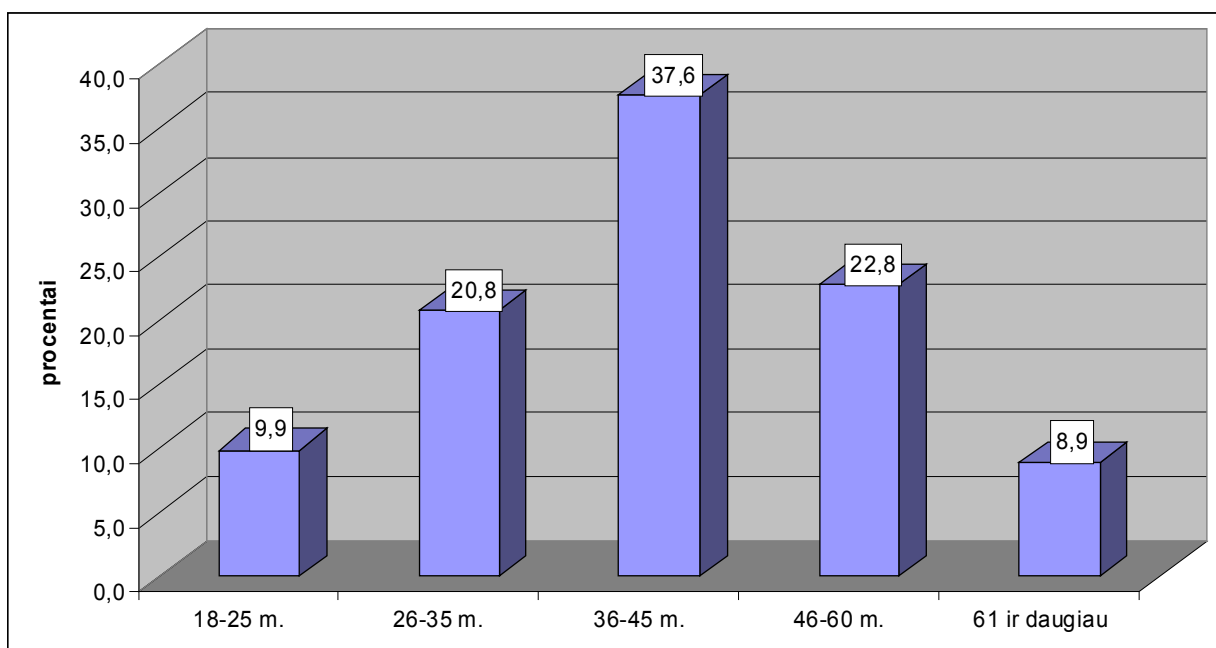
2 pav. Globėjų pasiskirstymas pagal lytį (N=103)

Atkreiptinas dėmesys, kad vaikų globos įstaigose su globojamais vaikais daugiausia dirba moterys. Pasidomėjome ir respondentų amžiumi. Dauguma tyrime dalyvavusių globojamų vaikų yra 14-16 metų (žr. 3 pav.). Mažiausiai tokių vaikų yra 9 ir 20 metų amžiaus grupėje, t.y. jauniausi ir vyriausi globojami vaikai, dalyvavę tyrime. Pažymėtina, jog, nors globojamas vaikas yra laikomas iki 18 metų amžiaus, tačiau kai kuriuose Vaikų globos namuose yra leidžiama gyventi vaikams ir ilgiau, t. y. sulaukus pilnametystės.

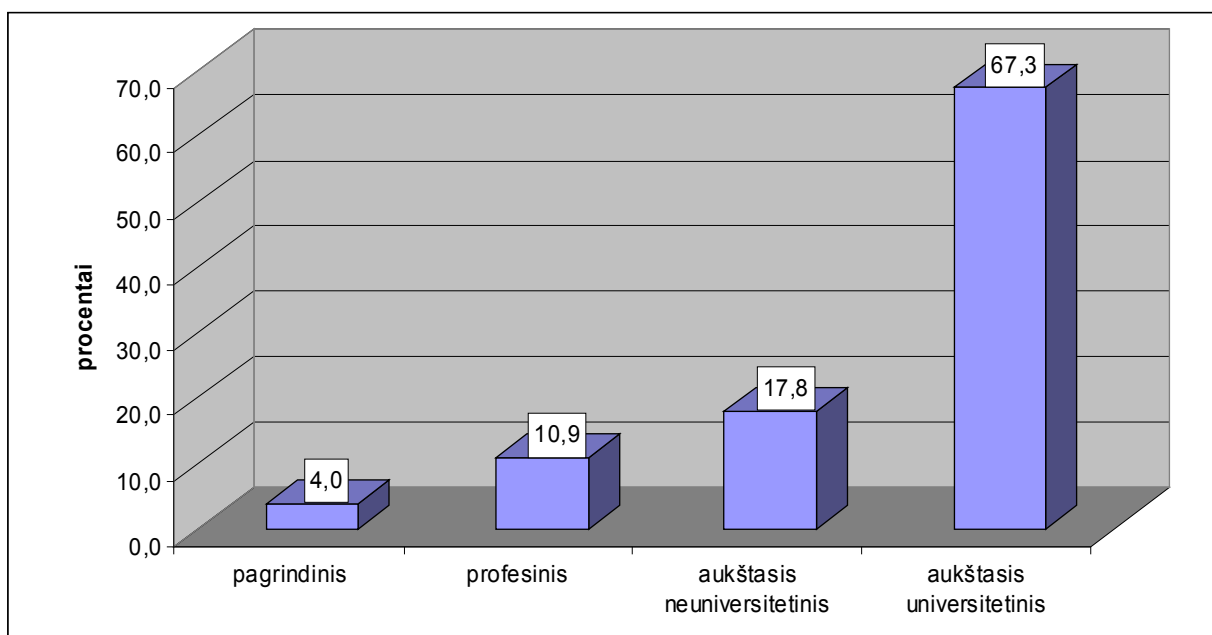
3 pav. **Globotinių pasiskirstymas pagal amžių (N=107)**

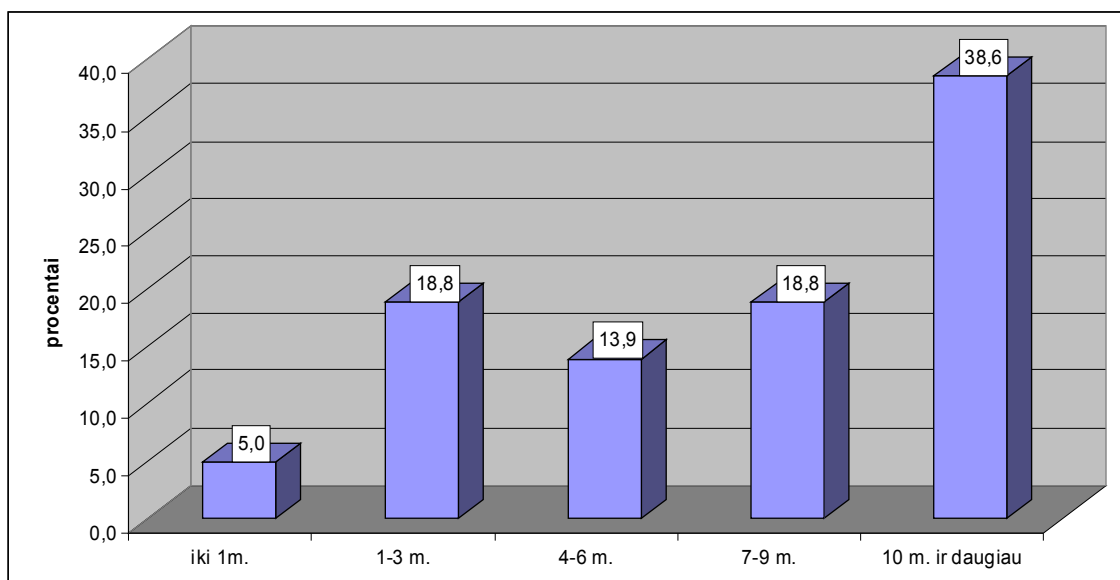
4 pav. **Globėjų pasiskirstymas pagal amžių (N=103)**

Amžius leidžia spręsti apie specialisto (darbuotojo) įgytas kompetencijas, profesinę ir asmeninę patirtį. Mūsų apklausti respondentai daugiausia yra nuo 36 m. iki 45 m. amžiaus (37,6 %), kas tik išryškina jų, kaip specialistų, brandą ir turimas kompetencijas (žr. 4 pav.). Atkreiptinas dėmesys, jog 67,3% respondentų – globėjų įgiję aukštąjį universitetinį išsilavinimą ir tik maža dalis – profesinį (10,9%) ar pagrindinį (4,0%). Tai patvirtina, jog tiriamieji turi atitinkamą kvalifikaciją ir gali kompetentingai spręsti klausimus, susijusius su globojamiems vaikams iškylančiomis problemomis (žr. 5 pav.).

5 pav. **Globėjų pasiskirstymas pagal išsilavinimą (N=103)**

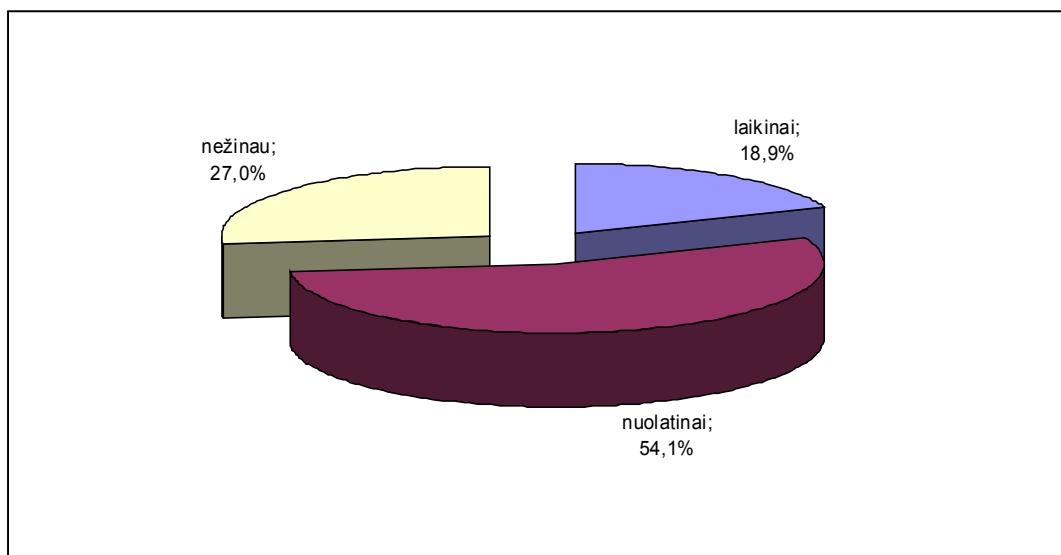
Darbo stažas leidžia apibūdinti respondentus - globėjus - turimų kompetencijų požiūriu, todėl galime kelti prielaidą, jog kuo didesnis darbo stažas, tuo daugiau specialistas turi įvairiapusių kompetencijų. Didelė dalis respondentų turi 10 metų ir didesnę darbo globos įstaigoje stažą (38,6%), 18,9% globėjų dirba globos namuose 1-3 ar 7-9 m., ir tik 5% neturi 1 metų darbo stažo (žr. 6 pav.).

6 pav. Globėjų pasiskirstymas pagal darbo stažą (N=103)

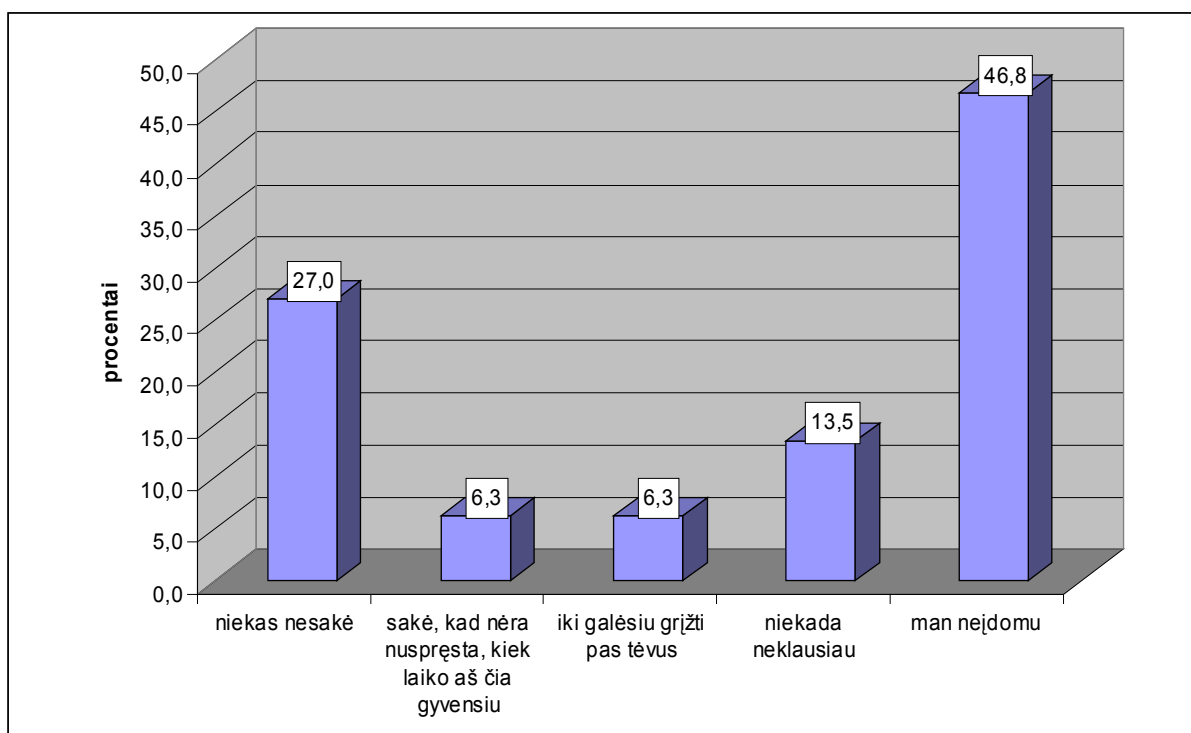
2.2. Tyrimo rezultatai

Daugiau kaip pusė tyrime dalyvavusių respondentų nurodė, jog jiems yra paskirta nuolatinė globa/ rūpyba (žr. 7 pav.). Tačiau pažymėtina, kad beveik trečdalis respondentų nesidomėjo ar nežino, kokia globos/ rūpybos forma jiems yra paskirta (27,0%).

7 pav. Globotinių pasiskirstymas pagal globos formą (N=107)

Beveik pusei tyrime dalyvavusių globojamų vaikų (46,8%) yra neįdomu jo globos (rūpybos) trukmė globos įstaigoje (žr. 8 pav.).

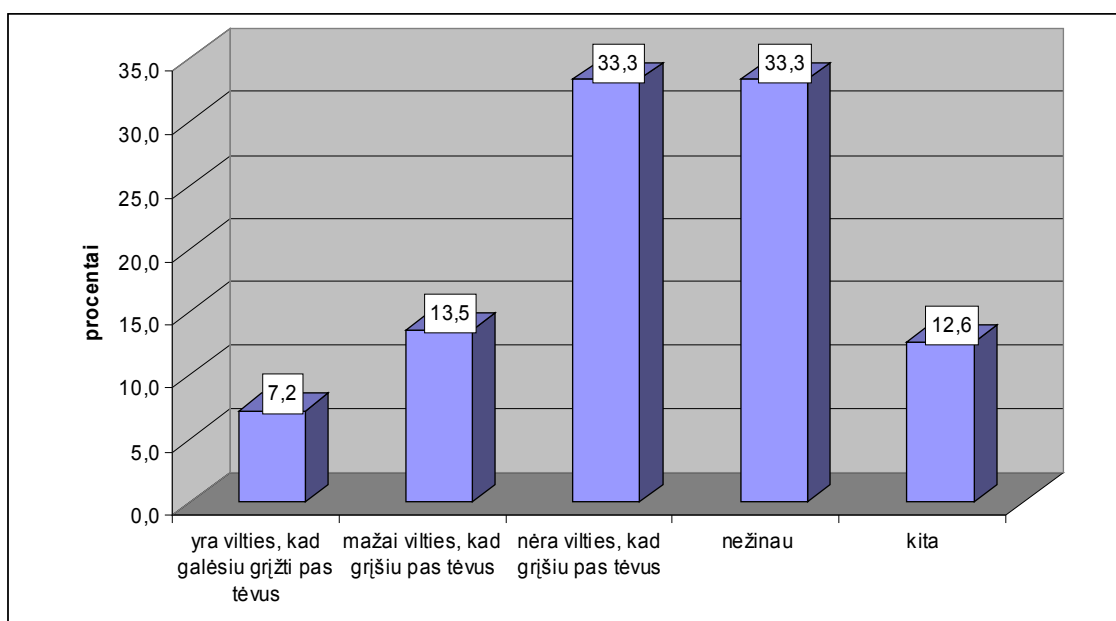

8 pav. Globos (rūpybos) trukmė globos įstaigoje (N=107)

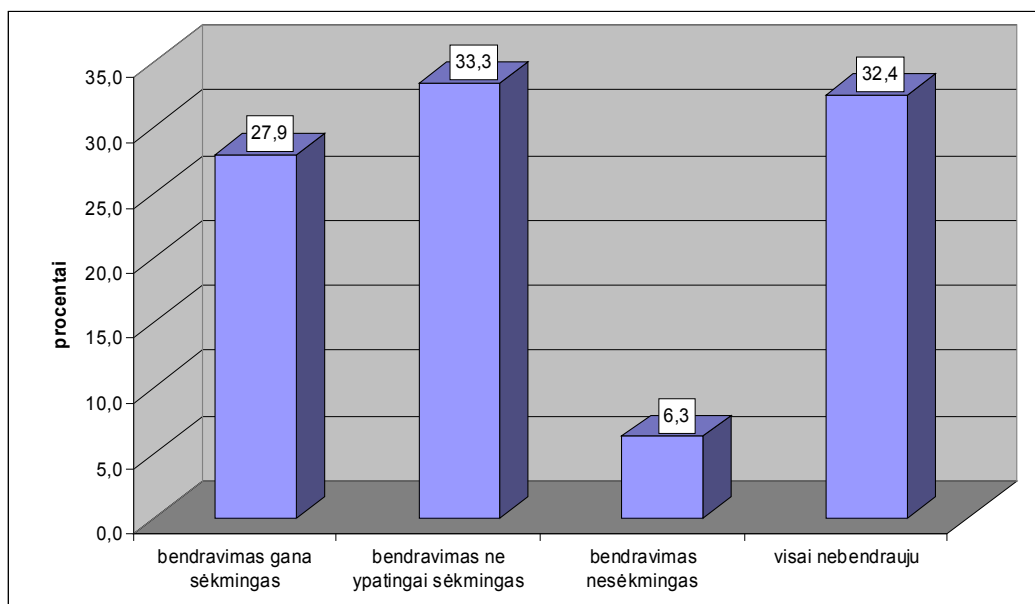
27% globojamų vaikų nežino, kiek jie bus dar globojami. Ir tik maža dalis (6,3%) apytikriai žino, kiek užtruks jų globa įstaigoje. Darytina prielaida, kad vaikams trūksta informacijos apie jų gyvenimo trukmę vaikų globos įstaigoje, apie globos formą, tuo galima teigti, kad vaikai nėra skatinami domėtis savo gyvenimu ir ateitimi.

2.2.1. Globotinių bendravimo su tėvais ir globėjais bruožai

Dauguma tyrime dalyvavusių globotinių (33,3%) teigia, jog neturi vilties grįžti pas tėvus (žr. 9 pav.). 33,3% vaikų nežino, ar yra galimybės grįžti pas tėvus arba neturi informacijos apie padėtį tėvų šeimoje. Ir tik maža dalis (7,2%) globojamų vaikų turi vilties grįžti pas tėvus. Galima daryti prielaidą, jog dalis vaikų suvokia realią situaciją savo šeimose, t.y. tėvų socialinį nesugebėjimą rūpintis vaikais ir pačiais savimi, todėl praranda viltį kada nors grįžti į “normalią” šeimą. Dalis vaikų (32,4%) neturi informacijos apie esamą situaciją tėvų šeimoje, nes su tėvais nebendrauja, ir apie jų elgesio kaitą nežino (žr. 10 pav.).

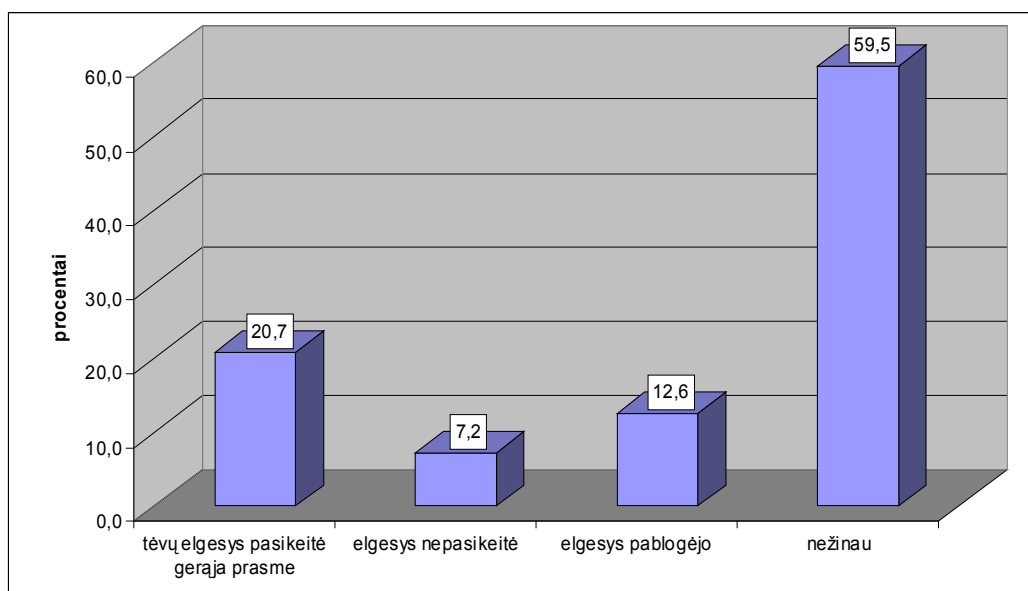

9 pav. Grįžimo pas tėvus galimybės (globotinių požiūriu) (N=107)

10 pav. **Bendravimo su tėvais sėkmingumas (globotinių požiūriu) (N=107)**

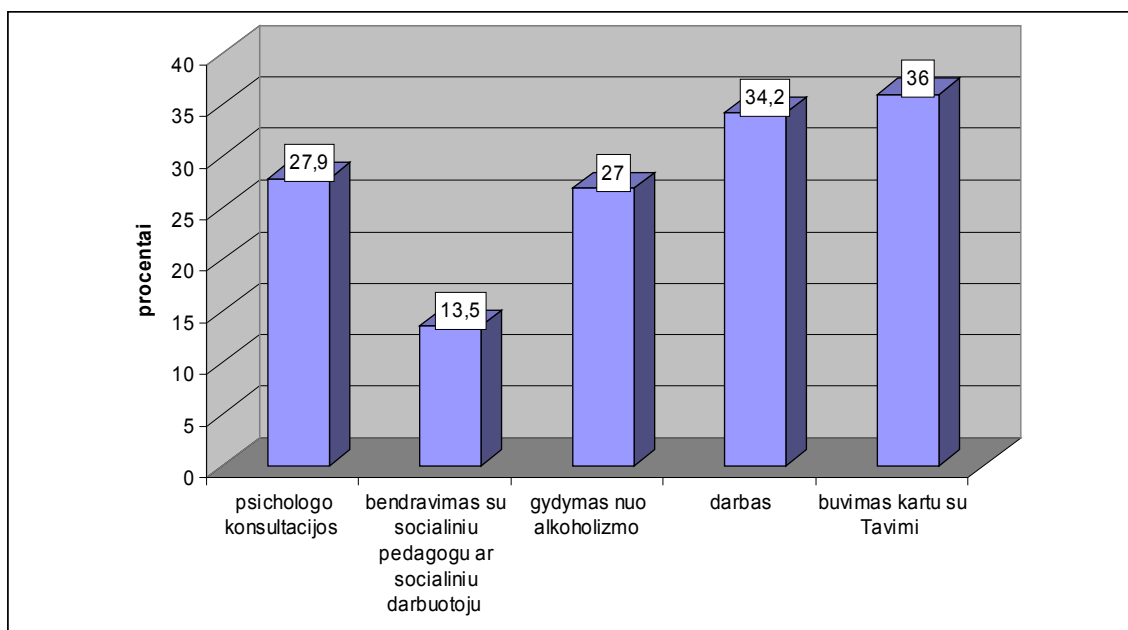
Daliai vaikų bendravimas su tėvais yra ne itin sėkmingas. Galima daryti prielaidą, jog esama globojamų vaikų situacija šeimose ne itin pasitarnauja sėkmingiems santykiams su namiškiais, t.y. dalis vaikų jaučiasi įžeisti dėl tokio tėvų elgesio jų atžvilgiu. Nors tik 27,9% globotinių bendravimą su tėvais laiko gana sėkmingu, 13 paveiksle matyti, kad 47,7% vaikų vis tiek norėtų grįžti pas tėvus.

11 pav. **Globotinių nuomonė apie tėvų elgesio pasikeitimus (N=107)**

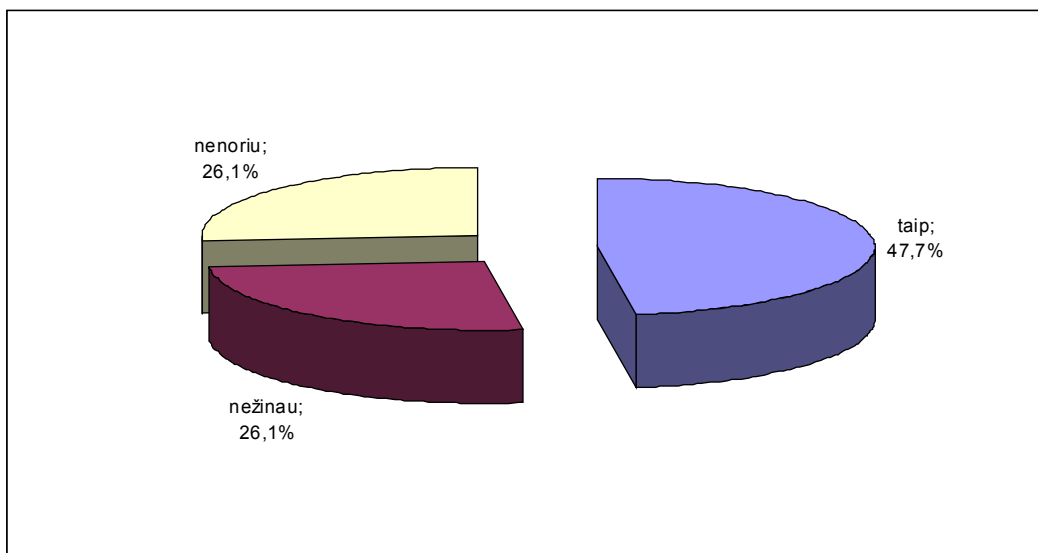
Dauguma tyrime dalyvavusių globojamų vaikų (59,5%) teigia, jog nežino, ar tėvų elgesys jiems esant globos namuose, pasikeitė (žr. 11 pav.). Tik penktadalis mano, jog tėvų elgesys pasikeitė gerąja prasme (20,7%). 12,6% vaikų nuomone, jų tėvų elgesys pablogėjo. Galima

daryti prielaidą, jog dauguma vaikų nepalaiko, nenori palaikyti ryšių su tėvais arba neturi informacijos apie tėvų gyvenimo būdą, o didžioji dalis tėvų savo ruožtu nelabai domisi savo vaikais, jų likimu, nelanko jų globos įstaigoje ir toliau gyvena asocialų gyvenimą.

12 pav. **Priemonės, reikalingos keisti tėvams (globotinių požiūriu) (N=107)**

Dauguma tyrime dalyvavusių vaikų (36%) teigia, jog būtent buvimas visai šeimai kartu išspręstų daugelį iškilusių problemų (žr. 12 pav.). Šiek tiek mažesnė dalis respondentų teigia, jog situaciją šeimoje teigiama linkme pakeistų tėvų susirastas normalus darbas (34,2%). Tuo tarpu, efektyvios pagalbos iš socialinio pedagogo ar socialinio darbuotojų tokie vaikai tikisi mažiausiai (13,5%). Galima daryti prielaidą, jog vaikai turi per mažai informacijos apie galimybę jų tėvams kreiptis į institucijas, teikiančias socialinę pagalbą ir paslaugas arba socialinių įstaigų darbas tėvų atžvilgiu, vaikų nuomone, nėra pakankamai efektyvus, kad galėtų bent iš dalies pakeisti situaciją šeimoje.

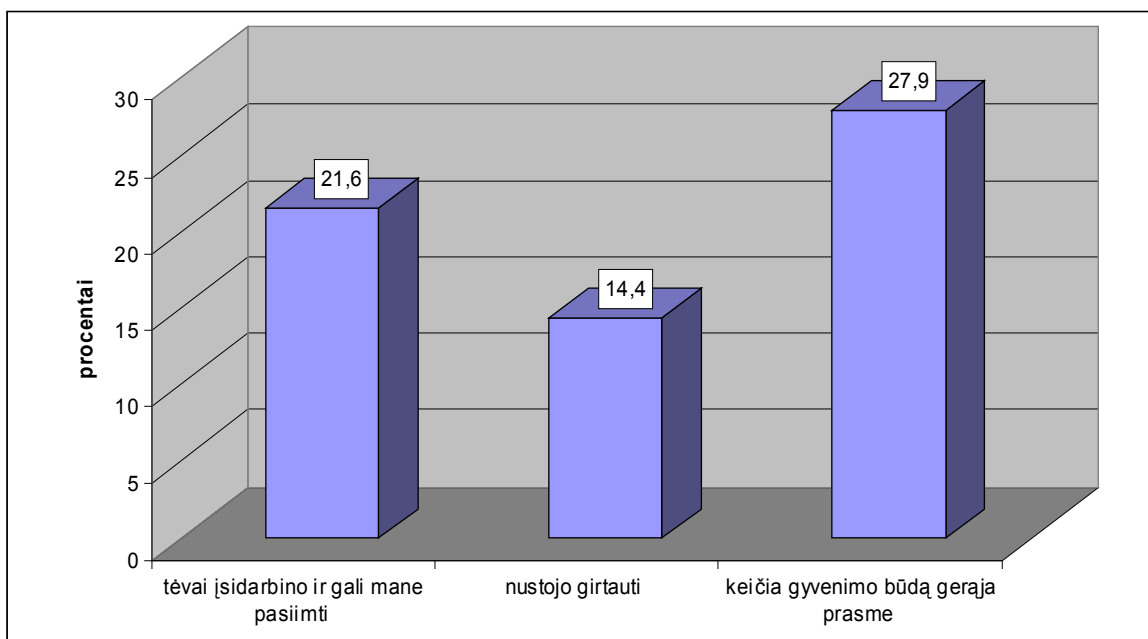

13 pav. **Vaikų noras sugrįžti pas savo tėvus** (N=107)

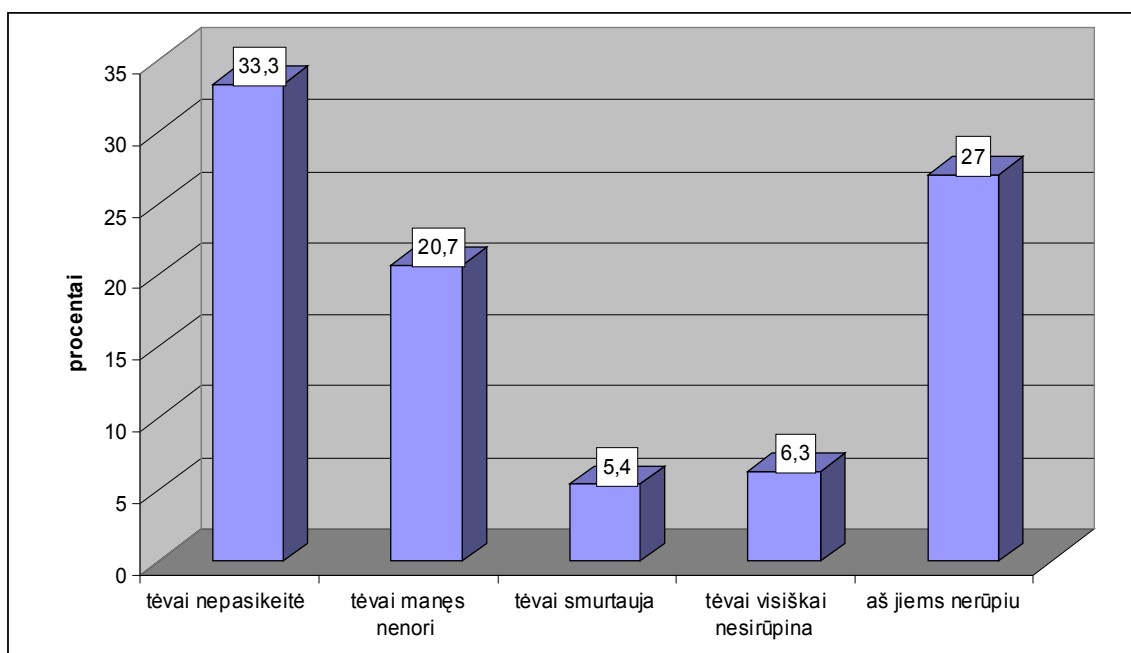
Nepaisant negatyvios situacijos daugumoje globotinių šeimų, vis dėlto beveik pusė apklaustų vaikų (47,7%) norėtų grįžti atgal į savo buvusią šeimą (žr. 13 pav.). Šiek tiek daugiau kaip penktadalis globojamų vaikų nenorėtų grįžti pas tėvus. Galima daryti prielaidą, jog dauguma vaikų, nepriklausomai nuo to, kad situacija šeimoje nepagerėjo ar net pablogėjo, vis dar ilgisi buvusios šeimos arba yra “susikūrę” šeimos modelį ir norėtų grįžti atgal pas tėvus.

Ta dalis vaikų, kurie norėtų grįžti pas tėvus, teigia (tikisi), jog jų tėvai keičia gyvenimo būdą teigiama linkme, todėl jie galėtų pasirūpinti sugražintu vaiku iš globos įstaigos (27,9%). Kaip priešastis, dėl kurių, vaikų nuomone, jie galėtų grįžti į šeimą, yra tėvų įsidarbinimas (21,6 %) ir viltis, kad tėvai nustojo girtauti (14,4%). Galima daryti prielaidą, kad, vaikų nuomone, vaikų grįžimui į šeimą paspartinti realiausios įtakos turi stabilios tėvų pajamos, gyvenimo būdo keitimas teigiama linkme ir alkoholio nebeavartojimas (žr. 14 pav.).

14 pav. **Vaikų noro grįžti pas tėvus priežastys** (N=107)

Tuo tarpu, globjamų vaikų, kurie nenori grįžti pas tėvus, nuomonės išsiskyrė (žr. 15 pav.). Dauguma tokių vaikų teigia, jog tėvai nepasikeitė (33,3%). Nemaža dalis (27%) jaučia nuoskaudą, kad jie tėvams nerūpi ar tėvai jų nenori (20,7%), todėl globjami vaikai mieliau lieka įstaigoje, kur nepatiria smurto, yra pamaitinti, aprengti bei jaučiasi saugūs.

15 pav. Vaikų nenoro grįžti pas tėvus priežastys (N=107)

Norėdami sužinoti, globotinių nuomonę apie globėjų (globos namų darbuotojų: direktoriaus,

auklėtojų ir kt.) požiūrį į juos, atlikome koreliaciją (žr. 2 lentelę).

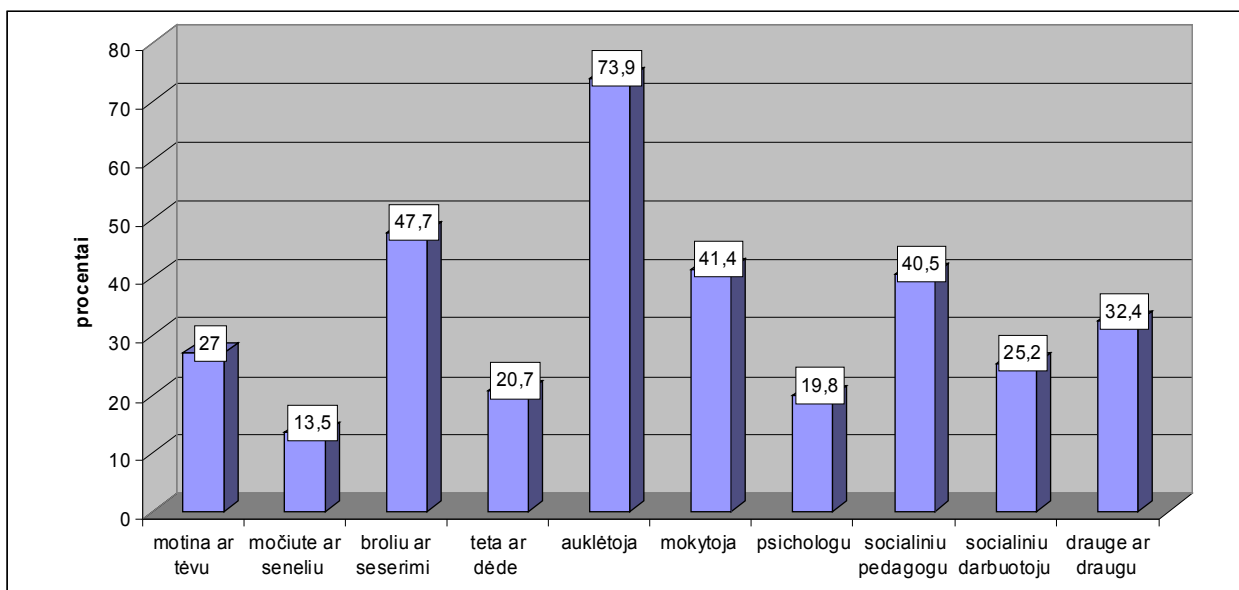
2 lentelė

Globėjų (globos namų darbuotojų: direktoriaus, auklėtojų ir kt.) požiūrio į globojamus vaikus, koreliacija (N=107)

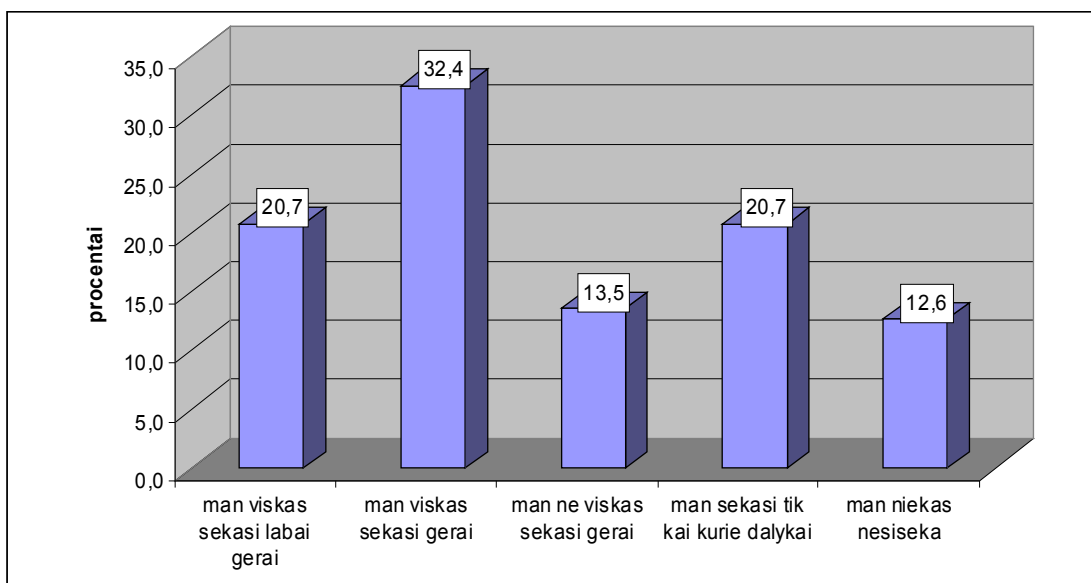
	Globėjai rūpinasi Tavimi, bet leidžia būti savarankiškam	Globėjai tariai su Tavimi dėl laisvalaikio organizavimo	Globėjai tariai su Tavimi priimdami Tau svarbius sprendimus	Globėjai prašo Tavęs, kai reikia atlikti įvairius darbus	Globėjai yra geriausi Tavo draugai	Globėjai Tavimi pasitiki
Globėjai rūpinasi	1.000	-.111	.184	.428**	-.021	.151
		.248	.053	.000	.827	.114
Globėjai tariai su	-.111	1.000	.388**	.204*	.043	-.281**
	.248		.000	.032	.651	.003
Globėjai tariai su	.184	.388**	1.000	.088	-.191*	.267**
	.053	.000		.360	.045	.005
Globėjai prašo	.428**	.204*	.088	1.000	-.140	-.298**
	.000	.032	.360		.144	.001
Globėjai yra	-.021	.043	-.191*	-.140	1.000	.016
	.827	.651	.045	.144		.869
Globėjai Tavimi	.151	-.281**	.267**	-.298**	.016	1.000
	.114	.003	.005	.001	.869	

Pateiktoje 1 lentelėje matyti vidutinis ryšys tarp „Globėjai prašo Tavęs, kai reikia atlikti įvairius darbus“ ir „Globėjai rūpinasi Tavimi, bet leidžia būti savarankiškam“ (0.428). Vidutinis ryšys nustatytas ir tarp „Globėjai tariai su Tavimi priimdami Tau svarbius sprendimus“ ir „Globėjai rūpinasi Tavimi, bet leidžia būti savarankiškam“ (0.388). Silpnas ryšys arba jo nėra nustatytas tarp „Globėjai Tavimi pasitiki“ ir „Globėjai yra geriausi Tavo draugai“ (0,016), tarp „Globėjai yra geriausi Tavo draugai“ ir „Globėjai rūpinasi Tavimi, bet leidžia būti savarankiškam“ (-0,021). Galima daryti prielaidą, jog, globotinių nuomone, globėjai bendraudami su jais leidžia jiems pasijusti savarankiškiems, tariai su jais priimdami sprendimą, tačiau vaikai ne visada pasitiki globėjais ir retas globėją laiko geriausiu savo draugu.

16 pav. **Žmonės, kuriais vaikai pasitiki** (N=107)

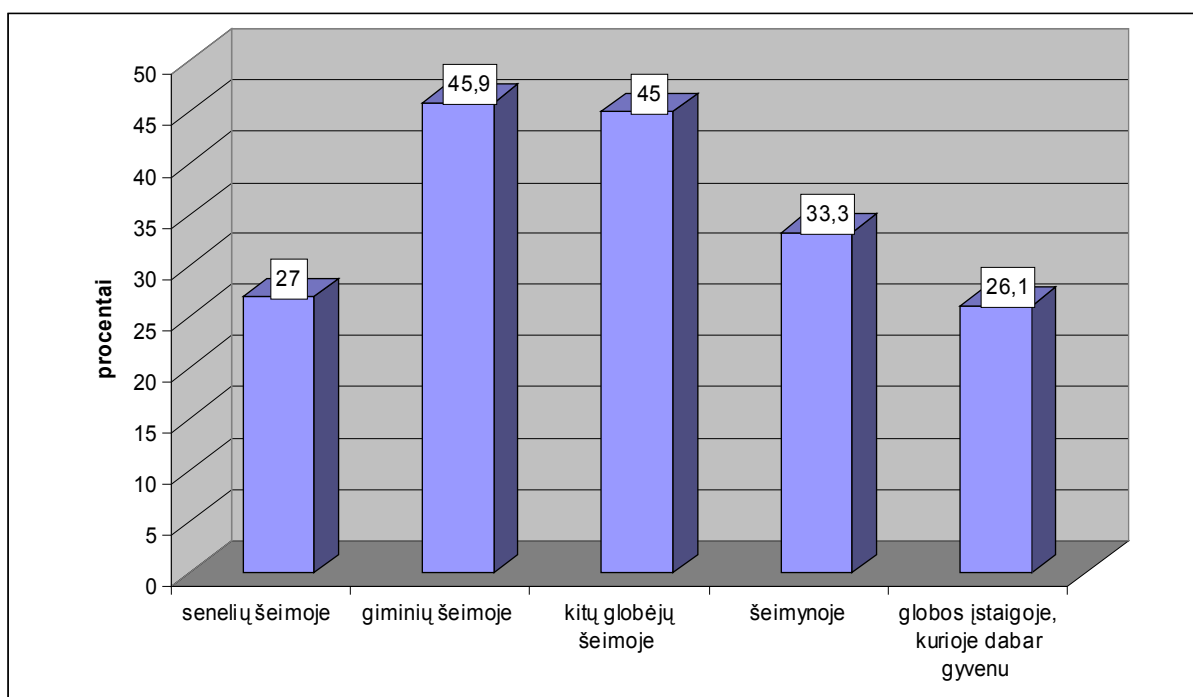

Aptariant vaikų pasitikėjimą žmonėmis (žr. 16 pav.), vėl atsiskleidžia tendencija, kad dauguma vaikų pasitiki asmenimis, esančiais globos įstaigoje: savo grupės ar šeimos auklėtoju (73,9%), broliais, seserimis (47,7%), dažniausiai globojamais toje pačioje globos institucijoje, mokytojais (41,4%), socialiniais pedagogais (40,5%) ir kt. Mažiausiai pasitiki seneliais (13,5%) ir psichologais (19,8%). Mažas pasitikėjimo lygis psichologu galimas dėl to, jog vaikų globos įstaigose psichologo arba nėra, arba jis dirba tik pusę etato ir ateina į įstaigą keletą kartų per savaitę po kelias valandas. Žinoma, per tokį trumpą laiką neįmanoma užmegzti atviresnio kontakto su vaiku, bendraujama dažniausiai formaliai, nors kvalifikuotų specialistų pagalba globojamam vaikui reikalinga nuolat.

17 pav. **Vaiko savivertė** (N=107)

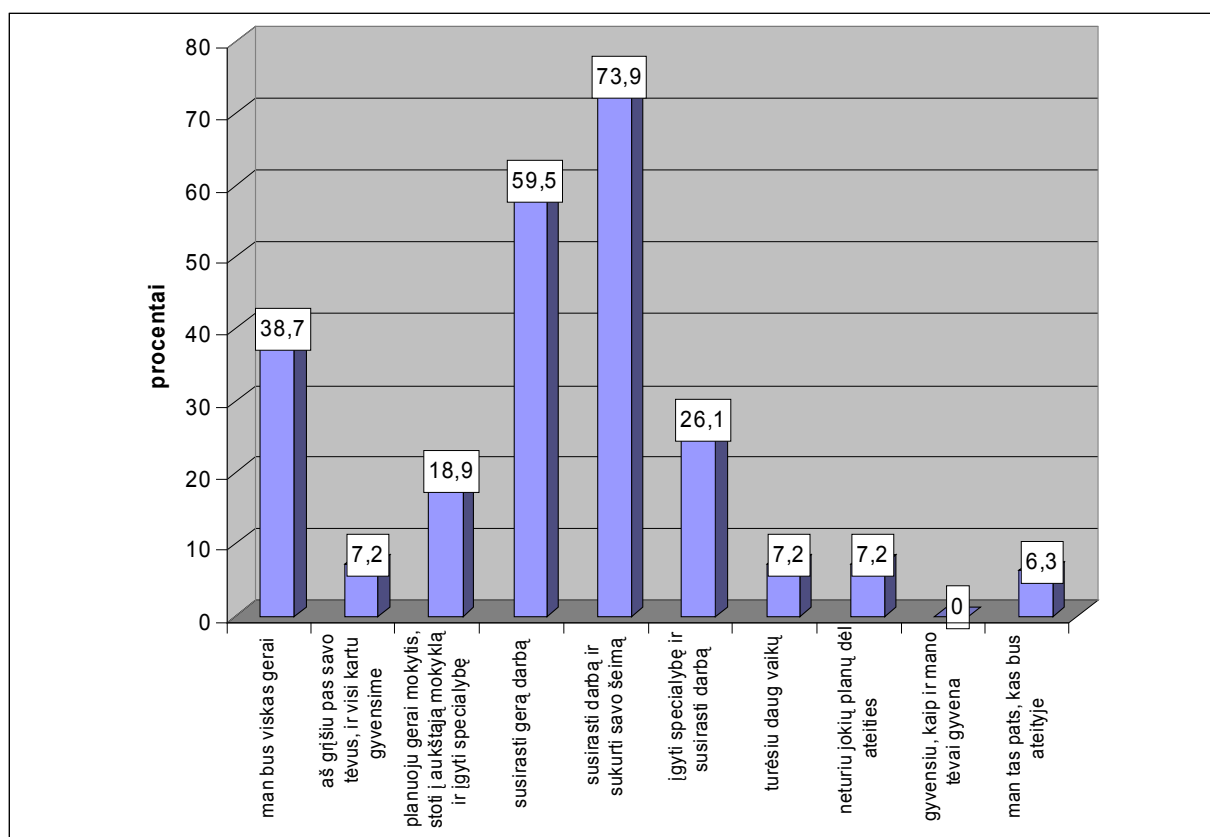
Daugiau nei pusei globojamų vaikų gyvenimas globos įstaigoje, jų nuomone, sekasi arba gerai (32,4%), arba labai gerai (20,7%) (žr. 17 pav.). Tačiau mažiau nei pusei vaikų sekasi tik kai kurie dalykai (20,7%), ne viskas sekasi gerai (13,5%) arba, jų nuomone, nesiseka niekas (12,6%). Darytina prielaida, kad nors dalis vaikų globos įstaigoje jaučiasi saugūs, nestokoja draugų ir darbuotojų dėmesio, 12,6% globojamų vaikų globos įstaigose jaučiasi nesaugūs, atstumti ir nesuprasti. Akivaizdu, kad beveik pusei globotinių yra reikalingas didesnis ne tik globos įstaigų darbuotojų, bet ir atitinkamų specialistų dėmesys ir pagalba.

18 pav. **Globotinių pasiskirstymas pagal pageidaujamą gyventi vietą** (N=107)

Domėtasi ir vieta, kurioje globotiniai norėtų gyventi (žr. 18 pav.). Dauguma vaikų, jeigu būtų galimybė, norėtų gyventi savo giminių šeimoje (45,9%). Šiek tiek mažesnė dalis vaikų norėtų gyventi kitų globėjų šeimoje (45%). Galima daryti prielaidą, jog tokie vaikai vis dėlto norėtų gyventi šeimoje, nebūtinai savoje. Likti globos įstaigose pareiškia norą tik ketvirtadalis respondentų. Vadinasi, šeimoje vaikai tikisi didesnio dėmesio iš globėjų, būti suprastiems ir labiau mylimiems.

Kalbant apie tai, kokias vaikų globos namų ugdytiniai įsivaizduoja ateities perspektyvas (žr. 19 pav.), pabrėžtina, kad dauguma tikisi susirasti gerą darbą ir sukurti savo šeimą (73,9%).

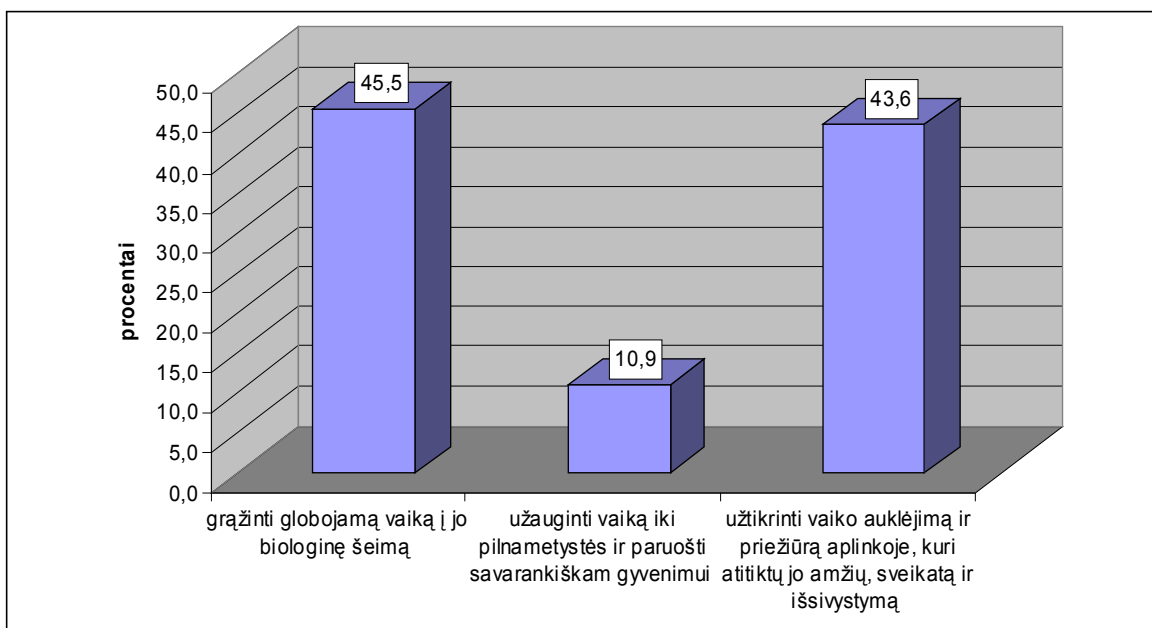
19 pav. **Vaikų ateities vaizdiniai** (N=107)

59,5% globotinių savo ateitį sieja gero darbo susiradimu, 26,1% – su specialybės įgijimu ir darbo susiradimu. 38,7% teigia apibendrintai – „man viskas bus gerai“. Nors 7,2% vaikų mano grįšiantys gyventi pas savo tėvus, nė vienas vaikas nenorėtų sekti savo tėvų pėdomis ir gyventi jų pavyzdžiu. Galima daryti prielaidą, jog tokie vaikai turi ateities viziją gyventi geriau už savo tėvus, turėti normalią savo šeimą ir dirbti gerai apmokamą darbą. Tėvų pasirinktas gyvenimo būdas tokių vaikų nevilioja greičiausiai dėl to, jog jie patys turi patirties, kaip yra sunku gyventi be tėvų šilumos. Pažymėtina, kad nedidelės dalies vaikų teigimas, kad jie neturi jokių ateities

planų (7,2%) arba kad jiems tas pats, kas bus ateityje (6,3%), rodo šių vaikų abejingumą sau, žemą savivertę, o tai vėlgi įpareigoję suklasti globos įstaigų ir kitų institucijų darbuotojus, kad šiems vaikams yra reikalingas didesnis dėmesys ir specialistų pagalba.

2.2.2. Vaiko globėjo veiklos pobūdis

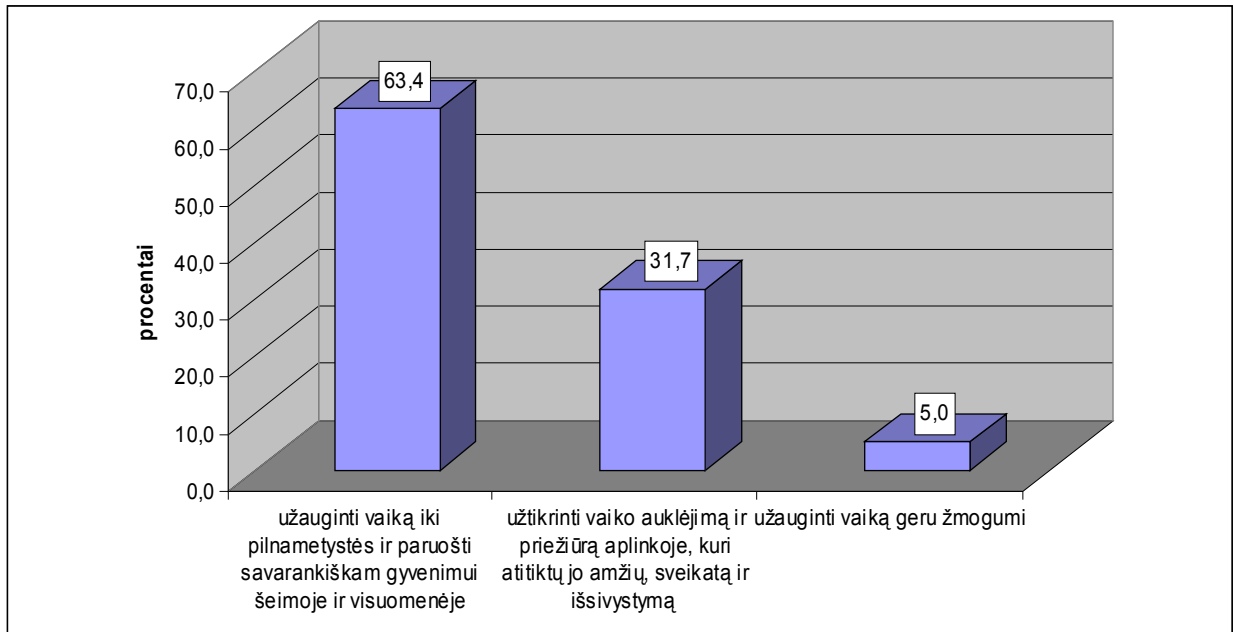
Paanalizuosime globėjų asmeninių tikslų svarbumą laikinai globojant vaikus (žr 20 pav.).

20 pav. Asmeninių tikslų globojant laikinai vaikus, svarbumas (N=103)

Dauguma respondentų yra susipažinę su laikinosios globos tikslais ir teisingai kelia asmeninius tikslus, todėl 45,5% respondentų yra linkę gražinti globojamus vaikus į biologinę šeimą. Šiek tiek mažiau globėjų (43,6%) yra įsitikinę, jog vaiko auklėjimą ir priežiūrą reikia užtikrinti pagal jo amžių, esamą sveikatą ir išsivystymą.

Kalbant apie globėjų asmeninius tikslus nuolatinei globojant vaikus, išryškėja globėjų noras užauginti vaiką iki pilnametystės ir paruošti savarankiškam gyvenimui šeimoje ir visuomenėje (63,4%). (žr. 21 pav.). 31,7% globėjų teigė, jog jiems svarbu užtikrinti vaiko priežiūrą ir auklėjimą.

21 pav. Asmeninių tikslų globojant nuolatinei vaikui, svarbumas (N=103)

Ir tik labai maža dalis globėjų (5%) norėtų užauginti vaiką geru žmogumi. Nors būtų galima daryti prielaidą, jog globėjams svarbiausias uždavinys yra užauginti globojamą vaiką savarankišku žmogumi neatsižvelgiant į jo gerųjų savybių ugdymą, tačiau žinant, kad nuolatinės globos tikslas yra paruošti vaiką savarankiškai gyventi, manytina, kad dauguma globėjų neatsieja gerumo sąvokos nuo „vaiko užauginimo iki pilnametystės ir paruošimo savarankiškai gyventi“.

Atliksime priemonių efektyvumo sprendžiant įvairias su globojamu vaiku (-ais) susijusias situacijas faktoringę analizę ir nustatysime faktoringę svorį L, KMO ir aprašomąją sklaidą (žr. 3 lentelę).

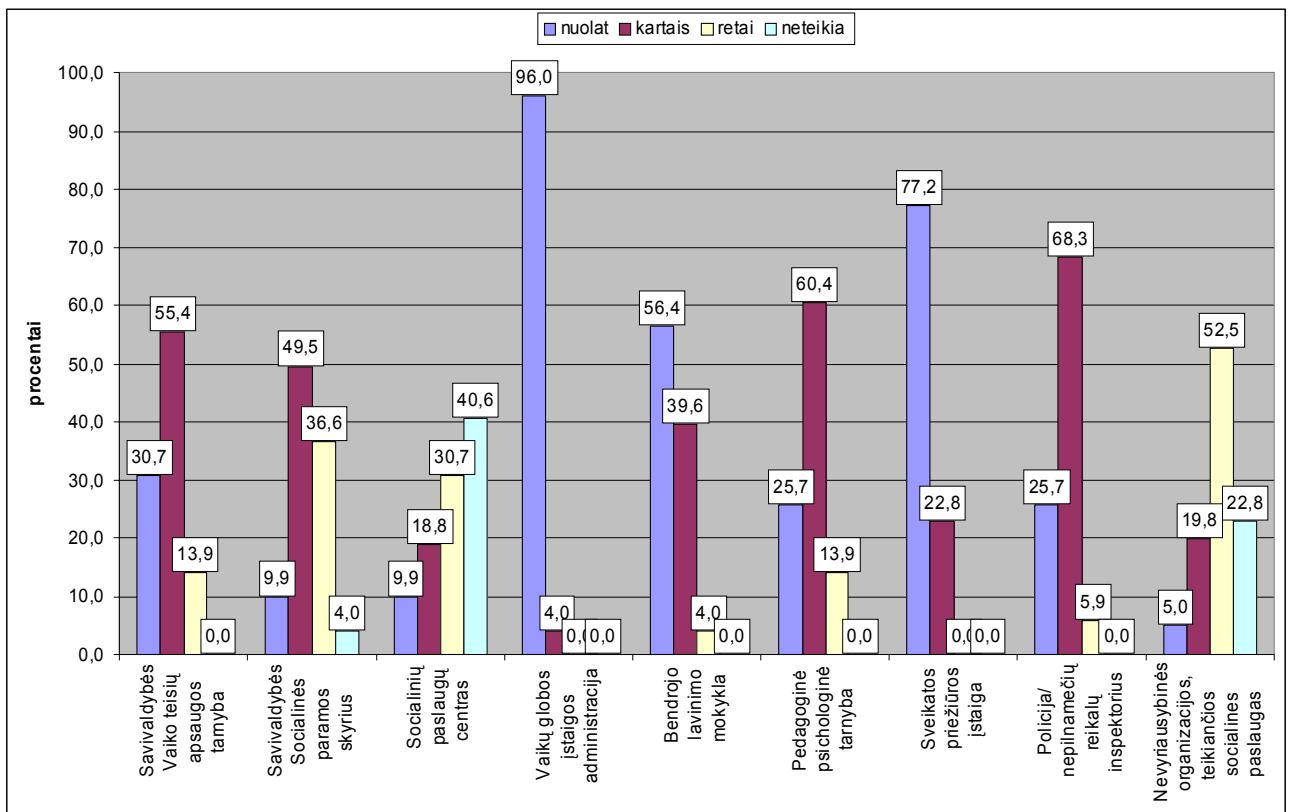
Kiekvienos priemonės efektyvumo (globėjų požiūriu) sprendžiant įvairias su globojamu vaiku susijusias situacijas įvertinimų faktorinė analizė (N=103)

Faktoriai	Faktorinis svoris, L	Aprašomoji sklaida, %	KMO
Vaiko užimtumas bei specialistų pagalba kuriant aplinką			0,65
Vaiko užimtumas sportine, menine ar kita veikla	.891	27,2	
Šeimos aplinkos kūrimas	.876		
Psichologo ir kitų specialistų pagalba	.839		
Meilė vaikui	.814		
Dienotvarkė, švenčių organizavimas			
Griežta dienotvarkė	.917	18,5	
Buvimas kartu	.716		
Gimtadienių, vakarelių, išvykų ir t. t. organizavimas	.657		
Savarankiškumas, namų ruoša, pokalbiai			
Nuoširdūs pokalbiai su globojamu vaiku	.870	15,8	
Įtraukimas į namų ruošos darbus	.770		
Suteikimas vaikui „laisvės“, savarankiškumo, nepažeidžiant nustatytos tvarkos	.675		
Psichologinės bausmės ir pamokymai			
Psichologinė (emocinė) bausmė	.897	11,2	
Vaiko mokymas apie jo teises ir pareigas	.670		
Fizinės bausmės ir pinigai			
Fizinė bausmė	.791	11,1	
Dienpinių davimas	.734		

Visų kintamųjų ir ekstrahuotų faktorių koreliacijos koeficientai didesni už 0,5. Tai liudija apie stiprų tarpusavio ryšį. Aprašomoji sklaida taip pat liudija, kad gauti faktoriai atspindi matuojamus požymius.

Išsiskyrė tokios kiekvienos priemonės efektyvumo sprendžiant įvairias su globojamu vaiku (-ais) susijusias situacijas įvertinimų faktorių grupės: „Vaiko užimtumas bei specialistų pagalba kuriant aplinką“, „Dienotvarkė, švenčių organizavimas“, „Savarankiškumas, namų ruoša, pokalbiai“, „Psichologinės bausmės ir pamokymai“, „Fizinės bausmės ir pinigai“.

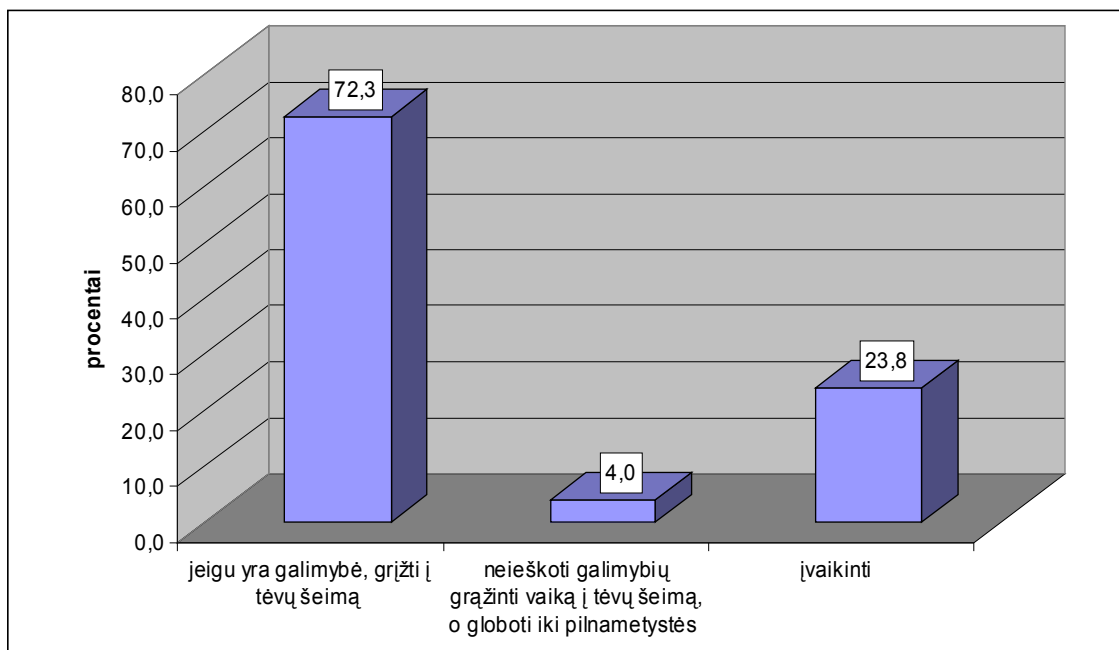
Galima daryti prielaidą, labiausiai dėmesį globėjai skirtų vaiko užimtumui gerinti, šeimos teigiamos aplinkos kūrimui bei specialistų, dirbančių su vaikais kompetencijos plėtojimui.

22 pav. **Institucijų specialistų teikiamos pagalbos ir paramos globojant vaikus reikšmingumas (globėjų požiūriu) (N=103)**

Globėjai taip įvertino įvairių institucijų teikiamos pagalbos ir paramos globojant vaikus reikšmingumą (22 pav.). Dauguma respondentų teigia, jog didžiausios paramos sulaukia iš vaikų globos namų įstaigų administracijos (96,0%). Šiek tiek mažiau – iš Sveikatos priežiūros įstaigos (68,3%). Ir tik 5,0% globėjų pagalbos sulaukia iš nevyriausybinių organizacijų, teikiančių socialines paslaugas. Tuo tarpu, globėjų nuomone, socialinių paslaugų centrai jiems neteikia jokios paramos ar pagalbos (40,6%). Akcentuotina, kad 55,4% globėjų teigė, jog VTAT kartais suteikia atitinkamą pagalbą vaikų globos įstaigai, 30,4% – kad nuolat.

Globėjai taip pat nurodė pagalbos tobulinimo globojamam vaikui būdų efektyvumą (žr. 23 pav.)

23 pav. Pagalbos globojamam vaikui būdai (N=103)

Dauguma globėjų (72,3%) mano, jog jų globojamam vaikui geriausia ieškoti galimybių grįžti į tėvų šeimą. Beveik penktadalis tiriamųjų (23,8%) mano, jog įvaikinimas labiausiai atitiktų globojamo vaiko interesus. Galima daryti prielaidą, jog geriausia, globėjų nuomone, vaikus grąžinti į biologinę šeimą, į įprastą socialinę aplinką. Tam, kad vaikas sugrįžtų į savo biologinę šeimą, reikia, kad išnyktų priežastys, dėl kurių vaikas buvo apgyvendintas vaikų globos įstaigoje. Tačiau, kol vaikas gyvena vaikų globos namuose, jam turėtų būti suteikta visa įmanoma parama, pagalba ir paslaugos, todėl pasidomėjome globėjų nuomone apie priemonių efektyvumą gerinant pagalbos globojamam vaikui organizavimo kokybę vaikų globos įstaigoje ir už jos ribų. Tuo tikslu atlikome faktorinę analizę ir nustatėme faktorinį svorį L, KMO ir aprašomąją sklaidą (žr. 4 lentelę).

Priemonių efektyvumo gerinant pagalbos globojamam vaikui organizavimo kokybę vaikų globos įstaigoje faktoriinė analizė (N=103)

Faktoriai	Faktorinis svoris, L	Aprašomoji sklaida, %	KMO
Specialistų pagalba			0,76
Organizuoti specialistų (psichologo, psichoterapeuto, soc. pedagogo) konsultacijas vaikui, jeigu tokios pagalbos jam reikia	.929	30,0	
Dirbti socialinį darbą su globojamu vaiku ir jo šeima	.870		
Didinti galimybes lavinti globojamo vaiko gebėjimus	.862		
Materialinis darbuotojų, dirbančių su vaiku globos institucijose, skatinimas, atlyginimų didinimas	.740		
Taikyti ugdymo programas vaikui, atsižvelgiant į jo amžių ir poreikius	.596		
Materialinio gerbūvio gerinimas			
Didesnių lėšų skyrimas vaikui išlaikyti įstaigoje	.972	20,2	
Vaikų globos įstaigos materialinio gerbūvio gerinimas	.899		
Laisvalaikis bei globos namų mikroklimatas			
Tinkamai organizuoti vaiko laisvalaikį	.908	16,7	
Kurti ir išlaikyti gerą mikroklimatą vaikų globos įstaigoje	.676		
Tobulinti darbuotojų, dirbančių su vaiku globos institucijose, kvalifikaciją	.625		
Globos namų struktūros kaita			
Sumažinti globojamų vaikų skaičių grupėse	.822	15,8	
Tiesiogiai su vaikais dirbančių darbuotojų skaičiaus didinimas	.747		

Visų kintamųjų ir ekstrahuotų faktorių koreliacijos koeficientai didesni už 0,5. Tai liudija apie stiprų tarpusavio ryšį. Aprašomoji sklaida taip pat liudija, kad gauti faktoriai atspindi matuojamus požymius.

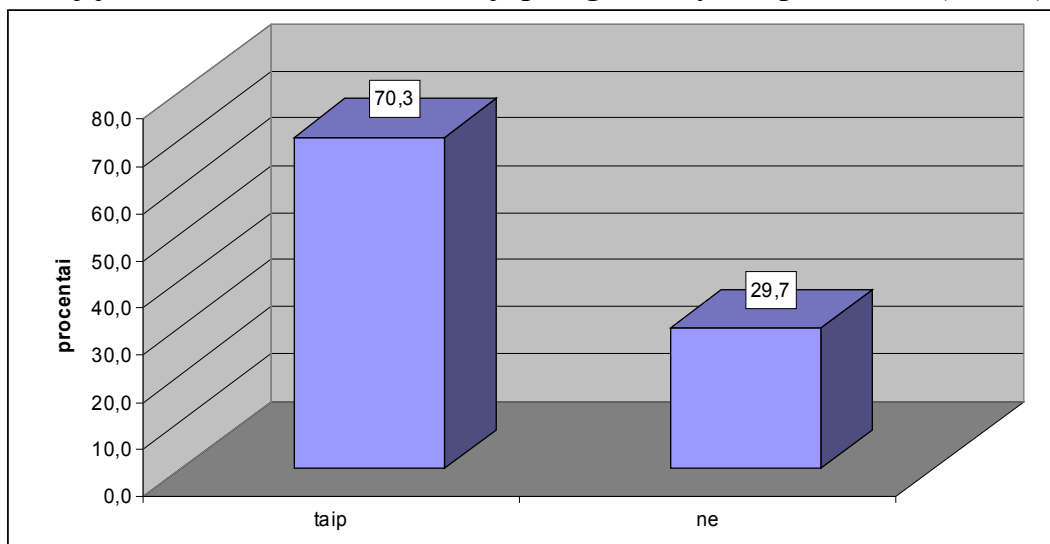
Išsiskyrė tokios priemonių efektyvumo gerinant pagalbos globojamam vaikui organizavimo kokybę vaikų globos įstaigoje faktorių grupės: „Specialistų pagalba“, „Materialinio gerbūvio gerinimas“, „Laisvalaikis bei globos namų mikroklimatas“, „Globos namų struktūros kaita“.

Galima daryti prielaidą, kad, globėjų nuomone, svarbiausi veiksniai, sudarantys galimybę vaikui gerai jaustis vaikų globos įstaigoje, efektyvinantys vaikų globos namų darbą yra kompetentinga specialistų pagalba vaikui ir jo šeimai, galimybių lavinti globojamo vaiko gebėjimus didinimas bei globos namų materialinės gerovės stiprinimas.

2.2.3. Globėjų ir globotinių bendradarbiavimas ir bendradarbiavimas su Vaiko teisių apsaugos tarnyba

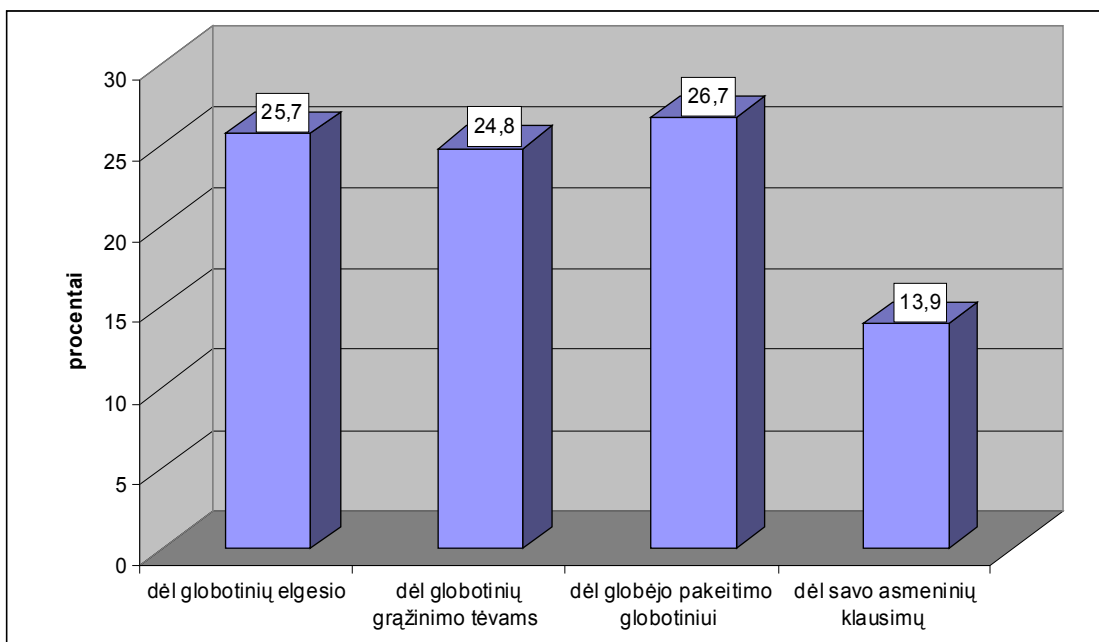
Daugumai tyrime dalyvavusių respondentų - globėjų yra tekę bendrauti su Vaiko teisių apsaugos tarnybos specialistais (70,3%) (žr. 24 pav.).

24 pav. **Globėjų bendravimas su Vaiko teisių apsaugos tarnybos specialistais (N=103)**

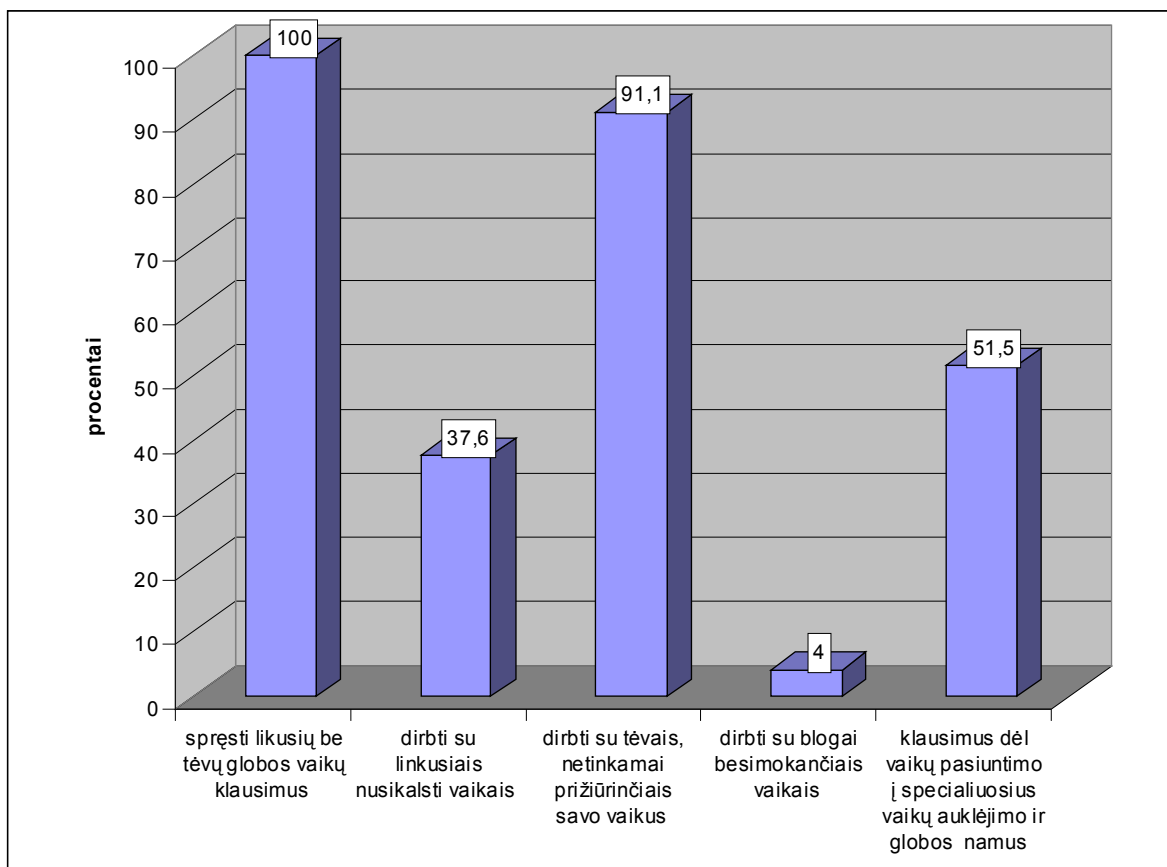
Galima daryti prielaidą, jog globėjai bendrauja su Vaiko teisių apsaugos specialistais bei priima jų siūlomą pagalbą. Pasidomėjome, kokias problemas respondentams yra tekę spręsti drauge su VTAT.

25 pav. **Klausimai, kuriais globėjai yra kreipęsi į Vaiko teisių apsaugos tarnybą (N=103)**

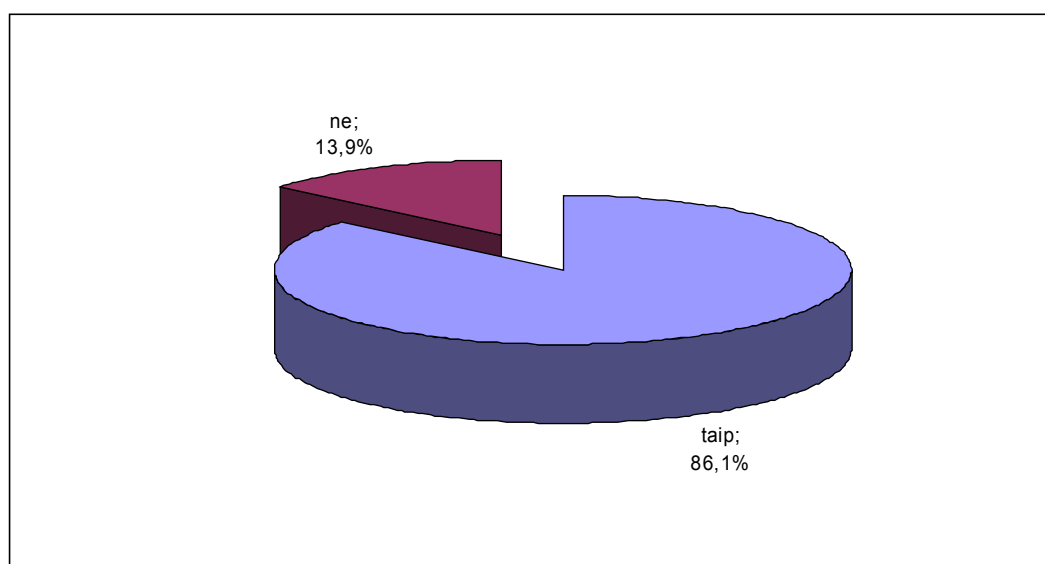

Dažniausiai globėjai bendradarbiauja su Vaiko teisių apsaugos tarnyba dėl globėjo pakeitimo vaikui (26,7%). Tai įvyksta dėl vaiko perkėlimo į kitą globos įstaigą, šeimos, norinčios globoti vaiką, atsiradimo ir kt. Dėl globotinių netinkamo elgesio su VTAT yra bendravę 25,7% respondentų. Nemaža dalis (24,8%) su VTAT sprendė globotinių grąžinimo tėvams klausimus. Mažiausia dalis (13,9%) į VTAT kreipėsi savo asmeniniais klausimais.

Tyrime dalyvavę respondentai (globos įstaigų darbuotojai) gana tiksliai nusakė Vaiko teisių apsaugos tarnybos pagrindines funkcijas (žr. 26 pav): visi tyrime dalyvavę globėjai teigia, jog pagrindinė Vaiko teisių apsaugos skyriaus specialistų funkcija yra spręsti likusių be tėvų globos vaikų klausimus. Daugumos (91,1%) respondentų nuomone VTAT dirba ir su tėvais, netinkamai prižiūrinčiais savo vaikus. Ir tik 4% respondentų teigia, jog į specialistų funkcijas turi įeiti ir darbas su blogai besimokančiais vaikais. Galima daryti prielaidą, jog globėjai VTAT specialistų funkcijas žino ir nusako gana tiksliai. Darytina prielaida, jog kilus problemoms, klausimams, globėjai kreiptųsi į VTAT tiksliai žinodami, kokiais klausimais gaus atitinkamą informaciją ir pagalbą.

26 pav. Vaiko teisių apsaugos funkcijos (globėjų požiūriu) (N=103)

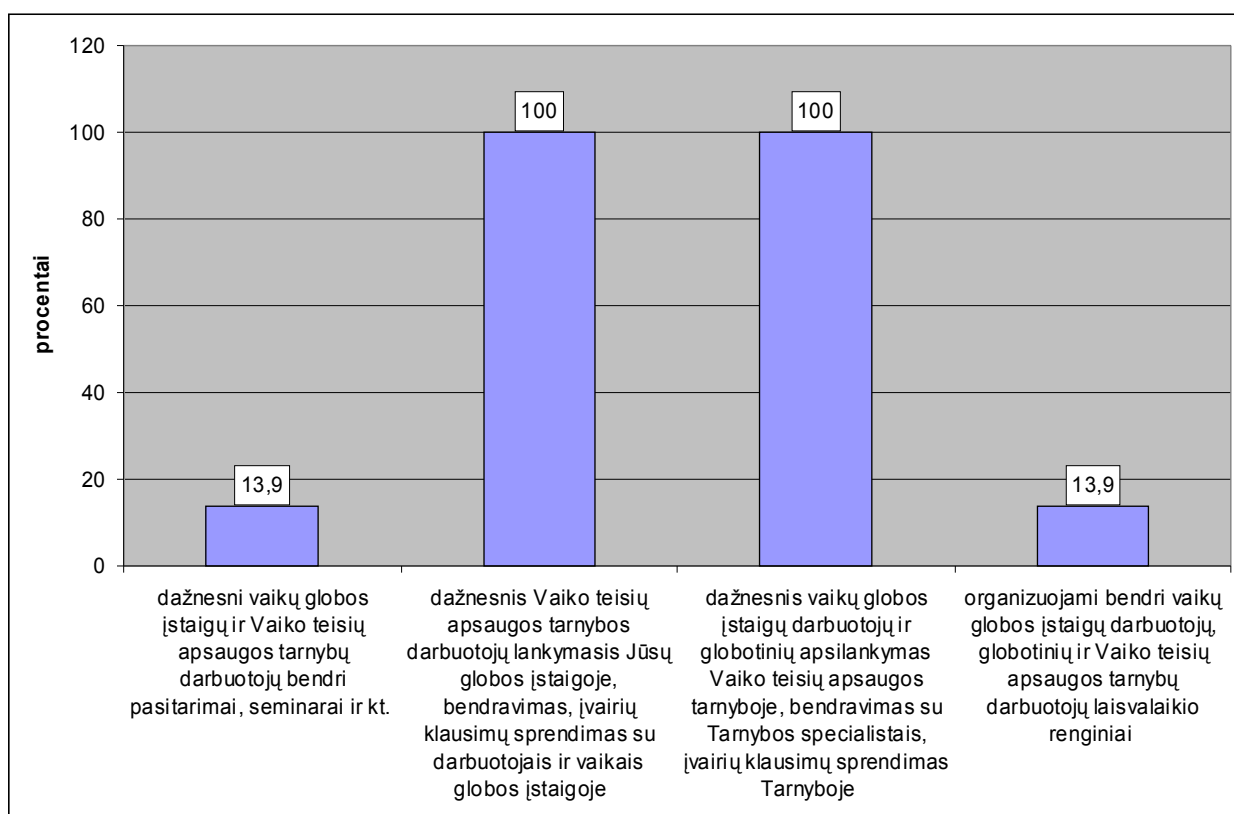

27 pav. Vaikų globos įstaigos bendradarbiavimo kokybė su VTAT (globėjų požiūriu)

(N=103)

Buvo domėtasi, ar, globėjo nuomone, jų globos įstaiga pakankamai glaudžiai bendradarbiauja su VTAT (žr. 27 pav). Nors dauguma respondentų (86,1%) teigė, jog su VTAT

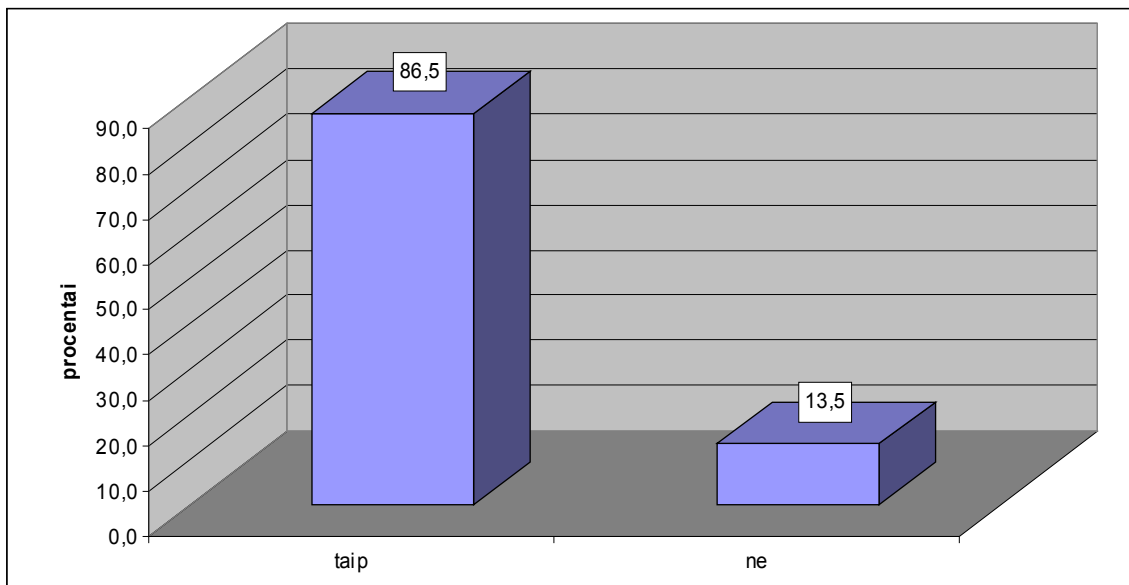
bendradarbiauja, tačiau norėtų dar glaudesnio bendravimo (žr. 28 pav).

28 pav. **Bendradarbiavimo su VTAT kokybės gerinimo būdai (globėjų požiūriu) (N=103)**

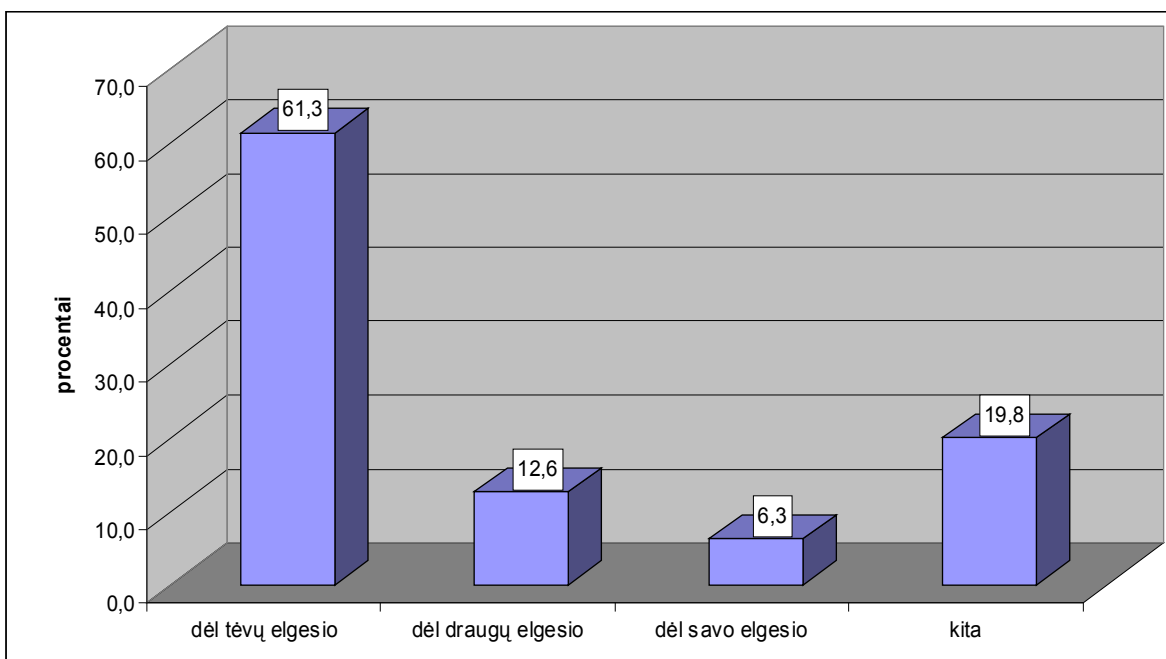
Dauguma globėjų pageidauja dažnesnio vaiko teisių apsaugos skyriaus specialistų apsilankymo globos įstaigoje. Galima daryti prielaidą, jog globėjai tikisi problemų su globotiniais sprendimų per dažnesnį VTAT specialistų apsilankymą globos įstaigose. Tokios pat įtakos tikisi ir sprendžiant iškilusias problemas Vaiko teisių apsaugos tarnyboje.

Aptarsime globotinių žinias ir jų bendravimo galimybes su Vaiko teisių apsaugos tarnyba. Iš 29 paveikslo matyti, kad daugumai vaikų (86,5%) bent kartą yra tekę bendrauti su VTAT specialistais. Ir tik 13,5 % nėra bendravę su VTAT specialistais.

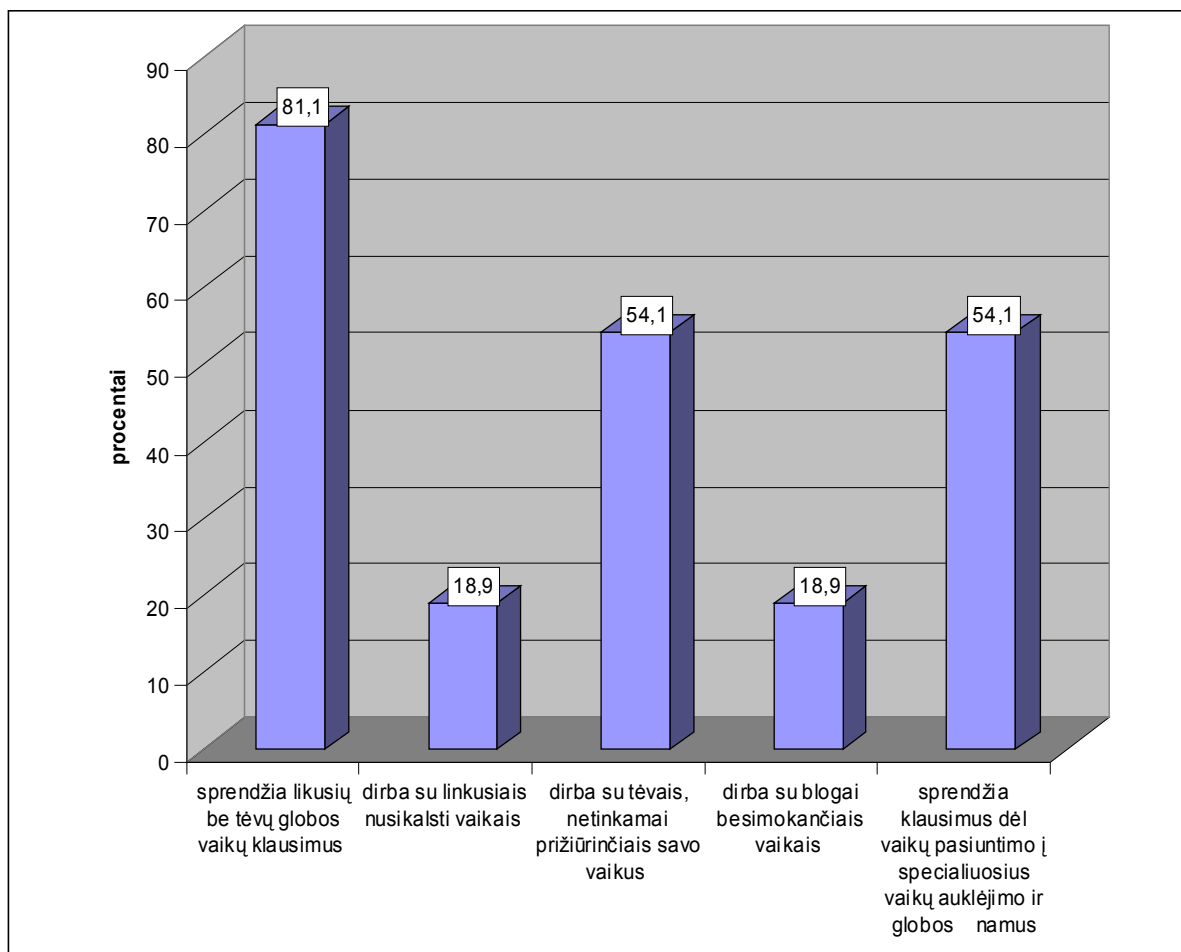
29 pav. **Vaikų bendravimo su Vaiko teisių apsaugos tarnybos specialistais atvejai (N=107)**

Vaikai nusako įvairias bendravimo su VTAT specialistais priežastis: dažniausios – dėl tėvų elgesio (61,3%). Ir tik 6,3 % vaikams yra tekę bendrauti su VTAT specialistais dėl jų pačių elgesio (žr. 30 pav).

30 pav. **Globotinių bendravimo su VTAT specialistais priežastys (N=107)**

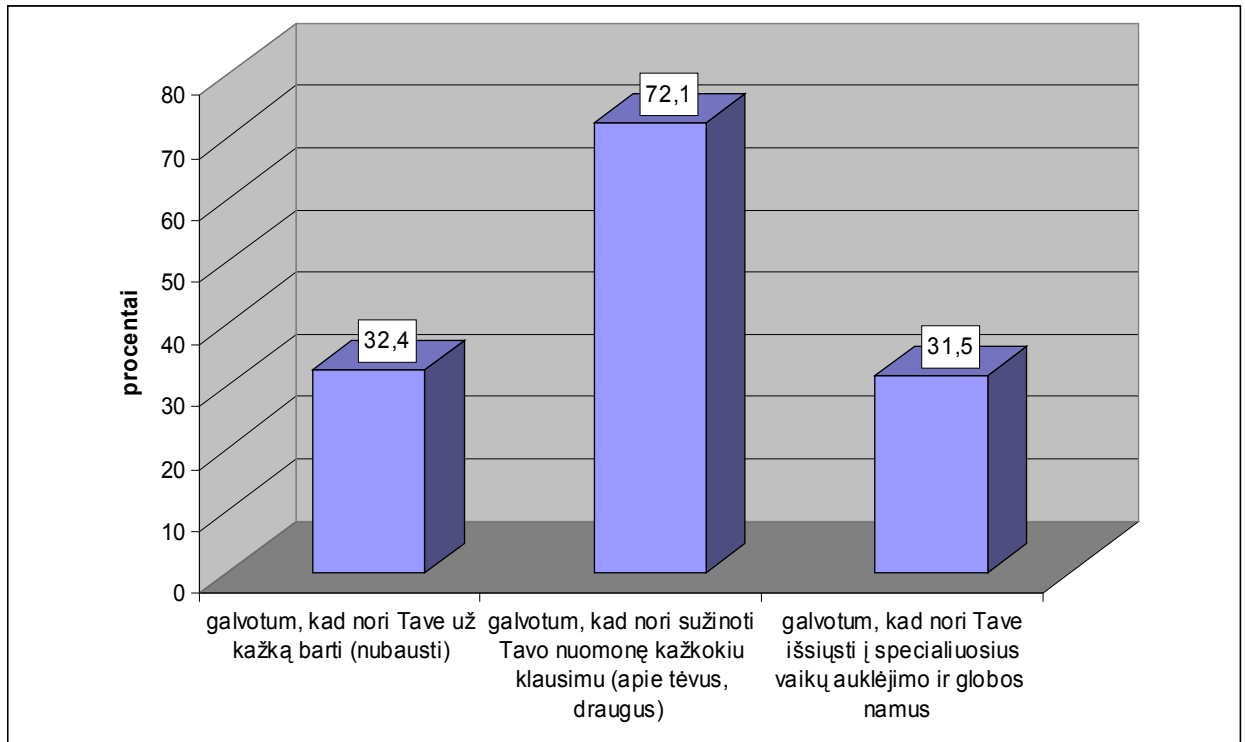
Dauguma apklaustų vaikų (81,1%) VTAT darbą sieja su be tėvų globos likusių vaikų klausimų sprendimu (žr. 31 pav.), 54,1% - su tėvais, netinkamai prižiūrinčiais savo vaikus ir su vaikų pasiuntimu į specialiuosius vaikų auklėjimo ir globos namus. Beveik penktadalis respondentų teigia, jog šios Tarnybos specialistai dirba su linkusiais nusikalsti bei blogai besimokančiais vaikais (po 18,9%).

31 pav. Vaiko teisių apsaugos tarnybos funkcijos (globotinių požiūriu) (N=107)

Galima daryti prielaidą, jog dauguma vaikų VTAT funkcijoms teisingai priskiria pagrindinę funkciją – spręsti likusių be tėvų globos vaikų klausimus. Tačiau pažymėtina, jog nemaža dalis respondentų į Vaiko teisių apsaugos tarnybą žiūri kaip į baudžiančiąją instituciją.

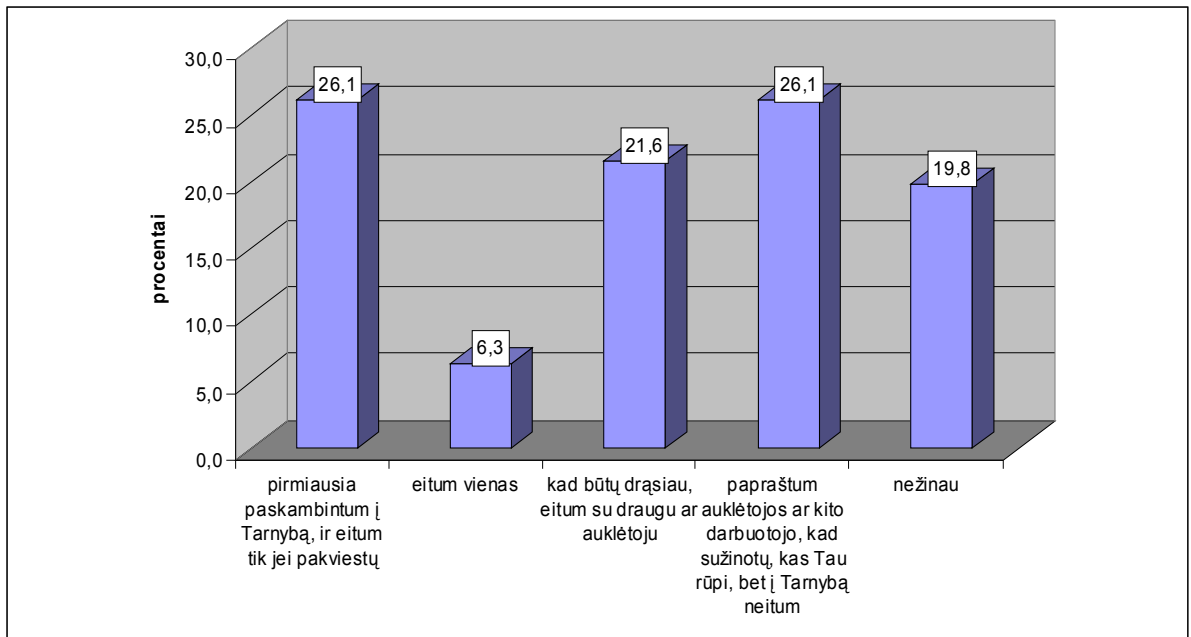
Tą patvirtino ir pasidomėjus tiriamųjų reakcija, sužinojus apie kvietimą apsilankyti Vaikų teisių apsaugos tarnyboje (žr. 32 pav.). Dauguma vaikų (72,1%) galvotų, jog VTAT specialistai nori sužinoti vaiko nuomonę apie tėvus, draugus ir kt., tačiau 32,4% respondentų manytų, jog jį norima nubausti, 31,5% - išsiųsti į specialiuosius vaikų auklėjimo ir globos namus.

32 pav. Vaikų reakcija, sužinojus apie kvietimą apsilankyti Vaiko teisių apsaugos tarnyboje (N=107)

Tiesioginio bendravimo su VTAT specialistais vengimą rodo ir Vaikų elgesys, sužinojus apie kvietimą apsilankyti Vaikų teisių apsaugos tarnyboje (žr. 33 pav.): penktadalis tyrime dalyvavusių vaikų (26,1%) pirmiausia paskambintų į VTAT arba paprašytų kito asmens, kad sužinotų jiems rūpimą informaciją, bet pats į tarnybą neitų. 21,6% eitų su auklėtoja ar draugu. Ir tik 6,3% tyrime dalyvavusių vaikų eitų į VTAT vieni.

33 pav. Vaikų elgesys, sužinojus apie kvietimą apsilankyti Vaiko teisių apsaugos tarnyboje

(N=107)

IŠVADOS

Išanalizavus mokslinę literatūrą ir apibendrinus empirinio tyrimo duomenis, galima pateikti šias išvadas:

1. Vaikai yra viena pažeidžiamiausių visuomenės grupių, kurių teisių apsauga turėtų būti viena iš prioritetinių kiekvienos valstybės veiklos sričių, užtikrinant kiekvienam laikinai ar nuolat be tėvų globos likusiam vaikui tinkamą egzistenciją šeimoje, šeimynoje ar globos institucijoje, garantuojančią visapusišką vaikų gerovę, užtikrinant vaikų interesų pirmumo, pirmenybės suteikimo artimiems giminaičiams ir šeimai, brolių ir seserų neišskyrimo bei galimybės vaikui išreikšti savo nuomonę laikymąsi. Nuo 1998 metų vykdoma vaikų globos reforma, suteikė prioritetą vaiko globai šeimoje, įteisino vaiko globą šeimynoje ir nevyriausybinėje vaiko globos institucijoje; nustatė dvi vaiko globos rūšis ir tris vaiko globos formas, tokiu būdu pradėjusi teigiamus pokyčius, iki šiol tobulinamame vaikų globos organizavimo procese, siekiant įgyvendinti pagrindines JT vaiko teisių konvencijos, Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos, Vaiko gerovės valstybės politikos koncepcijoje nuostatas, analizuojant pagrindines problemas, atsižvelgiant į JT vaiko teisių komiteto išvadas, pastabas ir pasiūlymus bei teikiant naujas priemones dėl komiteto pastabų įgyvendinimo.
2. Kiekvienos vaikų globos organizavimo etapo sudedamosios dalies analizė nuo vaiko paėmimo iš šeimos iki nuolatinės globos jam nustatymo ar grąžinimo tėvams, siekiant orientuotis į šeimyninį vaikų globos modelį, užtikrinant absoliučią vaikų gerovę, lemiančią jų ateities vingius, įpareigoja tinkamai ir nuosekliai realizuoti kiekvieną elementą, atliekant globėjų atrankos ir svarbiausia pasirengimo, vaiko laikinosios globos skubaus organizavimo bei planavimo, vaiko laikinosios globos planuoto organizavimo, vykdymo bei priežiūros, vaiko nuolatinės globos organizavimo veiksmus, surenkant dokumentus bei nuodugniai išsiaiškinant kiekvienos situacijos aplinkybes.
3. Atlikus empirinį tyrimą, iškelta hipotezė patvirtino. Vaiko teisių apsaugos tarnybų veikla realizuojant institucinę socialinę vaiko globą nėra pakankamai efektyvi, nes neatsižvelgiama į efektyvias organizavimo ir bendradarbiavimo su vaikų globos įstaigomis galimybes: trūksta glaudaus Vaiko teisių apsaugos tarnybų ir vaikų globos namų specialistų bendradarbiavimo, informacijos apie vaiką pasikeitimo, iniciatyvos ir pastangų tam, kad būtų pasiektas pagrindinis bendras tikslas - sugrąžinti vaiką į šeimą ir visuomenę.

4. Globojamiems vaikams trūksta informacijos tiek apie jų gyvenimo trukmę vaikų globos įstaigoje, tiek apie globos formą, tuo pačiu, jie nėra skatinami domėtis savo gyvenimu, ateitimi, nepakankamai ugdomas jų savarankiškumas.
5. Dauguma vaikų nepalaiko, nenori palaikyti ryšių su tėvais arba neturi informacijos apie tėvų gyvenimo būdą, o didžioji dalis tėvų savo ruožtu nelabai domisi savo vaikais, jų likimu, nelanko jų globos įstaigoje ir toliau gyvena asocialų gyvenimą. Gauti duomenys dar kartą įrodė, kad gyvenimas stacionarioje globos įstaigoje, priešingai, negu turėtų būti, susilpnina arba nutraukia vaiko ryšius su šeima, užkertama kelią jo sėkmingai socializacijai. Nepaisant to, didelė dalis vaikų vis tiek norėtų grįžti pas tėvus.
6. Vaikų globos įstaigose gyvenantys vaikai mano, jog buvimas visai šeimai kartu, tėvų susirastas normalus darbas išspręstų daugelį iškilusių problemų. Efektyvios pagalbos iš socialinio pedagogo ar socialinio darbuotojų tokie vaikai tikisi mažiausiai: vaikai turi per mažai informacijos apie galimybę jų tėvams kreiptis į institucijas, teikiančias socialinę pagalbą ir paslaugas arba socialinių įstaigų darbas tėvų atžvilgiu, vaikų nuomone, nėra pakankamai efektyvus, kad galėtų bent iš dalies pakeisti situaciją šeimoje.
7. Dauguma vaikų pasitiki asmenimis, esančiais globos įstaigoje: savo grupės ar šeimynos auklėtoju, broliais, seserimis, dažniausiai globojamais toje pačioje globos institucijoje, mokytojais, socialiniais pedagogais, ir kt. Mažiausiai pasitiki seneliais ir psichologais. Mažas pasitikėjimo lygis psichologu įrodo, jog vaikų globos įstaigose stinga reikiamų profesionalų, kurie galėtų teikti kokybišką ir adekvačią pagalbą, todėl retai į įstaigą ateinantis specialistas neužmezga atviresnio kontakto su vaiku, bendrauja dažniausiai formaliai.
8. Nors dalis vaikų globos įstaigoje jaučiasi saugūs, nestokoja draugų ir darbuotojų dėmesio, yra vaikų, kurie globos namuose jaučiasi nesaugūs, atstumti ir nesuprasti. Beveik pusei globotinių yra reikalingas didesnis ne tik globos įstaigos darbuotojų, bet ir atitinkamų specialistų dėmesys ir pagalba.
9. Vaikai turi ateities viziją gyventi geriau už savo tėvus, turėti normalią savo šeimą ir dirbti gerai apmokamą darbą. Nedidelės dalies vaikų teigimas, kad jie neturi jokių ateities planų arba kad jiems tas pats, kas bus ateityje, rodo šių vaikų abejingumą sau, žemą savivertę, o tai įpareigoja globos įstaigų ir kitų institucijų darbuotojus suteikti šiems vaikams reikalingą didesnę dėmesį ir atitinkamą pagalbą.
10. Globėjai didžiausią dėmesį skirtų globotinio užimtumui gerinti, kokybiškam laisvalaikiui organizuoti, šeimos aplinkai sukurti bei specialistų, dirbančių su vaikais, kompetencijai plėtoti.

11. Globėjų nuomone, specialistų teikiamą pagalbą vaikui reikėtų derinti su socialiniu darbu jo biologinėje šeimoje, o svarbiausi veiksniai, efektyvinantys vaikų globos namų darbą, yra specialistų kompetencija bei globos namų materialinės gerovės stiprinimas.
12. Globėjai pagrindines VTAT funkcijas žino ir nusako gana tiksliai, todėl kilus problemoms, jie kreiptųsi į VTAT žinodami, kokiais klausimais gaus atitinkamą informaciją ir pagalbą, tačiau globėjams trūksta žinių apie Vaiko teisių apsaugos tarnybų darbo specifiką ir apie glaudesnio tarpinstitucinio bendradarbiavimo galimybes.
13. Vaikų globos įstaigose gyvenantys vaikai VTAT funkcijoms teisingai priskiria pagrindinę funkciją – spręsti likusių be tėvų globos vaikų klausimus, tačiau nemaža dalis vaikų dėl informacijos stokos į Vaiko teisių apsaugos tarnybą žiūri kaip į baudžiančiąją instituciją, vengia tiesioginio ryšio su specialistais ir stengiasi jiems iškilusias problemas spręsti per kitus žmones.
14. Globėjai tikisi glaudesnio tarpinstitucinio bendradarbiavimo ir įvairių klausimų sprendimo Vaiko teisių apsaugos tarnyboje ir dažnesnio Vaiko teisių apsaugos specialistų apsilankymo vaikų globos įstaigoje.

REKOMENDACIJOS

1. Tikslinga nuolat tobulinti teisinę bazę, reglamentuojančią vaikų globą, atsižvelgiant į laikmetį, socialinius visuomenės poreikius ir kaitą.
2. Keistinas ne tik piliečių, bet ir vyriausybės institucijų požiūris į vaikų globos įstaigas – vaikas privalo augti šeimoje, o jei paimamas iš jos, tai turi būti daroma vadovaujantis geriausiaisiais jo interesais su sąlyga gražinti vaiką į šeimą, o jei jos nėra ar nėra galimybių grįžti į šeimą – įvaikinti arba paruošti jį visaverčiam savarankiškam gyvenimui.
3. Reikėtų skatinti pozityvų požiūrį į vaikų globos įstaigoje augantį vaiką plačiąja prasme: sutrumpinti ir supaprastinti bendrą globėjų ir įvaikintojų rengimo terminą, formuoti teigiamą visuomenės nuomonę apie globą ir įvaikinimą per švietimą, įvairias programas, žiniasklaidą ir kt. Vaikų skaičius institucinės globos įstaigose turi būti palaipsniui mažinamas, populiarinant, skatinant vaiko globą šeimoje. Globoti ar įvaikinti vaiką iš vaikų globos įstaigos turėtų tapti prestižu.
4. Efektyvinti Vaiko teisių apsaugos tarnybų veiklą realizuojant institucinę socialinę vaiko globą atsižvelgiant į efektyvias organizavimo ir bendradarbiavimo su vaikų globos įstaigomis galimybes: glaudesnę Vaiko teisių apsaugos tarnybų ir vaikų globos namų specialistų bendradarbiavimą, savalaikį pasikeitimą informacija apie vaiką siekiant pagrindinio bendro tikslo - sugražinti vaiką į šeimą ir visuomenę.
5. Globos namų darbuotojai turėtų suteikti globojamiems vaikams trūkstamą informaciją apie jų gyvenimo trukmę vaikų globos įstaigoje, globos formą, skatinti vaikus domėtis savo gyvenimu, ateitimi, ugdyti jų savarankiškumą.
6. Globėjai turėtų didesnę dėmesį skirti vaiko socialiniams ryšiams palaikyti su biologine šeima, artimaisiais: organizuoti vaikų susitikimus su tėvais, skatinti tėvus bendrauti su vaikais, organizuoti bendrus renginius, šventes, išvykas ir t. t. Suteikti globotiniams trūkstamos informacijos apie galimybę jų tėvams kreiptis į institucijas, teikiančias socialinę pagalbą ir paslaugas, kad globotiniai žinotų, jog tėvai turi galimybę bent iš dalies pakeisti situaciją šeimoje ir susigražinti juos.
7. Kiekvienoje vaikų globos įstaigoje turėtų dirbti kvalifikuoti, motyvuoti darbuotojai, kurie galėtų padėti vaikui įveikti neigiamus šeimoje ar globos įstaigoje patirtus išgyvenimus, suteikti reikalingą pagalbą, kad vaikas įgytų socialinių įgūdžių ir galėtų sėkmingai integruotis į socialinę aplinką, būtų pasiruošęs savarankiškam gyvenimui, todėl globos namų darbuotojai tiesiogiai ir netiesiogiai dirbantys su vaikais turėtų būti nuolat skatinami plėtoti kompetencijas bei kelti kvalifikaciją.

8. Vaikų globos įstaigų darbuotojai, kiti specialistai turėtų stengtis, kad visi vaikai, kurie globos namuose jaučiasi nesaugūs, atstumti ir nesuprasti, gautų reikalingą savalaikę kvalifikuotą, įvairiapusę ir kokybišką pagalbą: vaikui turi būti sudaromos tinkamos sąlygos ugdytis, lavintis, sudarytos kultūrinių poreikių tenkinimo ir interesų raiškos galimybės. Globėjai vaikui turėtų padėti formuoti savarankiškus įgūdžius, kad jis galėtų suprasti pareigų ir atsakomybės reikšmę, mokytųsi per asmeninį patyrimą ir įgytų pasitikėjimo.
9. Vaikų globos įstaigų darbuotojai, pasitelkę mokymo įstaigas, kitus specialistus, turėtų ypatingą dėmesį atkreipti į vaikus, kurie neturi ateities vizijos, abejingi savo ateičiai, yra žemos savivertės. Reikėtų suteikti šiems vaikams reikalingą individualų dėmesį, atitinkamą specialistų pagalbą, skatinti juos ieškoti socialių savirealizacijos būdų.
10. Globėjai turėtų didžiausią dėmesį skirti globotinio užimtumui gerinti, šeimos aplinkai sukurti. Vaikų globos įstaigų darbuotojai turėtų rūpintis vaikais individualiai, siekti, kad apgyvendinimas globos institucijoje neigiamai nepaveiktų vaikų santykių su tėvais ir kad pirmenybė būtų teikiama vaiko sugražinimui į šeimą arba šeimos aplinkos sukūrimui globos įstaigoje.
11. Vaiko teisių apsaugos tarnybos pirmiausia turėtų siekti, kad kuo mažiau vaikų patektų į vaikų globos įstaigas, ieškoti alternatyvių vaiko globos būdų, prioritetą teikti vaiko globai šeimoje.
12. Vaiko teisių apsaugos tarnybos turėtų dažniau betarpiškai bendrauti su vaikų globos įstaigose gyvenančiais vaikais, aiškinti jiems savo funkcijas ir paskirtį, dalyvauti vaikų globos įstaigų organizuojamuose renginiuose, kviesti vaikus dalyvauti bendruose Tarnybos, miesto renginiuose ir t. t., tam, kad globotiniai į Vaiko teisių apsaugos tarnybą nežiūrėtų kaip į baudžiančiąją instituciją, nevengtų tiesioginio ryšio su specialistais ir jiems iškilusias problemas spręstų tiesiogiai, o ne per kitus žmones.
13. Vaiko teisių apsaugos tarnybos turėtų suteikti globėjams trūkstamų žinių apie Vaiko teisių apsaugos tarnybų darbo specifiką, siekti efektyvesnio tarpžinybinio bendradarbiavimo tarp institucijų ir kolegialaus įvairių klausimų sprendimo tiek Vaiko teisių apsaugos tarnyboje, tiek vaikų globos įstaigoje.
14. Vaiko teisių apsaugos tarnybos ir vaikų globos įstaigos turėtų skatinti ir plėsti įvairių tipų vaikų globos organizacijų bendradarbiavimą, pasidalinimą patirtimi, skleisti veiklos rezultatus bendruomenėje ir visuomenėje.

LITERATŪRA

1. Barkauskaitė M. (1998). *Vaikų globos ir rūpybos Lietuvoje istorinės pedagoginės raidos apžvalga*. Vilnius.
2. Barkauskaitė M., Griškėdienė V. (1999). *Vaikų globa ir rūpyba Lietuvoje atkūrus nepriklausomybę*. Vilnius.
3. Bitinas B. (1998). *Ugdymo tyrimų metodologija*. Vilnius: Jošara.
4. Bulotas R. (2003). *Žmogaus ir vaiko teisių mokymo(-si) pedagoginiai pagrindai vidurinėje mokykloje*. Jonava.
5. Charles C. M. (1999). *Pedagoginio tyrimo įvadas*. Vilnius: Alma litera.
6. Čekanavičius V., Murauskas G. (2002) *Statistika ir jos taikymai*. II dalis. Vilnius.
7. Jovaiša L. (2007). *Enciklopedinis edukologijos žodynas*. Vilnius : Gimtasis žodis.
8. Juodaitytė A. (1996). *Lietuvos vaikų bendruomenė: socializacijos tendencijos / Lietuva socialinių pokyčių erdvėje*. Vilnius.
9. Juodaitytė A. (2003). *Socializacija ir ugdymas vaikystėje*. Vilnius
10. Kalland M., Sinkkonen J. (2001). *Finish children in foster care: Evaluating the breakdown of long –term placements*. New York.
11. Kardelis K. (2002). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*. Kaunas: Judex.
12. Kvieskienė G., Pabedinskienė R., (2002) *Vaiko globos tendencijos Lietuvoje*, Socialinis ugdymas, Vilnius.
13. Pabedinskienė R., (2004). *Vaiko globos teoriniai metmenys*, Pedagogika, Nr.73.
14. Sagatys G. (2003). *Vaiko atskyrimas nuo tėvų ir alternatyvioji globa Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencijoje*, Jurisprudencija, Nr.33.
15. Sagatys G. (2005). *Vaiko nepriežiūra ir smurtas šeimoje: naujos Europos žmogaus teisių konvencijos taikymo galimybės*, Justitia, Nr. 4.
16. Sagatys G. (2002). *Vaiko teisė į šeimos ryšius Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencijoje*, Jurisprudencija, Nr.25.
17. Sagatys G. (2006). *Vaiko teisė į šeimos ryšius. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos įgyvendinimas Lietuvoje*, Vilnius.
18. Sakalauskas G. (2000). *Vaiko teisių apsauga Lietuvoje*, Vilnius.
19. Snieškienė D. (2001). *Vaikų globa šeimose kaip socialinis veiksmas*, daktaro disertacija.
20. Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, Lietuvos vaikai 2005 (statistikos rinkinys).

21. Statistikos departamentas. (2006). *Socialinė apsauga Lietuvoje 2004*. Vilnius.
22. *Šeimos teisė: vaikų ir moterų teisių apsauga*. (2003). Vilnius.
23. The state of the world's children 2001. New York: UNICEF, 2001.
24. Tidikis R. (2003). *Socialinių mokslų tyrimų metodologija*. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas.
25. Uzdila J. V. (2001). *Lietuvių šeimotyra*. Vilnius.
26. Žalimienė L. (2003). *Vaikų globos organizavimas: savivaldybių ir apskričių funkcijos bei bendradarbiavimas*. STEPP: Socialinė teorija, empirija, politika ir praktika, Nr. 2.
27. Кле М. (1991) *Психология подростка: (Психосексуальное развитие)*. – Москва. С.
28. Крайг, Г. (2000). *Психология развития*. Санкт Петербург.
29. Мухина В. (2000). *Возрастная психология*. Москва
30. Прихожан А. М., Толстых Н. Н. (1990) *Дети без семьи*. Москва,.
31. Райгородский Д. Я. (2003). *Практическая психодиагностика. Методики и тесты*. Самара.

Kita informacinė medžiaga:

32. *Apibendrinimas apie socialinių paslaugų socialinės rizikos šeimoms infrastruktūrą savivaldybėse*, [Žiūrėta 2008-04-11]. Prieiga per internetą:
<http://www.ivaikinimas.lt/document_db/tfiles/330.doc>
33. *Išmokos globojamiems vaikams*, [Žiūrėta 2008-05-11]. Prieiga per internetą:
<http://www.ivaikinimas.lt/document_db/tfiles/389.doc>
34. *JT Vaiko teisių konvencijos įgyvendinimas Lietuvoje*. [Žiūrėta 2008-05-04]. Prieiga per internetą:
<<http://projects.5ci.lt/socpedagogika/index.asp?TopicID=3&DL=L&ArticleID=2440&SearchTXT>>
35. *Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga, Apskričių ir savivaldybių globos namai*, Informaciniai pranešimai, p.1 [Žiūrėta 2008-05-03]. Prieiga per internetą:
<<http://vaikams.lrs.lt/apibendrinimai/apskr%20ir%20sav%20gl%20namai.htm>>
36. Pabedinskienė R. *Koks turėtų būti vaiko globos krepšelis*. [Žiūrėta 2008-04-11]. Prieiga per internetą:
<http://www.vpu.lt/socpedagogika/file/vaiko_globos_krepshelis_straipnis.doc>
37. Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, *Socialinės garantijos*, [Žiūrėta 2008-04-11]. Prieiga per internetą: <<http://www.socmin.lt/index.php?251390589>>
38. Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, *Atmintinė vaikų globėjams* (2005). Vilnius.
39. Socialinės apsaugos ir darbo ministerija. *Tėvų globos netekusiems vaikams* [Žiūrėta 2008-

- 05-01]. Prieiga per internetą: <<http://www.socmin.lt/index.php?-1727746305>>
40. Vaikų gerovės centras „Pastogė“, *Jei apsisprendėte tapti globėjais* [Žiūrėta 2008-04-02].
Prieiga per internetą: <http://www.pastoge.lt/apsisprendete_tapti_globejais>
41. Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, Socialinių paslaugų teikimo statistiniai duomenys, [Žiūrėta 2008-03-30]. Prieiga per internetą
< <http://www.socmin.lt/index.php?-1574340774>>

Teisės aktai ir dokumentai:

42. *Dėl našlaičių ir tėvų globos netekusių vaikų rėmimo ir integravimo į visuomenę 2005-2008 metų programos patvirtinimo*, LR Vyriausybės nutarimas, 2004 10 13, Nr. 1279 Valstybės žinios. (2004), Nr. 152-5546.
43. *Dėl Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos nuostatų patvirtinimo*, LR Vyriausybės nutarimas, 2002 05 24, Nr 733, Valstybės žinios. (2002), Nr. 53 – 2078.
44. *Dėl Šeimynų nuostatų patvirtinimo*, LR Vyriausybės nutarimas, 2002 07 03, Nr. 1037, Valstybės žinios (2002), Nr. 70-2888.
45. *Dėl Vaiko gerovės valstybės politikos koncepcijos patvirtinimo*, LR Seimo nutarimas, 2003 05 20, Nr. IX-1569, Valstybės žinios (2003), Nr. 52-2316.
46. *Dėl Vaiko gerovės valstybės politikos strategijos ir jos įgyvendinimo priemonių 2005-2012 metų plano patvirtinimo*, 2005 02 17, Nr. 184, Valstybės žinios (2005), Nr. 25-802. 1 str.
47. *Dėl vaiko globos organizavimo nuostatų patvirtinimo*, LR Vyriausybės nutarimas, 2002 03 27, Nr. 405, Valstybės žinios (2002), Nr. 35 – 1275.
48. *Dėl vaiko globos organizavimo nuostatų patvirtinimo pakeitimo*, LR Vyriausybės nutarimas, 2003 08 28, Nr.1095, Valstybės žinios (2003), Nr. 84-3836.
49. *Dėl vaiko laikinosios globos (rūpybos) nuostatų patvirtinimo, LR Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas*, 2002 04 18, Nr 56, Valstybės žinios (2002), Nr. 68 – 2798.
50. *Dėl vaiko laikinosios globos (rūpybos) nuostatų patvirtinimo, LR Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas*, 2007 05 28, Nr. 145 , Valstybės žinios (2007), Nr. 61 – 2360.
51. *Dėl vaiko teisių apsaugos valdymo srities priskyrimo Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai ir kitų ministerijų kompetencijos nustatymo*, LR Vyriausybės nutarimas, 2003 02 06, Nr. 194, Valstybės žinios (2003), Nr. 15 – 611.
52. *JT Vaiko teisių Konvencija. Priimta Generalinės Asamblėjos 44/25 rezoliucija pagal Trečiojo komiteto pranešimą A/44/736 ir Corr. 1.*, Valstybės žinios,(1995), Nr. 60-1501, 1995 07 21, įsigaliojo nuo 1992 03 01
53. *LR Civilinio kodekso komentaras, Trečioji knyga, Šeimos teisė, Pirmasis leidimas* (2002).

Justitia, Vilnius.

- 54.LR *Civilinis kodeksas*, 2000 07 18, Nr.VIII-1864 , Valstybės žinios (2000), Nr. 74.
- 55.LR *vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas*, 2006-06-08, Nr. [X-672](#), Valstybės žinios (2006), Nr. 72-2688.
- 56.*Lietuvos Respublikos valstybės kontrolė, Vaiko globos organizavimas*, Valstybinio audito ataskaita, 2004, gruodžio 23 d. Nr. 2010-7-1, p. 7, [Žiūrėta 2008-05-12]. Prieiga per internetą: < www.vkontrolė.lt/veikla_ataskaita.php?718 >.
- 57.LR *Valstybinių pašalpių šeimoms, auginančioms vaikus, įstatymo pakeitimo įstatymas*, 2004 05 18, Nr. IX-2237, Valstybės žinios (2004), Nr. 88-3208.
- 58.Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas „*Dėl bendrujų valstybės ir savivaldybių vaikų globos namų nuostatų patvirtinimo*“. Valstybės žinios (2005), Nr. A1-68.
- 59.Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos vaikų ir jaunimo skyrius, *Institucijų atsakymai dėl Jungtinių Tautų Vaiko teisių komiteto išvadų įgyvendinant JT Vaiko teisių konvenciją Lietuvoje*, 2006 m. liepos 18 d. [Žiūrėta 2008-04-11]. Prieiga per internetą: <<http://www.socmin.lt/index.php?-566024928>>.
- 60.Žmogaus teisių stebėjimo institutas, *Stacionarių vaikų globos ir ugdymo įstaigų veiklos teisinis reglamentavimas*, tyrimo ataskaita, p.19, [Žiūrėta 2008-05-12]. Prieiga per internetą: <<http://www.hrmi.lt/admin/Editor/assets/vaiko%20teisiu%20padetis%20210x210%200620.teisinis%20reglamentavimas.pdf>>

PRIEDAI

1 PRIEDAS

Vaiko globėjo/ rūpintojo anketa

Būsime dėkingi, jei skirsite savo brangaus laiko ir atidžiai užpildysite anketą. Jūsų pateikti duomenys bus apibendrinti, ir jų rezultatus naudosime moksliniams darbams.

Tinkamą atsakymą pažymėkite kryžiuoku ☒, jeigu suklydote pažymėdami atsakymą, nubraukite ir pažymėkite Jums tinkamą atsakymą. Jeigu anketoje nerasite Jums tinkamo atsakymo varianto, parašykite savo.

5) Bendra informacija

2. **Lytis:** a) vyras b) moteris
2. **Amžius:** a) 18-25 m. b) 26-35 m. c) 36-45 m. d) 46-60 m. e) 61 m. ir daugiau
3. **Jūsų išsilavinimas:** a) pagrindinis b) vidurinis c) profesinis d) aukštasis neuniversitetinis e) aukštasis universitetinis
4. **Jūsų pareigos vaikų globos įstaigoje** _____
5. **Kiek laiko dirbate šioje globos įstaigoje:** a) iki 1 m. b) 1-3 m. c) 4-6 m. d) 7-9 m. e) 10 m. ir daugiau
6. **Jūsų vaikų globos įstaiga yra:** 1) mieste 2) miesto tipo gyvenvietėje 3) kaimo tipo gyvenvietėje
7. **Nurodykite bendrą Jūsų vaikų globos įstaigoje glojamų vaikų skaičių, vaikus išskirdami pagal jų lytį:**

Bendras vaikų skaičius	Mergaitės	Beraiukai

8. Jūsų vaikų globos įstaigoje vaikai gyvena:

- 1) šeimomis
- 2) grupėmis
- 3) kita _____

9. Vaikų gyvenančių vienoje grupėje (šeimoje, kt.), skaičius:

- 1) 5-7 vaikai
- 2) 8-10 vaikų
- 3) 11-15 vaikų
- 4) kita _____

10. Vaikai, į grupes (šeimas, kt.), suskirstyti pagal:

- 1) amžių
- 2) lytį
- 3) giminybę
- 4) kita _____

II. Vaiko globėjo veiklos organizavimas

11. **Globojant vaikus laikinai, Jums, kaip vaiko globėjui, svarbiausias asmeninis tikslas yra (pažymėkite tik vieną pasirinktą teiginį):**

- a) gražinti globojamą vaiką į jo biologinę šeimą
- b) užauginti vaiką iki pilnametystės ir paruošti savarankiškam gyvenimui
- c) užtikrinti vaiko auklėjimą ir priežiūrą aplinkoje, kuri atitiktų jo amžių, sveikatą ir išsivystymą
- d) nežinau
- e) kita _____

12. Globojant vaikus nuolatinais, Jums, kaip vaiko globėjui, svarbiausias asmeninis tikslas yra (pažymėkite tik vieną pasirinktą teiginį):

- a) užauginti vaiką iki pilnametystės ir paruošti savarankiškam gyvenimui šeimoje ir visuomenėje
- b) užtikrinti vaiko auklėjimą ir priežiūrą aplinkoje, kuri atitiktų jo amžių, sveikatą ir išsivystymą
- c) užauginti vaiką geru žmogumi
- d) nežinau
- e) kita _____

13. Įvertinkite savo, kaip vaiko globėjo, pareigų vykdymą (pažymėkite kiekvienai pareigai vieną iš penkių atsakymų):

Eil. Nr.	Pareigos	Taip elgiuosi visada	Taip elgiuosi, nes to yra reikalaujama	Taip elgiuosi ne visada	Taip pasielgti nesugebu	Taip pasielgti neturiu galimybių
1.	Rūpinuosi vaiko fiziniu ir psichiniu saugumu					
2.	Rūpinuosi vaiko sveikata ir vystymusi					
3.	Rūpinuosi vaiko mokymusi					
4.	Auklėju vaiką					
5.	Sudarau sąlygas vaikui bendrauti su tėvais					
6.	Rūpinuosi vaiko laisvalaikiu					
7.	Teikiu informaciją apie vaiką tėvams ar jo giminaičiams					
8.	Mokau vaiką gyventi savarankiškai					
9.	Rūpinuosi vaiku, ir kai jis sulaukia pilnametystės					
10.	Spręsdamas klausimus, susijusius su globojamu vaiku bendrauju su Vaiko teisių apsaugos tarnyba, mokykla ir t. t.					

14. Įvertinkite savo santykius su globojamu vaiku (pažymėkite kiekvienai situacijai vieną iš trijų atsakymų):

Eil. Nr.	Situacija	Taip pasielgti gebu ir visada elgiuosi	Taip pasielgti gebu, bet ne visada taip elgiuosi	Taip pasielgti nesugebu
1.	Prireikus galiu mesti visus darbus ir rūpintis globojamu vaiku			
2.	Tartis su globojamu vaiku atsižvelgus į jo amžių			
3.	Prisipažinti globojamam vaikui, kad su juo pasielgiau neteisingai			
4.	Atsiprašyti globojamo vaiko už padarytą jam skriaudą			
5.	Susitvardyti, kai globojamas vaikas išveda iš kantrybės			
6.	Įsivaizduoti save globojamo vaiko vietoje			

7.	Papasakoti vaikui apie netinkamą savo vaikystės poelgį			
8.	Susilaikyti nuo vaiką įžeidžiančių žodžių			
9.	Pažadėti vaikui už gerą elgesį patenkinti jo norą			
10.	Leisti vaikui vieną dieną (pusdienį) elgtis taip, kaip jis nori			
11.	Pritarti vaikui, kai jis rūpinasi kitu vaiku			
12.	Netenkinti vaiko norų, jei tai nepagrįstos jo užgaidos			

15. Su globojamu vaiku (-ais) nesutariame dažniausiai (pažymėkite kiekvienai situacijai vieną iš trijų atsakymų):

Eil. Nr.	Santykių turinys	Dažnai	Retkarčiais	Niekada
1.	Dėl elgesio			
2.	Dėl draugų			
3.	Dėl mokymosi			
4.	Dėl nuomonių skirtumo vertinant įvykius			
5.	Dėl televizijos laidų žiūrėjimo, muzikos klausymo			
6.	Dėl laisvalaikio leidimo ne globos namuose			
7.	Dėl rūkymo			
8.	Dėl alkoholio vartojimo			
9.	Dėl narkotikų vartojimo			
10.	Dėl pavestų namų ruošos darbų neatlikimo			
11.	Kita _____ _____			
12.	Nesutarimų nebūna			

16. Įvertinkite kiekvienos priemonės efektyvumą sprendžiant įvairias su globojamu vaiku (-ais) susijusias situacijas pagal Jūsų globojamų vaikų amžių (pažymėkite kiekvienai priemonei vieną iš keturių atsakymų):

Dirbate su globotiniais nuo _____ iki _____ metų amžiaus (įrašykite)

Eil. Nr.	Priemonė	Labai efektyvu	Efektyvu	Dalinai efektyvu	Neefektyvu
1.	Meilė vaikui				
2.	Šeimos aplinkos kūrimas				
3.	Nuoširdūs pokalbiais globojamu vaiku				
4.	Buvimas kartu				
5.	Suteikimas vaikui „laisvės“, savarankiškumo, nepažeidžiant nustatytos tvarkos				
6.	Dienpinigių davimas				
7.	Įtraukimas į namų ruošos darbus				
8.	Gimtadienių, vakarėlių, išvykų ir t. t. organizavimas				

9.	Griežta dienotvarkė				
10.	Fizinė bausmė				
11.	Psichologinė (emocinė) bausmė				
12.	Vaiko mokymas apie jo teises ir pareigas				
13.	Vaiko užimtumas sportine, menine ar kita veikla				
14.	Psichologo ir kitų specialistų pagalba				
15.	Kita _____ _____				

III. Jūsų nuomonė apie vaiko globos organizavimą

17. Ar Jūs pritariate globos/ rūpybos skirstymui į laikinąją ir nuolatinę?

a) taip b) ne c) nežinau

18. Jūsų nuomone, ar skiriasi laikinoji globa/ rūpyba nuo nuolatinės?

a) taip b) ne c) nežinau

19. Jūsų nuomone, ar nustatant vaikui globą yra atsižvelgiama į vaiko globos nustatymo principus ir jais vadovaujama (kiekvienam principui pažymėkite vieną iš keturių atsakymų):

Eil. Nr.	Vaiko globos nustatymo principai	Visada vadovaujama	Daugumoje situacijų vadovaujama	Tik kai kuriose situacijose vadovaujama	Nesivadovaujama
1.	Vaiko interesų pirmumas				
2.	Pirmumo teisę tapti vaiko globėjais turi vaiko artimieji giminaičiai, jeigu tai atitinka vaiko interesus				
3.	Teikti pirmenybę vaiko globai šeimoje				
4.	Brolių ir seserų neišskyrimas, išskyrus tuos atvejus, kai tai pažeidžia vaiko interesus				
5.	Vaikui, galinčiam išreikšti savo nuomonę, suteikiama galimybė būti išklaustam, ir jo nuomonė yra svarbi priimant sprendimus				

20. Įvertinkite vaiko laikinosios globos pagrindinių organizavimo priemonių efektyvumą (pažymėkite kiekvienai priemonei vieną iš keturių atsakymų):

Eil. Nr.	Priemonė	Labai efektyvu	Efektyvu	Dalinai efektyvu	Neefektyvu
1.	Vaiko paėmimas iš tėvų šeimos				
2.	Vaiko laikinosios globos plano sudarymas				
3.	Saugių gyvenimo sąlygų sudarymas vaikui				
4.	Socialinė, psichologinė ir pedagoginė pagalba vaikui				

5.	Socialinės pagalbos vaiko tėvams organizavimas				
6.	Vaiko laikinosios globos peržiūrų organizavimas				
7.	Nuolatinis Vaiko teisių apsaugos tarnybos darbuotojų lankymasis Jūsų globos įstaigoje bei kontrolė				

21. Ar laikinas vaiko paėmimas iš šeimos geriau padeda išspręsti vaiko ir jo šeimos problemas?

- a) taip b) ne c) nežinau

22. Jūsų nuomone, ar vaiko globos rūšis (laikinoji ar nuolatinė) įtakoja vaiko ir Jūsų (kaip vaiko globėjo) santykius?

- a) taip b) ne c) nežinau

23. Ar turite galimybes įgyvendinti vaiko laikinosios globos plane numatytas priemones :

- a) taip, stengiuosi įgyvendinti visas b) įgyvendinu daugiau nei pusę numatytų priemonių c) turiu galimybes įgyvendinti tik kai kurias priemones d) neturiu galimybių įgyvendinti numatytas priemones e) tai ne mano pareigos f) nežinau

24. Ar organizuojate globojamo vaiko susitikimus su jų tėvais

- a) jeigu tai neprieštarauja vaiko interesams, pagal galimybes stengiamės organizuoti tokius susitikimus

- b) jeigu tėvai atvyksta į įstaigą, tai gali susitikti su vaiku, jeigu tai neprieštarauja vaiko interesams

- c) susitikimų neorganizuojame, nes tėvai vaikų nelanko

- d) ne, nes susitikimai su tėvais daro neigiamą įtaką vaiko ugdymui

- e) kita _____

25. Įvertinkite, kaip dažnai institucijų specialistai Jums teikia pagalbą ir paramą globojant vaikus (kiekvienai institucijai pažymėkite vieną iš keturių atsakymų)

Eil. Nr.	Institucijos	Nuolat	Kartais	Retai	Neteikia
1.	Savivaldybės Vaiko teisių apsaugos tarnyba				
2.	Savivaldybės Socialinės paramos skyrius				
3.	Socialinių paslaugų centras				
4.	Vaikų globos įstaigos administracija				
5.	Bendrojo lavinimo mokykla (arba kita mokymo įstaiga)				
6.	Pedagoginė psichologinė tarnyba				
7.	Sveikatos priežiūros įstaiga				
8.	Policija/ nepilnamečių reikalų inspektorius				
9.	Nevyriausybinės organizacijos, teikiančios socialines paslaugas				
10.	Kita _____				

IV. Pagalbos globojamam vaikui tobulinimas

26. Kaip Jūs manote, ar globojamam vaikui yra geriausia:

- a) jeigu yra galimybė, grįžti į tėvų šeimą

- b) neieškoti galimybių grąžinti vaiką į tėvų šeimą, o globoti iki pilnametystės

- c) įvaikinti

- d) kita _____

27. Įvertinkite priemonių efektyvumą gerinant pagalbos globojamam vaikui organizavimo kokybę

Jūsų vaikų globos įstaigoje (kiekvienai priemonei pažymėkite vieną iš keturių atsakymų)

Eil. Nr.	Priemonė	Labai gerintų	Dalinai gerintų	Tik iš dalies padėtų	Neturėtų įtakos
1.	Sumažinti globojamų vaikų skaičių grupėse				
2.	Taikyti ugdymo programas vaikui, atsižvelgiant į jo amžių ir poreikius				
3.	Didinti galimybes lavinti globojamo vaiko gebėjimus				
4.	Tinkamai organizuoti vaiko laisvalaikį				
5.	Kurti ir išlaikyti gerą mikroklimatą vaikų globos įstaigoje				
6.	Organizuoti specialistų (psichologo, psichoterapeuto, soc. pedagogo) konsultacijas vaikui, jeigu tokios pagalbos jam reikia				
7.	Dirbti socialinį darbą su globojamu vaiku ir jo šeima				
8.	Tobulinti darbuotojų, dirbančių su vaiku globos institucijose, kvalifikaciją				
9.	Tiesiogiai su vaikais dirbančių darbuotojų skaičiaus didinimas				
10.	Materialinis darbuotojų, dirbančių su vaiku globos institucijose, skatinimas, atlyginimų didinimas				
11.	Didesnių lėšų skyrimas vaikui išlaikyti įstaigoje				
12.	Vaikų globos įstaigos materialinio gerbūvio gerinimas				

V. Jūsų nuomonė apie Vaiko teisių apsaugos tarnybą (skyrių)

28. Ar teko bendrauti su Vaiko teisių apsaugos tarnybos specialistais:

- 1) taip 2) ne

29. Jeigu taip, tai kokiu klausimu (pažymėkite visus Jums tinkančius atsakymus):

- 1) dėl globotinių elgesio
2) dėl globotinių gražinimo tėvams
3) dėl globėjo pakeitimo globotiniui
4) dėl savo asmeninių klausimų
5) kita _____

30. Kokios, Jūsų nuomone, pagrindinės Vaiko teisių apsaugos tarnybos funkcijos (pažymėkite visus, Jūsų nuomone, teisingus atsakymus)

- 1) spręsti likusių be tėvų globos vaikų klausimus
2) dirbti su linkusiais nusikalsti vaikais
3) dirbti su tėvais, netinkamai prižiūrinčiais savo vaikus
4) dirbti su blogai besimokančiais vaikais
5) spręsti klausimus dėl vaikų pasiuntimo į specialiuosius vaikų auklėjimo ir globos namus
6) kita _____
7) nežinau

31. Ar, Jūsų nuomone, Jūsų vaikų globos įstaiga pakankamai glaudžiai bendradarbiauja su

Vaiko teisių apsaugos tarnyba (skyriumi)?

- 1) taip 2) ne

32. Jei atsakėte ne, kas, Jūsų nuomone, pagerintų vaikų globos įstaigos ir Vaiko teisių apsaugos tarnybos (skyriaus) bendradarbiavimo kokybę (pažymėkite visus, Jūsų nuomone, teisingus atsakymus)

1) dažnesni vaikų globos įstaigų ir Vaiko teisių apsaugos tarnybų darbuotojų bendri pasitarimai, seminarai ir kt.

2) dažnesnis Vaiko teisių apsaugos tarnybos darbuotojų lankymasis Jūsų globos įstaigoje, bendravimas, įvairių klausimų sprendimas su darbuotojais ir vaikais globos įstaigoje

3) dažnesnis vaikų globos įstaigų darbuotojų ir globotinių apsilankymas Vaiko teisių apsaugos tarnyboje, bendravimas su Tarnybos specialistais, įvairių klausimų sprendimas Tarnyboje

4) organizuojami bendri vaikų globos įstaigų darbuotojų, globotinių ir Vaiko teisių apsaugos tarnybų darbuotojų laisvalaikio renginiai

5) kita _____

6) nežinau

33. Ar Jums (Jūsų globotiniams) yra padėję Vaiko teisių apsaugos tarnybos specialistai:

- 1) taip 2) kreipiausi (-ėsi), bet nepadėjo 3) nesu (nėra) kreipėsis

Dėkojame už atsakymus į klausimus.

Globojamo/ rūpinamo vaiko anketa

Būsime dėkingi, jei skirsi savo brangaus laiko ir atidžiai užpildysi anketą. Tavo pateikti duomenys bus apibendrinti, ir jų rezultatus naudosime moksliniams darbams.

Tinkamą atsakymą pažymėk kryžiučiu ☒, jeigu suklydai pažymėdamas atsakymą, nubrauk ir pažymėk Tau tinkamą atsakymą. Jeigu anketoje nerasi Tau tinkamo atsakymo varianto, parašyk savo.

6) Bendra informacija

3. Tavo lytis:

Berņiuķas Mergaitė

2. Tavo amžius _____ metų

3. Kiek turi brolių ir seserų:

1) brolių _____

2) seserų _____

4. Kelintas vaikas esi šeimoje:

1) pirmas (vyriausias) 2) antras 3) trečias 4) ketvirtas 5) penktas

5. Ar šioje globos vietoje yra globojami Tavo broliai, seserys: taip , ne

6. Ar šioje globos vietoje esi globojamas:

1) laikinai 2) nuolatinai 3) nežinai

7. Jeigu nežinai, kodėl esi čia globojamas, tai kokia priežastis:

1) niekas nesakė

2) sakė, kad nėra nuspręsta, kiek laiko aš čia gyvensiu

3) iki galėsiu grįžti pas tėvus

4) niekada neklausiau

5) man neįdomu

8. Kiek laiko esi globojamas šioje vietoje (įrašyk metų ir mėnesių skaičių) _____

metų

_____ mėnesių

II. Tavo santykiai su tėvais

9. Kaip Tau sekasi bendrauti su tėvais:

1) bendravimas gana sėkmingas

2) bendravimas ne ypatingai sėkmingas

3) bendravimas nesėkmingas

4) visai nebendrauju

10. Ar tikiesi grįžti į tėvų šeimą:

1) yra vilties, kad galėsiu grįžti pas tėvus

2) mažai vilties, kad grįšiu pas tėvus

3) nėra vilties, kad grįšiu pas tėvus

4) nežinau

5) kita _____

11. Ką Tu galvoji apie savo tėvų elgesio pasikeitimus per šį laikotarpį, kai esi globojamas:

1) tėvų elgesys pasikeitė gerąja prasme

2) elgesys nepasikeitė

- 3) elgesys pablogėjo
- 4) nežinau
- 5) kita _____

12. Kaip Tu manai, kokios priemonės ar pagalba padėtų Tavo tėvams (motinai ar tėvui) keisti gyvenimo būdą:

- 1) psichologo konsultacijos
- 2) bendravimas su socialiniu pedagogu ar socialiniu darbuotoju
- 3) gydymas nuo alkoholizmo
- 4) darbas
- 5) buvimas kartu su Tavimi
- 6) kita _____
- 7) nežinau

13. Ar Tu nori grįžti pas savo tėvus:

- 1) taip 2) nežinau 3) nenoriu

14. Jeigu taip, tai kodėl taip nusprendei:

- 1) tėvai įsidarbino ir gali mane pasiimti
- 2) nustojo girtauti
- 3) keičia gyvenimo būdą geraja prasme
- 4) kita _____
- 5) nežinau

15. Jeigu nenori grįžti pas tėvus, tai kodėl taip galvoji:

- 1) tėvai nepasikeitė
- 2) tėvai manęs nenori
- 3) tėvai smurtauja
- 4) tėvai visiškai nesirūpina
- 5) aš jiems nerūpiu
- 6) kita _____

III. Tavo gyvenimas globos įstaigoje

16. Kiek vaikų gyvena Tavo kambaryje _____

17. Kokie Tavo santykiai su broliais (seserimis) ir kitais vaikais:

- 1) visais atvejais labai geri
- 2) daugeliu atvejų geri
- 3) patenkinami
- 4) kartais gana komplikuoti
- 5) blogi

18. Globėjų (globos namų darbuotojų: direktoriaus, auklėtojų ir kt.) požiūris į Tave:

Eil. Nr.	Santykių turinys	Dažnai	Retkarčiais	Niekada
1.	Globėjai rūpinasi Tavimi, bet leidžia būti savarankiškam			
2.	Globėjai tariasi su Tavimi dėl laisvalaikio organizavimo			
3.	Globėjai tariasi su Tavimi priimdami Tau svarbius sprendimus			

4.	Globėjai prašo Tavęs, kai reikia atlikti įvairius darbus			
5.	Globėjai yra geriausi Tavo draugai			
6.	Globėjai Tavimi pasitiki			

19. Globėjai (globos namų darbuotojai: direktorius, auklėtojai ir kt.) elgiasi su Tavimi:

Eil. Nr.	Santykių turinys	Dažnai	Retkarčiais	Niekada
1.	Švelniai			
2.	Draugiškai			
3.	Nuoširdžiai			
4.	Kantriai			
5.	Pagarbiai			
6.	Šiurkščiai			
7.	Nekreipia dėmesio			
8.	Vengia			
9.	Lepina			

20. Su globėjais (globos namų darbuotojais: direktoriumi, auklėtojais ir kt.) nesutari dažniausiai:

Eil. Nr.	Santykių turinys	Dažnai	Retkarčiais	Niekada
1.	Dėl elgesio			
2.	Dėl draugų			
3.	Dėl mokymosi			
4.	Dėl nuomonių skirtumo vertinant įvykius			
5.	Dėl televizijos laidų žiūrėjimo, muzikos klausymo			
6.	Dėl laisvalaikio leidimo ne globos namuose			
7.	Dėl rūkymo			
8.	Dėl alkoholio vartojimo			
9.	Dėl narkotikų vartojimo			
10.	Dėl buities darbų atlikimo			
11.	Kita _____ _____			
12.	Nesutarimų nebūna			

21. Kokie Tavo santykiai su globėjais (globos namų darbuotojais: direktoriumi, auklėtojais ir kt.):

- 1) visais atvejais labai geri
- 2) daugeliu atvejų geri
- 3) patenkinami

4) kartais gana komplikuoti

5) blogi

22. Ar šioje globos įstaigoje jautiesi saugus:

1) taip 2) ne 3) nežinau

23. Įvertink savo atsakingumą (kiekvienai situacijai pažymėk vieną iš trijų galimų atsakymų):

Eil. Nr.	Poelgių turinys	Visada	Gana dažnai	Gana retai
1.	Globėjai, mokytojai gali manimi pasikliauti			
2.	Draugai manimi pasitiki			
3.	Negerai pasielgęs, stengiuosi klaidą ištaisyti			
4.	Laikausi duoto žodžio, pažadus ištesiu			
5.	Laikausi taisyklės „Ką darai, daryk gerai“			
6.	Stropiai atlieku tai, ką globėjai man paveda			
7.	Visur būnu laiku, nevėluoju			
8.	Man rūpi visa, kas vyksta Lietuvoje			
9.	Mokausi tam, kad pasirengčiau gyvenimui			
10.	Reikalauju iš aplinkinių, kad jie vykdytų pareigas			

24. Įvertink savo poelgius (kiekvienai situacijai pažymėk vieną iš trijų galimų atsakymų):

Eil. Nr.	Poelgių turinys	Visada	Gana dažnai	Gana retai
1.	Siekiu, kad artimiesiems ir draugams būtų geriau			
2.	Stengiuosi taisyti nuotaiką tų, kurie yra liūdni			
3.	Gebu susivaldyti užėjus norui ką nors apšaukti			
4.	Rūpinuosi naminiais ir laukiniais gyvūnais			
5.	Neįskaudinu nieko, net ir man nemalonių žmonių			
6.	Padedu kitiems, kai mano pagalba reikalinga			
7.	Užleidžiu vietą transporte senesniems asmenims			
8.	Stengiuosi nepriminti kitiems savo gerų darbų			
9.	Ginu silpnesnius nuo skriaudėjų			
10.	Padedu svetimiesiems seniems žmonėms			

25. Su kuo gali pasikalbėti apie Tau rūpimus dalykus:

1) motina ar tėvu

2) močiute ar seneliu

- 3) broliu ar seserimi
- 4) teta ar dėde
- 5) auklėtoja
- 6) mokytoja
- 7) psichologu
- 8) socialiniu pedagogu
- 9) socialiniu darbuotoju
- 10) drauge ar draugu
- 11) kita _____

26. Ar dalyvauji globos namų organizuojamose šventėse, kelionėse ar panašioje veikloje:

- 1) visada 2) kartais 3) retai 4) nedalyvauju 5) kita _____

27. Kaip Tu vertini save:

- 1) man viskas sekasi labai gerai (aš esu šaunuolis)
- 2) man viskas sekasi gerai (aš geras vaikas)
- 3) man ne viskas sekasi gerai (aš geras vaikas)
- 4) man sekasi tik kai kurie dalykai (aš neblogas vaikas)
- 5) man niekas nesiseka (esu blogas vaikas)
- 6) nežinau

28. Kaip Tu vertini globos įstaigą, kurioje gyveni:

- 1) labai gerai
- 2) gerai
- 3) patenkinamai
- 4) blogai

29. Jei galėtum pasirinkti, kur norėtum būti globojamas:

- 1) senelių šeimoje
- 2) giminių šeimoje
- 3) kitų globėjų šeimoje
- 4) šeimynoje
- 5) globos įstaigoje, kurioje dabar gyvenu
- 6) kitoje globos įstaigoje (kokioje, nurodykite konkrečiau) _____
- 7) nežinau

30. Kaip Tu įsivaizduoji savo ateitį:

- 1) man bus viskas gerai
- 2) aš grįšiu pas savo tėvus, ir visi kartu gyvensime
- 3) planuoju gerai mokytis, stoti į aukštąją mokyklą ir įgyti specialybę
- 4) susirasti gerą darbą
- 5) susirasti darbą ir sukurti savo šeimą
- 6) įgyti specialybę ir susirasti darbą
- 7) turėsiu daug vaikų
- 8) neturiu jokių planų dėl ateities
- 9) gyvensiu, kaip ir mano tėvai gyvena
- 10) man tas pats, kas bus ateityje
- 11) kita _____
- 12) nežinau

IV. Tavo žinios apie Vaiko teisių apsaugos tarnybą (skyrių)

31. Ar žinai, kad Tavo mieste (miestelyje) yra Vaiko teisių apsaugos tarnyba (skyrius)?

- 1) taip 2) ne

32. Jeigu taip, tai iš kur sužinojai:

- 1) sužinojau iš tėvų
2) pasakojo auklėtojai, kiti darbuotojai
3) pasakojo draugai
4) sužinojau iš žiniasklaidos (radijo, televizijos, kt.)
5) kita _____

33. Ar teko bendrauti su Vaiko teisių apsaugos tarnybos specialistais:

- 1) taip 2) ne

32. Jeigu taip, tai koku klausimu:

- 1) dėl tėvų elgesio
2) dėl draugų elgesio
3) dėl savo elgesio
4) kita _____

33. Ką, Tavo nuomone, dirba Vaiko teisių apsaugos tarnybos specialistai (pažymėk visus, Tavo nuomone, teisingus atsakymus)

- 1) sprendžia likusių be tėvų globos vaikų klausimus
2) dirba su linkusiais nusikalsti vaikais
3) dirba su tėvais, netinkamai prižiūrinčiais savo vaikus
4) dirba su blogai besimokančiais vaikais
5) sprendžia klausimus dėl vaikų pasiuntimo į specialiuosius vaikų auklėjimo ir globos namus
6) kita _____
7) nežinau

34. Jeigu sužinotum, kad Tave kviečia ateitį į Vaiko teisių apsaugos tarnybą (pažymėk visus, Tavo nuomone, teisingus atsakymus):

- 1) galvotum, kad nori Tave už kažką barti (nubausti)
2) galvotum, kad nori sužinoti Tavo nuomonę kažkokiu klausimu (apie tėvus, draugus)
3) galvotum, kad nori Tave išsiųsti į specialiuosius vaikų auklėjimo ir globos namus
4) kita _____
5) nežinau

35. Jeigu žinotum, kad Tau svarbiu klausimu gali padėti tik Vaiko teisių apsaugos tarnyba (Tarnyba):

- 1) pirmiausia paskambintum į Tarnybą, ir eitum tik jei pakviestų
2) eitum vienas
3) kad būtų drašiau, eitum su draugu ar auklėtoju
4) papraštum auklėtojos ar kito darbuotojo, kad sužinotų, kas Tau rūpi, bet į Tarnybą neitum
5) kita _____
6) nežinau

35. Ar Tau Tau yra padėję Vaiko teisių apsaugos tarnybos specialistai:

- 1) taip 2) kreipiausi, bet nepadėjo 3) nesu kreipėsis

Dėkojame už atsakymus į klausimus.